

Maahanmuuttajaäitien kokemukset osallisuudesta pienellä
paikkakunnalla

Elina Kerälä 0366744 &

Hanna Illikainen 0398550

Pro gradu – tutkielma

2019

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Maahanmuuttajaäitien kokemukset osallisuudesta pienellä paikkakunnalla

Tekijät: Elina Kerälä ja Hanna Illikainen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ Sivulaudaturtyö Lisensiaatintyö

Sivumäärä: 72 sivua + 1 liite

Vuosi: 2019

Tiivistelmä

Tutkielmamme tarkoituksena oli kartoittaa maahanmuuttajaäitien kokemuksia osallisuudesta pienellä paikkakunnalla sekä selvittää, millaiseen maahanmuuttajille suunnattuun toimintaan äidit olisivat halukkaita osallistumaan. Tutkielmassamme nousee esille myös kotoutumisen vaikutus maahanmuuttajaäitien osallisuuden kokemuksiin.

Tutkielmamme on luonteeltaan laadullinen tutkimus. Tutkielmaa varten haastattelimme seitsemää Pohjois-Pohjanmaan pienellä paikkakunnalla asuvaa maahanmuuttajaäitiä, jotka olivat iältään 25-40 vuotiaita ja olivat asuneet paikkakunnalla alle vuodesta kolmeen vuoteen. Käytimme haastatteluissa tulkkausta, johon saimme rahoituksen Mieli-hankkeelta. Teorialähtöisen sisällön analyysin kautta tarkastelimme äitien osallisuuden kokemuksia sekä yksilötasolla, paikallisella tasolla, että yhteiskunnallisella tasolla, ja pyrimme kuvaamaan ilmiötä äitien omista kokemuksista käsin. Osallisuuden kannalta keskeisiä haastatteluiden kautta esille nousseita teemoja olivat perheen ja äitiyden merkitys, sosiaaliset suhteet sekä kotoutumisen kokemukset.

Tutkimustulostemme mukaan perheellä ja muilla sosiaalisilla suhteilla oli keskeinen rooli osallisuuden kokemusten syntymisessä. Osallisuuden kokemukset eivät pelkistyneet ainoastaan läheisiin suhteisiin, vaan myös itselle tuntemattomien paikallisten reaktiot vaikuttivat äitien osallisuuden kokemuksiin joko niitä tukien tai heikentäen. Sosiaalisissa suhteissa korostui erityisesti yksilö- ja paikallisen tason osallisuus, vaikkakin myös yhteiskunnan tuki näyttäytyi äitien osallisuutta edistävänä tekijänä. Kotoutuminen näyttäytyi merkittävässä roolissa äitien osallisuuden kokemuksissa, ja sosiaalisten suhteiden lisäksi etenkin kielen, äitiyden sekä kulttuuristen erojen merkitys korostuivat. Keskeiseksi tekijäksi nousi myös ajan merkitys kotoutumisen ja osallisuuden muodostumisen prosessissa. Kotoutuminen nähtiinkin osallisuuden kannalta erittäin tärkeäksi asiaksi, ja sillä oli vaikutusta osallisuuden muodostumiseen kaikilla osallisuuden eri tasoilla. Äidit toivoivat heille suunnatulta kotoutumisesta edistävältä toiminnalta tarkoituksenmukaista tekemistä, kielen oppimista ja vastavuoroista kanssakäymistä suomalaisten ja muiden eri kulttuurien edustajien välillä. Vertaisuuden merkitys korostui, jonka omalta osaltaan voidaan katsoa kertovan halusta kokea tasavertaista osallisuutta muiden paikkakuntalaisten kanssa.

Avainsanat: maahanmuuttajat, äidit, osallisuus, maaseutu, kotoutuminen

Muita tietoja:

Suostumme tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi

Suostumme tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi (vain Lappia koskevat)

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Tutkimuksen taustoittaminen	4
2.1	Katsaus kotimaiseen maahanmuuttajatutkimukseen.....	4
2.2	Kontekstina pieni paikkakunta.....	6
3	Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat	9
3.1	Osallisuus käsitteenä.....	9
3.2	Osallisuuden subjektiivinen, paikallinen ja yhteiskunnallinen taso	10
3.3	Kotoutuminen osallisuuden viitekehyksessä	13
4	Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	15
4.1	Tutkimustehtävä.....	15
4.2	Aineistonkeruu.....	16
4.3	Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi	18
4.4	Eettiset kysymykset	20
5	Tutkimustulokset.....	27
5.1	Osallisuus kodin ympäristöissä.....	27
5.2	Paikalliset vuorovaikutussuhteet osallisuuden rakentajina.....	31
5.3	Osallisuus kotoutumisen kokemuksissa.....	40
5.4	Äitien toiveet toiminnan sisällöstä.....	51
6	Johtopäätökset.....	57
7	Pohdinta.....	62
	Lähteet	64
	Liitteet.....	73

1 Johdanto

Suurin piirtein puolet Suomen maahanmuuttajaväestöstä ovat naisia. 1990-luvun puolivälistä lähtien naisten osuus Suomen maahanmuuttajaväestöstä on kasvanut esimerkiksi perheenyhdistämisten, kansainvälisten avioliittojen solmimisen sekä paluumuuton myötä. Tähänastinen maahanmuuttajia koskeva tutkimus ei ole kuitenkaan juurikaan kiinnittänyt huomiota maahanmuuttajien sukupuoleen. Nimenomaan naisia koskevalle tutkimustiedolle olisi kuitenkin erityisesti tarvetta, sillä useimmat näkökulmat, oletukset ja teorit pohjautuvat pitkälti maahanmuuttajamiesten kokemuksiin. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että kodin piirissä pitäytyvien naisten tavoittaminen tutkimuksiin on usein haasteellisempaa kuin enemmän julkisilla areenoilla liikkuvien miesten. (Martikainen & Tiilikainen 2007 15–16.)

Myös Sosiaali- ja terveysministeriön (2016) maahanmuuttajanaisten ja -miesten asemaa ja sukupuolten tasa-arvoa koskevan selvityksen mukaan maahanmuuttajanaiset on otettu suomalaisessa kotouttamispolitiikassa esille omana erillisenä teemanaan, joka omalta osaltaan myös korostaa maahanmuuttajanaisten miehistä erillisenä ryhmänä näkemisen tärkeyttä. Yksi syy maahanmuuttajanaisten nostamiselle omaksi erikoisteemakseen on selvityksen mukaan se, että maahanmuuttajanaisten katsotaan olevan merkittävässä roolissa myös koko muun perheen kotoutumisen kannalta. Tämän takia tarvitaan lisää tutkimustietoa maahanmuuttajanaisten ja etenkin -äitien omista kokemuksista sekä näkemyksistä kotoutumisen ja osallisuuden mahdollistamiseen ja edistämiseen liittyen. Myös alueelliset erot Suomen sisällä tulee tiedostaa ja ottaa huomioon maahanmuuttajatutkimuksessa. (Väänänen ym. 2009, 78.)

Maahanmuuttopolitiikalla on keskeinen rooli siinä, miten maahanmuuttajat otetaan uudessa kotimaassa vastaan sekä miten heidän osallisuuttaan tuetaan. Toisaalta politiikassa myös tuotetaan heterogeenisestä maahanmuuttajaväestöstä yleistäviä kategorisointeja, joiden rakentumista leimaa usein ongelmalähtöisyys. Esimerkiksi kotiin jäävistä ja tämän takia syrjäytymisvaarassa olevista maahanmuuttajanaisista puhutaan usein valtaväestöstä erottautuvana maahanmuuttajaryhmänä. Myös tutkimuksissa maahanmuuttajia lähestytään usein negatiivisten oletusten ja stereotyyppien kautta, joka voi johtaa tutkimuksen liialliseen ongelmakeskeisyyteen. Keskittyminen etnisten vähemmistöjen

psykologisiin ja sosiaalisiin ongelmiin omalta osaltaan lisää näitä jo valmiiksi olevia stereotyyppioita, ja voi myös johtaa siihen, että vähemmistöryhmien todelliset tarpeet rajautuvat tutkimuksen ulkopuolelle ja jäävät näin kokonaan huomioimatta. (Gil & Bob 1999, 50; Keskinen & Vuori 2012, 27–28.) Osaltaan tämän takia olemme pyrkineet lähestymään aihetta ongelmalähtöisyyden sijaan äitien kokemusten kautta.

Tutkielmamme kohteena ovat pienellä paikkakunnalla asuvat maahanmuuttajaäidit sekä heidän osallisuuden kokemuksensa, jonka takia osallisuuden käsite ohjaa pitkälti tutkimuksemme näkökulmaa sekä aineiston pohjalta tehtyä tulkintaa. Osallisuutta voidaan yleisesti kuvailla moniulotteiseksi kokonaisuudeksi, joka rakentuu kyvystä vaikuttaa omaan elämäänsä ja sen mahdollisuuksiin. Se on omaehtoista päätösvaltaa ja liittymistä niin omaan elämäänsä kuin myös siihen kuuluviin sosiaalisiin suhteisiin. Onnistuneen kotoutumisen yhdenlaisena mittarina voidaan pitää maahanmuuttajien kokemaa osallisuutta uudessa asuinympäristössään. Osallisuus rakentaa parhaimmillaan yhteiskunnallista yhtenäisyyttä sekä luo jäsenilleen toimintaympäristöjä, jossa sekä valtaväestön jäsenet että maahanmuuttajat voivat elää ja toimia luontevasti yhdessä. (Castaneda ym. 2018, 78–79.)

Osallisuus rakentuu vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin, jolloin sosiaalisten suhteiden sekä johonkin kuulumisen kokemuksen merkitys osallisuuden tunteen syntymisessä korostuu (Särkelä-Kukko 2014, 41). Monilla maahanmuuttajilla oma kulttuurinen yhteisö muodostuu uudessa kotimaassa usein tärkeäksi sosiaalisen tuen lähteeksi (Novitsky & Alitolppa-Niitamo 2012, 20). Tutkielmamme paikkakunnan kaltaisella pienellä paikkakunnalla maahanmuuttajien muodostamia omia kulttuuriyhteisöjä ja heidän tarjoamaansa sosiaalista tukea ei ole kuitenkaan saatavilla samalla tavalla, kuin esimerkiksi suuremmissa kaupungeissa, jolloin paikallisten sosiaalisten suhteiden ja yhteisöjen merkitys korostuu. Tutkielmassamme pyrimmekin vastaamaan siihen, mitä pienen paikkakunnan erityisyys ja sen ympäristöt voivat tuoda maahanmuuttajaäitien osallisuuteen. Osallisuuden myötä myös kotoutumisen käsite nousee tutkimuksessamme vahvasti esille. Ajattelemmekin, että kotoutuminen on kiinteässä vuorovaikutuksessa maahanmuuttajaäitien osallisuuden kokemusten kanssa, ja tämän takia se oli tärkeää ottaa mukaan tutkielman keskeiseksi käsitteeksi.

Tutkielmamme paikantuu Pohjois-Pohjanmaan pienelle paikkakunnalle, jossa kansainvälisyys sekä maahanmuuttotyö ja sen kehittäminen nähdään yhtenä tärkeänä elinvoimaa

lisäävänä tekijänä. Paikkakunnan tavoitteena onkin edistää asukkaiden osallisuutta, vaikuttamismahdollisuuksia sekä yhteisöllisyyttä esimerkiksi moninaisten hankkeiden kautta. Aihetta on mielestämme ajankohtaista tutkia juuri tutkimuspaikkakuntamme kaltaisella pienellä paikkakunnalla, jossa maahanmuuttoon panostetaan ja se nähdään mahdollisuutena ylläpitää asuinalueen elinvoimaisuutta. Toivomme, että tutkimuksestamme on hyötyä myös laajemmassa kontekstissa, sillä maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyvät kysymykset ovat samankaltaisia myös muilla pienillä paikkakunnilla. Kotoutumisen tarkasteleminen juuri maahanmuuttajaäitien näkökulmasta tuottaa kaivattua uudenlaista tietoa maahanmuuttajien osallisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Teimme tutkielmamme yhteistyössä Mieli-hankkeen kanssa, jolta myös idea tutkimuksen aiheeseen ja sen tutkimisen tärkeyteen tuli. Hankkeen tavoitteena on lisätä tietoisuutta mielenterveydestä sekä luoda toimivaa mielenterveystyön mallia maahanmuuttajille. Painotus on ennaltaehkäisyssä ja tiedon lisäämisessä sekä hoitoon-ohjautumisen edistämisessä ja oikea-aikaistamisessa. Hankkeen tavoitteena on myös ollut luoda uusia toiminnallisia ryhmiä maahanmuuttajille ja kehittää vertaistoimintaa. Hankkeen käytännön toiminnassa oli kuitenkin käynyt ilmi, että maahanmuuttajaäitien saaminen mukaan maahanmuuttajien osallistamiseen ja kotoutumiseen tähtäävään toimintaan oli haastavaa, jonka takia hankkeen työntekijät olivat kiinnostuneita kuulemaan maahanmuuttajaäideiltä itseltään, minkälaiseen toimintaan he olisivat halukkaita osallistumaan.

2 Tutkimuksen taustoittaminen

2.1 Katsaus kotimaiseen maahanmuuttajatutkimukseen

Maahanmuuttoa on tutkittu Suomessa viime vuosikymmeninä verrattain paljon ja etenkin maahanmuuttajien omiin kokemuksiin on alettu kiinnittää enenevässä määrin huomiota. Tutkimus on kuitenkin jakautunut monille eri tieteenaloille, ja se on ollut sekä tutkimusasetelmien että myös hyödynnettyjen tutkimusmenetelmien osalta varsin kirjavaa (Tiilikainen 2003, 21). Annika Forsanderin (2002, 63) mukaan maahanmuuttajien kohtaamiin asenteisiin sekä heihin kohdistuneeseen syrjintään liittyvä tutkimus on ollut yksi näkyvimmistä osista suomalaisessa maahanmuuttajatutkimuksessa. Myös maahanmuuttajien työllistymiseen liittyvää tutkimusta on tehty muuhun maahanmuuttajatutkimukseen nähden verrattain paljon (esim. Forsander 2002; Jaakkola & Reuter 2007; Eronen ym. 2014).

Suomessa tutkimusta on tehty jonkin verran keskittyen joihinkin tiettyihin maahanmuuttajien väestöryhmiin, kuten esimerkiksi eri etnisiin ryhmiin sekä maahanmuuttajanuoriin (Mattila & Björklund 2013, 3). Etenkin somaleita koskevaa tutkimusta on tehty suhteellisen paljon. Esimerkiksi Marja Tiilikainen (2003) on tutkinut somalinaisten elämää Suomessa paneutuen erityisesti siihen, miten somalinaiset musliminaisina ja -äiteinä kokivat elämänsä Suomessa, kuinka he arjessaan toimivat ja mikä oli islamin merkitys heidän arjessaan. Myös Yusuf M. Mubarak, Eva Nilsson ja Niklas Saxén (2015) ovat tutkineet Suomessa asuvia somaleja, muttakin yleisemmällä tasolla. Somaleiden lisäksi virolais- ja venäläisnaiset ovat olleet useiden kotimaisten tutkimusten keskiössä (esim. Liebkind 2004; Niemi 2011; Hyvönen 2009).

Maahanmuuttajien kotoutuminen ja kotoutumisen kokemukset nousevat enemmän tai vähemmän esiin lähes kaikissa maahanmuuttajia koskevissa suomalaisissa tutkimuksissa. Tämän takia kotoutumista voidaankin pitää yhtenä kotimaisia maahanmuuttajatutkimuksia vahvimmin määrittävistä teemoista. Muutamana esimerkkinä maahanmuuttajien kotoutumista käsittelevistä tutkimuksista voidaan mainita muun muassa Reet Mammon (2010) väitöskirjatutkimus, jossa hän on tarkastellut kolmen eri etnisen ryhmän

kotoutumisprosessia Suomessa, sekä Karmela Liebkindin ja kumppaneiden (2004) tutkimus venäläisten, virolaisten ja Suomeen paluumuuttaneiden kotoutumisen kokemuksista.

Maahanmuuttajanaisten osallisuutta käsittelevää tutkimusta ei ole Suomen tasolla tehty oikeastaan ollenkaan joitakin pro gradu -tutkielmia lukuun ottamatta. Jotkut hankkeet ovat sen sijaan nostaneet osallisuuden lisäämisen tärkeyden esiin toiminnassaan ja tavoitteissaan. Ehkä merkittävimpana maahanmuuttajien osallisuuden edistämiseen tähtäävänä hankkeena voidaan pitää valtakunnallista Osallisena Suomessa –hanketta, jonka tavoitteena oli tukea maahanmuuttajien osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa muun muassa kielellisten ja yhteiskunnallisten valmiuksien lisäämisen kautta, sekä tätä kautta myös parantaa maahanmuuttajien työllistymis- ja opiskeluedellytyksiä. Hankkeeseen osallistui yhteensä 17 kuntaa, joissa erilaisten järjestämis- ja toteuttamistapojen toimitusta kokeiltiin käytännössä. (Osallisena Suomessa 2013, 17, 21.)

Vaikka valtaosa maahanmuuttajia koskevista suomalaisista tutkimuksista onkin sijoittunut suurempiin kaupunkeihin (Mattila & Björklund 2013, 3), myös maaseudulle ja syrjäseuduille keskittyntä maahanmuuttajatutkimusta on jonkin verran tehty. Maahanmuuttajien kotoutumisen kokemukset määrittävät pitkälti myös maaseudulla ja pienemmillä paikkakunnilla tehtyjen tutkimusten sisältöä. Esimerkiksi Anne Häkkisen ja Markku Mattilan (2011) tutkimuksessa tarkastellaan, miten Etelä-Pohjanmaan maaseutualueille asettuneet maahanmuuttajat ovat oman kokemuksensa mukaan kotoutuneet paikkaan. Kotoutumisen tarkastelun keskiössä tutkimuksessa ovat esimerkiksi työllistyminen, suomen kielen hallitseminen, sosiaaliset suhteet, yhteiskunnallinen osallistuminen sekä kantaväestön suhtautuminen. Markku Mattila ja Krister Björklund (2013) puolestaan käsittelevät tutkimuksessaan Närpiössä, Pohjanmaan pienessä kunnassa, kehitettyä mallia maahanmuuttajien kotouttamisesta. Tutkimuksessa käsitellään Närpiössä saatuja hyviä kotouttamistyön tuloksia, johon ovat vaikuttaneet erityisesti työpaikkojen, kielen koulutuksen ja päivähoidon hyvä saatavuus sekä kuntalaisten hyvä suhtautuminen maahanmuuttajiin. Tutkielmamme kannalta erityisen mielenkiintoista on, että Mattilan ja Björklundin tutkimuksessa korostetaan nimenomaan pienen paikkakunnan roolia osana onnistunutta kotouttamista ja kotoutumista.

Naisnäkökulmaa syrjäseutututkimukseen on tuonut Heli Niemi (2011) Pohjois-Suomessa asuvia venäläistaustaisia naisia koskevassa tutkimuksessaan. Tutkimuksessa kartoitetaan venäläistaustaisten naisten Suomessa elämiseen sekä asuinpaikkaan kiinnittymiseen

liittyviä kokemuksia nimenomaan pohjoisessa kontekstissa. Niemen tutkimuksessa keskiössä on etenkin se, millä tavoin paikalliset sosiaaliset suhteet uudessa asuinympäristössä ovat muotoutuneet ja miten ne vaikuttavat paikkaan kiinnittymiseen, kuuluvuuden tunteen syntyyn sekä tätä kautta rakentuvaan kotiutumiseen. Niemen tutkimuksessa pohjoinen paikallisuus ja sen erityisyys nousee tärkeäksi sosiaalisia suhteita ja kodin tunteen syntymistä määrittelevistä ulottuvuuksista. Paikkasuhteita sekä kodin roolia ja merkityksiä on tutkinut yleisemmin maahanmuuttajien näkökulmasta myös Pihla Siim (2006; 2007) keskittyen maahanmuuttajien paikka- ja kotisuhteisiin liittyviin kokemuksiin, sekä Laura Huttunen (2002) tarkastellen kodin merkityksiä maahanmuuttajien omaelämäkerroissa.

Vaikka maahanmuuttajien kokemuksiin perustuvaa suomalaista tutkimusta onkin jonkin verran tehty, nimenomaan maahanmuuttajanaisiin liittyvä suomalainen tutkimus on kuitenkin vähäistä (Tiilikainen 2003, 21–22). Maahanmuuttajaäitejä koskevaa tutkimusta on tehty tätäkin vähemmän. Äitiyttä sivutaan kyllä useimmissa maahanmuuttajanaisia koskevissa tutkimuksissa, mutta muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta se ei kuitenkaan ole tutkimusten sisältöä oleellisesti määrittävä tekijä. Myöskään osallisuuden ulottuvuutta ei ole tarkasteltu kotoutumisen yhteydessä mainitsemisen tasoa laajemmin etenkään maahanmuuttajanaisia koskevissa tutkimuksissa.

2.2 Kontekstina pieni paikkakunta

Maahanmuuttajien kokemuksiin liittyvää tutkimusta on tehty pääosin suuremmissa kaupungeissa ja pienempiin paikkakuntiin liittyvät kokemukset ovat jääneet vähemmälle huomiolle (Mattila & Björklund 2013, 3). Syynä tähän voi ajatella olevan esimerkiksi sen, että maahanmuuttajat ovat keskittyneet suurempiin kaupunkeihin, vaikkakin Suomessa on tavoiteltu pakolaisten hajasijoittamista. Maahanmuuttajien määrä suurten kaupunkien keskittymissä on 1990-luvulta saakka tähän päivään kasvanut niin maahanmuuttajien omien valintojen, kuin rakenteellistenkin tekijöiden seurauksena. (Rasinkangas 2013, 139.) Tutkimuksessamme osallisuuden kokemuksia tarkastellaan erityisesti pienen paikkakunnan ympäristöissä, ja tämän vuoksi on tärkeää määritellä sitä, mitä tällainen

paikallisuus pitää sisällään ja millaisia paikkakokemuksia se voi synnyttää maahanmuuttajalle.

Tutkimuksemme on toteutettu Pohjois-Pohjanmaan alueella sijaitsevassa kaupungissa, joka on pinta-alaltaan suuri, mutta 8000 asukkaan väkimäärältään pieni ja pinta-alaansa nähden melko harvaan asuttu. Etäisyydet ovat pitkiä ja kaikkia erityispalveluita ei kaupungissa ole saatavilla. Kaupunki sijaitsee alueella, joka kuuluu kaupunki-maaseutu-alueuokituksen mukaan harvaan asuttuun maaseutuun. Harvaan asutuksi maaseuduksi katsotaan kuuluvan sellaiset alueet, jotka eivät täytä muiden maaseutuluokituksen alueiden; paikalliskeskuksen, kaupungin läheisen maaseudun tai ydinmaaseudun kriteereitä. Harvaan asutulle maaseudulle tyypillistä on, että alueen asutusrakenne on hajanaista, taa-jamia on harvassa ja niiden välillä saattaa olla laajoja asumattomia alueita. (Helminen, ym. 2014, 11–12.)

Suomalaisessa kirjallisuudessa maaseutu ja kaupunki on nähty usein toistensa vastakoh-tina (Lehtonen ym. 2004, 55; Kostamo-Pääkkö 2006, 8). Maaseutu nähdään syrjäisenä paikkana ja liitetään menneeseen aikaan. Kaupunki puolestaan näyttäytyy paikkana, jossa kehitys ja muutos on jatkuvasti läsnä. (Hyväri 2008, 9–10.) Syrjäisyyttä ei aina nähdä enää turvallisenä kotiseutuna, vaan se liitetään huolestuneeseen kuvaan työpaikkojen, koulutuksen ja väestön jatkuvasta katoamisesta. Samoin kotoutuminen maaseutumaisella alueella voidaan nähdä yksinäisenä, kapeana polkuna, kun taas suuremmissa kasvukes-kuksissa korostuu mahdollisuuksien kirjo. (Sotkasiira 2018, 41.) Toisaalta sosiaalisten suhteiden näkökulmasta tarkastellessa maaseutuun voidaan liittää positiivissävytteisiä ajatuksia yhteisöllisyydestä ja toisista huolehtimisesta, kun taas kaupungit näyttäytyvät yksilöllisyyttä negatiivisessa valossa korostavina paikkoina. Kun kaupungissa yksilön va-linnanmahdollisuudet korostuvat, voi oman paikan ja yhteisön löytämisen, sekä sisään pääsemisen eteen joutua tekemään enemmän töitä kuin maaseudulla. (Hyväri 2008, 148-149.)

Paikat ovat osa jokaisen ihmisen elämää ja erilaisissa elämänvaiheissa ne saavat osakseen erilaisia olomuotoja. Jokapäiväisessä arjessa paikka on yleensä vain painuneena toimin-nan taustalle, eikä siihen juuri kiinnitetä huomiota, mutta muutto toiseen paikkaan tai maahan nostaa sen taas esiin ja pohdinnan kohteeksi. Asettuminen uuteen paikkaan muo-vaa paikkaa ympäristöksi, jossa arki toteutuu niin kuin ennenkin, ja entinen paikka saa sijan vain omissa muistoissa. Se, kuinka vahvasti paikkakokemukset yksilö kokee,

riippuu siitä, mistä syystä siirtyminen uuteen paikkaan on tapahtunut. (Karjalainen 1997, 41–42.)

Maahanmuuttajilla paikantunteen muodostaminen uuteen asuinpaikkaan on tärkeää. Oma paikka etsitään suhteessa itseen, muihin ihmisiin ja uuteen ympäristöön. Oma paikantunnetta haetaan omaa menneisyyttä työstäen ja etsien ympäristöstä itselle läheiseltä tuntuja asioita. Näin paikasta tulee ihmiselle merkityksellinen. Fyysisen ympäristön lisäksi yhtä tärkeää paikan omaksi kokemisen kannalta on sosiaaliset suhteet. (Siim 2006, 94.) Esimerkiksi suomensomaleiden paikantunteen on havaittu muodostuvan enemmän oman yhteisönsä kautta kuin fyysisen ympäristönsä kautta. Heille merkityksellisempää paikkaan sopeutumisen kannalta on siis se, että he saavat olla lähellä perhettä ja ystäviään. (Hynynen 2003, 27.) Myös Pohjanmaalle Närpiöön asettuneiden maahanmuuttajien paikkaan kotoutumisen kannalta merkityksellistä on ollut perheen läsnäolo. Uuteen paikkaan asettuminen voi tuntua turvallisemmalta, kun omaa kulttuuria edustava verkosto on tiivis. (Mattila & Björklund 2013, 93.)

Pohjoisuus ja maaseutumainen asuinalue voi näyttäytyä maahanmuuttajalle yksilön kokemuksista riippuen niin negatiivisessa, kuin positiivisessakin valossa. Erilaisesta kulttuurista tulevalle maahanmuuttajalle yksilöllinen elämäntyyli ja pohjoinen alueena voi näyttäytyä hyvin ahdistavana paikkana, jossa ihmisten kohtaaminen on haastavaa. Kuitenkin rauhallisuus, hiljaisuus ja luonto voi tuntua myös viihtyisältä ja turvalliselta alueelta asua. (Niemi 2011, 25; Häkkinen & Mattila 2011, 152.) Toisaalta maaseutumaiset paikkakunnat voidaan kokea myös kaupunkeja helpommiksi paikoiksi tutustua kantaväestöön pienempien sosiaalisten ympäristöjen vuoksi (Penttinen 2016, 173).

3 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat

3.1 Osallisuus käsitteenä

Osallisuus (inclusion) on käsitteenä moniulotteinen ja vaikea määrittää yksiselitteisesti. Osallisuus ja sen määrittäminen riippuu monista eri tekijöistä, kuten esimerkiksi puhujasta, käyttötarkoituksesta ja kontekstista. (Särkelä-Kukko 2014, 34.) Osallisuuden määritelmä rakentuu erilaisten teorioiden pohjalle riippuen siitä, missä asiayhteydessä ja mistä näkökulmasta osallisuutta tarkastellaan. Osallisuutta pohdittaessa tarvitaan esimerkiksi teorioita, jotka vastaavat siihen, millä tavoin resurssit jakautuvat, ihmisten tarpeet muodostuvat sekä mikä vaikutus subjektiivisilla tunteilla on ihmisten käyttäytymiseen ja keskinäiseen olemiseen. (Isola ym. 2017, 9.) Erityisesti Martha Nussbaumin (2000) käsitteet inhimillisistä toimintamahdollisuuksista sekä Erik Allardtin (1976) teoria hyvinvoinnin eri ulottuvuuksista vaikuttavat monien osallisuutta tarkastelevien teorioiden taustalla.

Yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikassa osallisuuden käsitettä lähestytään usein esimerkiksi kansalaisuuden, osallistumisen, vaikuttamisen, valtautumisen ja asiakaslähtöisyyden kautta. (Kivistö 2014, 42; Laitila 2010, 57.) Esimerkiksi Kirsi Juhila (2011, 120) toteaa, että asiakkaan ja työntekijän väliseen kumppanuuteen perustuvaa sosiaalityötä voidaan kuvailla osallistavaksi. Erityisesti asiakkaan voimaantumista Juhila pitää keskeisimpänä osallisuuteen tähtäävän sosiaalityön toteuttamisen välineenä. Myös Päivi Rouvinen-Wilenius (2014, 52) on Juhilan kanssa samaa mieltä siitä, että yksilön voimaantuminen on yksi tärkeimmistä osallisuuden toteutumisen edellytyksistä. Yksilötasolla voimaantuminen näyttäytyy esimerkiksi päätöksentekotaitoina sekä kykynä vaikuttaa omaan elämäänsä. Minna Laitila (2010, 57) sen sijaan korostaa väitöskirjassaan edellisistä hieman poiketen asiakaslähtöisyyden merkitystä asiakkaan omaehtoisen osallisuuden tukemisessa.

Osallisuuden käsitettä voidaan lähestyä myös sen vastaparien kautta. Osallisuuden vastakohtana pidetään usein syrjäytymistä, osattomuutta tai ulossulkemisen eli eksklusion käsitettä. Näillä viitataan tilanteeseen, jossa ihminen ei ole osallinen esimerkiksi

yhteiskunnassa yleisesti tärkeinä pidetyissä rakenteissa, kuten työelämässä tai palveluissa. Vaikka osattomuuden määrittely viittaakin vahvasti osattomuuteen nimenomaan yhteiskunnallisissa rakenteissa, osattomuus voi näyttäytyä myös subjektiivisella tasolla esimerkiksi omaan elämään liittyvien vaikutusmahdollisuuksien puuttumisena. (Kivistö 2014, 51; Kohti aktiivista kansalaisuutta 2005, 48; Meriluoto & Marila-Penttinen 2015, 8.)

Osallisuuden ja osallistumisen käsitettä käytetään usein rinnakkain. Vaikka termit ovat läheisesti kytköksissä toisiinsa, eikä niitä voi täysin erottaa toisistaan, on niillä silti selvä merkitysero. Osallistuminen liittyy vahvasti toimintaan, konkreettiseen osallistumiseen esimerkiksi päätöksenteon tai kansalaisvaikuttamisen kautta. Osallisuus puolestaan kytkeytyy yksilön sisäiseen tunteeseen tai kokemukseen mukana olemista ja kuulumisesta johonkin. (Särkelä-Kukko 2014, 34–35.) Osallisuudesta ja osallistumisesta puhuttaessa on aiheellista pohtia myös, kumman olemassaolo on edellytys toisen syntymiselle. Yksilön oma tunne tai kokemus osallisuudesta, yhteenkuulumisesta ja arvokkuudesta voidaan nähdä osallistumiseen motivoivana edellytyksenä. Kuitenkin, osallisuuden kokemusten voidaan myös katsoa syntyvän osallistumisen kautta, jolloin osallisuuden edistäminen vaatii toteutuakseen osallistumisen mahdollistavien puitteiden luomista ja tarjoamista. Tämän takia osallisuus ja osallistuminen onkin mielekkäämpää eronteon sijaan nähdä eräänlaisena kehänä, jossa molemmat osapuolet tarvitsevat toisiaan toteutuakseen. (Meriluoto & Marila-Penttinen 2015, 9.)

3.2 Osallisuuden subjektiivinen, paikallinen ja yhteiskunnallinen taso

Osallisuuskäsitteen moniulotteisuuden sekä vaikeasti määritettävyyden takia koimme tärkeäksi jäsenellä pro gradu -tutkielmassamme osallisuuden niin, kuin me itse sen tässä asiayhteydessä ymmärrämme. Koska haastatteluaineistomme koostuu maahanmuuttaja-aitien subjektiivisista kokemuksista pienellä paikkakunnalla, osallisuuden eri ulottuvuudet korostuvat ja vaativat yleisnäkemyksen sijaan yksityiskohtaisempaa tarkastelua. Näin ollen osallisuuden käsitettä syventääksemme käytämme ja osaksi myös yhdistelemme sekä Anna-Maria Isolan ynnä muiden (2017) luomaa jaottelua osallisuuden tasoista sekä

oSallisuushanke Sallin jaottelua, jonka syntymiseen ovat vaikuttaneet etenkin Päivi Rouvinen-Wileniuksen (2014) sekä Mona Särkelä-Kukon (2014) artikkeleissaan esittämät ajatukset osallisuuden jakautumisesta. oSallisuushanke Sallin tavoitteena on ollut yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevien osallisuuden lisääminen sekä kuntien ja erilaisten järjestöjen välisen yhteistyön kehittäminen (oSallisuushanke Salli 2011-2015 loppuraportti 2015, 4).

Isolan ja kumppaneiden (2017, 23) mukaan osallisuus muodostuu kolmen tason kautta. Ensimmäinen taso sisältää osallisuuden omaan elämään, toinen taso sen sijaan koostuu osallisuuden vaikuttamisprosesseista muun muassa palveluissa ja yhteiskunnassa. Kolmas taso pureutuu osallisuuden paikallisiin ulottuvuuksiin. OSallisuushanke Sallin jaottelussa puhutaan tasojen sijaan osallisuuden portaista, vaikkakin jaottelu itsessään on muutoin lähes samanlainen. Portaatt muodostuvat osallisuudesta yhteiskunnassa, osallisuudesta ympäröivissä yhteisöissä sekä osallisuudesta omassa elämässä. (Jämsén & Pyykkönen 2014, 9.) Edellä mainittuja jaotteluita mukaillen määritämme tässä tutkielmassa osallisuuden kokonaisuutena, joka muodostuu 1) osallisuudesta omaan elämään (yksilön taso), 2) osallisuudesta yhteiskuntaan (yhteiskunnallinen taso) sekä 3) paikallisesta osallisuudesta (paikallinen taso), joka kiteytyy tässä yhteydessä erityisesti pienen paikkakunnan erityisyyteen.

Omaan elämään liittyvä osallisuus on vahvasti yksilön omakohtainen, subjektiivinen tunne, jota rakentaa esimerkiksi kokemus johonkin kuulumisesta sekä arvostetuksi tulemisesta (Leemann & Hämäläinen 2016, 589–591). Osallisuuden rakentumiselle yksilön kokemuksena on myös tärkeää identiteetti ja sen eheys, yksilön vaikutusmahdollisuudet sekä voimaantuminen ja siitä syntyvän toimijuus. Näin ollen osallisuus omassa elämässä voidaan nähdä esimerkiksi kuulluksi, huomioituksi, nähdyksi, arvostetuksi ja ymmärretyksi tulemisen kautta ympäristössä, joka tukee yksilön identiteetin rakentumista. (Isola ym. 2014, 25; Rouvinen-Wilenius ym. 2001, 63.) Yksilötason kokemukset osallisuudesta syntyvät usein pienistä arkisista asioista, kuten mahdollisuudesta vaikuttaa omiin asioihin, sosiaalisista suhteista, sekä positiivisista keskusteluista ja kohtaamisista (Särkelä-Kukko 2014, 34–36.)

Myös autonomia, joka syntyy omaehtoisen toiminnan ja itseään koskeviin asioihin vaikuttamisen kautta, on tärkeä osa oman elämän osallisuuden rakentumisessa (Jämsén & Pyykkönen 2014, 9). Jotta yksilön autonomia mahdollistuisi, vaatii se toteutuakseen

ainakin jonkinasteista elämän ja toimintaympäristöjen ennakoitavuutta, hallittavuutta sekä ymmärrettävyyttä. Mikäli yksilö ei kykene hallitsemaan tai ymmärtämään ympäristönsä toimintaperiaatteita, ei hän kykene niissä myöskään omaehtoisesti toimimaan tai vaikuttamaan. (Isola ym. 2017, 25.)

Osallisuutta tarkasteltaessa on tärkeää kiinnittää huomiota myös osallisuuden yhteiskunnalliseen tasoon, sillä ulkopuolisuuden kokemukseen ja sen syntymiseen vaikuttavat aina myös yhteiskunnalliset rakenteet (Särkelä-Kukko 2014, 36). Yhteiskunnan tasolta tarkasteltuna osallisuutta voidaankin kuvailla jatkuvasti muuttuvaksi, dynaamiseksi prosessiksi, joka parhaimmillaan ehkäisee syrjäytymistä ja köyhyyttä, mahdollistaa yksilön osallistumisen yhteiskunnan toimintaan, tarjoaa edellytyksiä ja voimavaroja, sekä mahdollistaa yksilön taitojen ja kykyjen kehittämisen (Leemann & Hämäläinen 2016, 591). Osallisuuden yhteiskunnassa liittyy vahvasti mahdollisuus vaikuttaa. Tällöin yksilöllä on mahdollisuus vaikuttaa asioihin myös itsensä ulkopuolella, kuten yhteisöissä, ympäristöissä tai yhteiskunnassa. Jäljen jättäminen itsensä ulkopuolelle voikin toimia käännteentekevänä kokemuksena osallisuuden syntymiselle. (Isola ym. 2017, 30–31.) Yhteiskunnassa vallitsevat rakenteet voivat siis parhaimmillaan tukea ihmisen osallistumista ja näin ollen osallisuuden kokemusta, mutta ne voivat toisaalta myös haitata tai jopa estää yksilön osallisuuden toteutumista tai osallisuuden tunteen syntymistä. Yhteiskunnassa vallitsevalla sosiaalipoliittisella asenneilmapiirillä on myös vaikutusta osallisuuden kokemuksen syntymiselle, ja se voikin toimia joko vahvistavana tai heikentävänä tekijänä osallisuuden kokemuksen rakentumisessa. (Särkelä-Kukko 2014, 36, 39.)

Paikallisessa osallisuudessa sosiaaliset suhteet, merkitykselliset yhtenäisyyttä, oikeudenmukaisuutta ja turvallisuutta rakentavat yhteisöt sekä niiden luoma yhteisöllisyys ovat tärkeässä roolissa. Laajempi yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja osallistumiseen tähtäävä toiminta lähtee usein liikkeelle juuri paikallistasosta. Paikallinen osallisuus ja sen merkitys ihmisten arjessa näyttäytyy esimerkiksi yhteisöllisyyden ja johonkin kuulumisen kokemusten kautta. (Särkelä-Kukko 2014, 41, 44.) Paikallista osallisuutta rakentavat erityisesti vastavuoroiset ja merkitykselliset sosiaaliset suhteet muihin saman yhteisön jäseniin. (Isola ym. 2017, 38–39.) Paikallista osallisuutta voitaisiinkin kuvailla sellaiseksi toiminnaksi, jossa yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta jokainen paikallisyhteisöön kuuluva voi kokea yhdenvertaisuutta ja arvokkuutta sekä toteuttaa itseään erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kautta. (Isola ym. 2017, 38–39; Särkelä-Kukko 2014, 44.) Tutkimuksessamme paikallinen osallisuus paikantuu pieneen paikkakuntaan

ja sen paikallisyhteisöön. Oleellista osallisuuden paikallisen tason tarkastelussa on etenkin se, miten maahanmuuttajaäidit kokevat osallisuutensa suhteessa paikallisuuteen ja paikallisyhteisöön, eli toisin sanoen muihin kuntalaisiin.

3.3 Kotoutuminen osallisuuden viitekehyksessä

Tutkielmassamme yhtenä tärkeänä käsitteenä mukana kulkee kotoutumisen käsite. Kotoutumisen kokemukset olivat yksi haastatteluissa läpi käydyistä teemoista, ja sen taustalla näyttäytyivät merkittävästi myös äitien osallisuuden kokemukset uudessa kotimaassa. Käsittelemme yhdessä tulosluvuista maahanmuuttajaäitien Suomeen ja pienelle paikkakunnalle kotoutumiseen vaikuttaneita asioita ja niiden merkitystä osallisuuden kokemuksille. Tästä syystä olennaista on määritellä sitä, mitä kotoutumisen käsitteellä tarkoitetaan, ja mistä näkökulmasta me käsitettä tarkastelemme.

Maahanmuuttajan kotoutumista ja kotoutumisen prosessia on kirjallisuudessa ja tutkimuksissa määritelty eri tavoin. Integraation käsitteellä tarkoitetaan prosessia, jossa maahanmuuttajat asettuvat ja tulevat osallisiksi uuteen elinympäristöönsä, sekä vallitsevaan yhteiskuntaan niin sosiaalisella, taloudellisella kuin poliittisellakin tasolla. Suomalaisessa viranomaiskielessä ja tutkimuksissa puolestaan puhutaan integraation yhteydessä usein myös kotoutumisesta, jolla tarkoitetaan yhtäaikaista osallistumista sekä uuden yhteiskunnan toimintaan, että oman kielen ja kulttuurin säilyttämistä. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 19, 24.) Esimerkiksi Suomen kotoutumislaisissa (30.12.2010/1386) kotoutumista määritellään maahanmuuttajan ja yhteiskunnan välillä tapahtuvaksi, vuorovaikutteiseksi prosessiksi, jossa maahanmuuttajalle pyritään antamaan yhteiskunnassa ja työelämässä vaadittavaa tietoa ja taitoa samalla tukien yksilön mahdollisuuksia oman kulttuurin ja kielen ylläpitämiseen.

Kotoutumiseen liitetään usein myös akkulturaation käsite, jolla tarkoitetaan uuden kulttuurin kohtaamisen ja siihen sopeutumisen myötä ihmisen arvoissa, asenteissa, uskomuksissa ja käyttäytymisessä tapahtuvia tietoisia ja tiedostamattomia muutoksia (Liebkind ym. 2004, 48-49). Akkulturaation tutkimuksessa käsitteelle on muodostettu useita

malleja, jotka voidaan jakaa yksisuuntaiseen ja kaksisuuntaiseen prosessiin. Yksisuuntaisessa mallissa akkulturaatio nähdään yksisuuntaisena prosessina kohti sulautumista valtakulttuuriin. Kaksisuuntaisessa mallissa puolestaan maahanmuuttajat vähitellen sulautuvat valtaväestöön omaksuen uuden yhteiskunnan arvot ja käyttäytymisen, kuitenkin säilyttäen joitakin osia myös alkuperäisestä kulttuuristaan.

Kotoutuminen nähdään moniulotteisena prosessina, jota voidaan tarkastella niin yksilön, perheen ja yhteisön, mutta myös yhteiskunnan tasoilla (Martikainen 2011, 51; Martikainen & Tiilikainen 2007, 24). Maahanmuuttajien kotoutumiseen vaikuttavat useat erilaiset tekijät, joita ovat esimerkiksi yksilön kielitaito, sosiaaliset suhteet, perheen ja muiden läheisten läsnäolo tai sen puute, sekä yhteiskunnassa vallitsevat rakenteet ja asenteet. Kotoutumisen prosessi ei ole yksinkertainen, vaan se on pitkäkestoinen ja monenlaisia vaiheita sisältävä matka. (Martikainen 2011, 51–52).

Käsitämme kotoutumisen käsitteen tässä tutkimuksessa aikaa vievänä prosessina, jonka aikana yksilö erilaisten vaiheiden kautta sopeutuu uuteen yhteiskuntaan ja sen tapoihin, kuitenkin säilyttäen joitakin osia myös omasta kulttuurisesta taustastaan. Näemme kotoutumisen ja maahanmuuttajaäitien osallisuuden olevan jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään toisiaan sekä tukien, mutta vastavuoroisesti myös heikentäen. Tämän takia osallisuuden käsitteen myötä myös kotoutuminen tuli luonnollisesti osaksi tutkielmaamme. Tutkielmamme pääpaino on kuitenkin maahanmuuttajaäitien osallisuuden kokemuksissa, joita tarkastelemme muun muassa kotoutumisen kautta.

4 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksemme tavoitteena on kartoittaa maahanmuuttajaäitien kokemuksia osallisuudesta pienellä paikkakunnalla sekä selvittää, minkälainen yhteys kotoutumisella on äitien osallisuuden kokemuksiin. Lisäksi tarkastelemme, miten maahanmuuttajaäideille suunnattua toimintaa voitaisiin kehittää enemmän maahanmuuttajaäitien tarpeita vastaaviksi.

Teimme tutkimuksemme yhteistyössä Mieli-hankkeen kanssa. Hankkeen työntekijöiltä nousi toive kartoittaa äitien omia kokemuksia osallisuudesta tutkimuksen pienellä paikkakunnalla sekä selvittää, minkälaista järjestettävän kotoutumista ja osallisuutta edistävän ja tukevan toiminnan pitäisi olla, jotta äidit kokisivat siihen osallistumisen mielekkääksi. Tarkoituksena on, että tutkimuksestamme olisi hyötyä sekä itse Mieli-hankkeelle että myös muille samansuuntaisille pienen paikkakunnan kontekstissa toteutettaville maahanmuuttajia ja erityisesti maahanmuuttajanaisia ja -äitejä koskeville hankkeille myös tulevaisuudessa. Lisäksi tutkimustuloksistamme voi olla mahdollisesti hyötyä pienten paikkakuntien maahanmuuttotyölle myös yleisemmällä tasolla.

Lähestymme tutkimuksemme tavoitteita seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

1. Millaisia kokemuksia maahanmuuttajaäideillä on osallisuudesta pienellä paikkakunnalla?
2. Miten äitien kokemukset kotoutumisesta kytkeytyvät osallisuuteen?
3. Mitä äidit toivovat heille suunnatulta toiminnalta?

4.2 Aineistonkeruu

Keräsimme tutkimusaineistomme haastattelemalla seitsemää maahanmuuttajaäitiä syksyllä 2018. Haastattelun etuna aineistonkeruumenetelmänä voidaan pitää ennen kaikkea sen joustavuutta, sillä haastattelija voi tarpeen mukaan esimerkiksi toistaa kysymyksiä, selventää käyttämiään sanamuotoja sekä esittää tarkentavia kysymyksiä haastateltavalleen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85). Haastattelemamme äidit olivat iältään 25-40 vuotiaita tutkimuksemme pieneltä paikkakunnalta kuntapaikan saaneita, eri syistä maahan tulleita naisia. Äidit olivat asuneet paikkakunnalla eri pituisia aikoja, lyhimmillään yhdeksän kuukautta ja pisimmillään kolme vuotta. Koska kyseessä oli äidinkielenään jotain muuta kuin suomea puhuvat haastateltavat, päätimme käyttää tulkkia haastatteluiden apuna. Pääsyy tulkkauksen käyttämiselle oli se, että halusimme kuulla äitien kokemuksista ilman, että kielimuuri tai puutteellinen kielitaito olisi rajoittanut keskinäistä kommunikointiamme. Ennen haastatteluiden toteuttamista haimme tutkimuslupaa sekä paikkakunnalta, jossa tutkimuksen toteutimme, että myös Mieli-hankkeelta, jonka kautta saimme rahoituksen haastatteluiden tulkkauksiin. Tavoitimme kaikki haastateltavamme paikkakunnan maahanmuuttotyön sosiaalihojaajan avustuksella, jonka kautta myös haastatteluaikeat sovittiin. Näin ollen tapasimme haastateltavat äidit ensimmäistä kertaa vasta itse haastattelutilanteessa.

Haastattelutapana käytimme puolistrukturoitua haastattelua. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelukysymykset ovat kaikille tutkimukseen osallistuville samat, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole, vaan tutkimukseen osallistuva saa vastata haastattelukysymyksiin vapaasti omin sanoin. Puolistrukturoidulla haastattelulla on paljon samankaltaisuuksia teemahaastattelun kanssa, ja niitä käytetään joskus jopa synonyymeinä (ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2018, 87), mutta toisin kuin puolistrukturoidussa haastattelussa, teemahaastattelussa vain haastattelun aihe- ja tema-alueet ovat etukäteen määritellyt. Tässä menetelmässä valmiiksi muotoiltuja haastattelukysymyksiä sekä esitysjärjestystä ei ole, vaan tutkijalla on valmiiden kysymysten sijaan apunaan tukilista käsiteltävistä aiheista. (Eskola & Suoranta 1998, 86-87; Eskola & Vastamäki 2010, 28-29.)

Vaikka teemahaastattelu voikin monesti olla hedelmällisempi menetelmä tiedonkeruun kannalta, tulimme siihen tulokseen, että puolistrukturoitu haastattelu oli maahanmuuttajaitejä haastatellessa parempi vaihtoehto yhteisen kielen puuttuessa. Koska mukana

haastattelussa oli myös tulkki, valmiiksi mietittyjen kysymysten kautta aihetta oli helpompi lähestyä. Haastatteluiden toteuttaminen tulkin avustuksella edellytti myös sitä, että yritimme muotoilla kysymykset etukäteen mahdollisimman yksiselitteisiksi. Seurasimme haastatteluissa näin ollen ennalta tekemäämme haastattelurunkoa, vaikkakin esittämämme kysymysten järjestys vaihteli jonkin verran haastattelusta riippuen. Käytimme jonkin verran myös sellaisia keskustelun lomassa heränneitä tarkentavia kysymyksiä, joita ei oltu ennalta suunniteltu. Kaikki haastattelurungon teemat kysymyksineen käytiin kuitenkin jokaisen äidin kohdalla läpi. Haastattelurunko löytyy liitteenä tutkielman lopusta. Käytimme itse haastatteluissa paikkakunnan oikeaa nimeä, mutta liitetystä haastattelurungosta olemme vaihtaneet paikkakunnan nimen vain käsitteeksi “paikkakunta”.

Kaikki haastattelut toteutettiin äitien omissa kodeissa ja ne kestivät noin tunnin. Haastattelujen pituutta saneli pitkälle käytettävissä ollut tulkkaus aika. Kaikki haastattelut nauhoitettiin äitien kirjallisella suostumuksella, jonka jälkeen litteroimme haastatteluaineiston sanataarkkaan tekstimuotoon. Litteroitua aineistoa tuli yhteensä 70 sivua. Käytämme tutkielmassamme aineisto-otteita kuvaamaan tutkimustuloksia. Täytyy kuitenkin muistaa, että aineisto-otteet ovat tulkin tuottamaa puhetta äitien vastauksista, joten ne eivät kuvaa sanataarkasti äitien sanomisia. Haastateltavat olemme nimenneet tutkielmaan niin, että ensimmäiseksi haastatellusta äidistä käytämme nimeä “Ä1” ja viimeisestä “Ä7”. Päädyimme käyttämään kyseisiä nimityksiä sen takia, ettemme kokeneet sopivaksi käyttää maahanmuuttajaäideistä muutettuja suomalaisia tai eri etnisille ryhmille tyypillisiä nimiä. Tätä perustelemme sillä, että suomalaisten nimien käyttäminen olisi ollut mielestämme kenties loukkaavaa ja kulttuurista erityisyyttä vähättelevää, kun taas eri kulttuureille ominaisia nimiä emme halunneet käyttää tunnistettavuuteen liittyvien seikkojen takia. Tiilikainen (2003, 110) toteaa myös, että maahanmuuttajien keskuudessa tutkimuksessa käytettyjä muutettuja nimiä voidaan luulla haastateltujen oikeiksi nimiksi ja tätä kautta yhdistää ne väärin henkilöihin. Äitien mainitsemien viranomaisten, työntekijöiden sekä ystävien nimet olemme sen sijaan muuttaneet. Myös paikkakunnan nimi, jolla tutkielma toteutettiin, poistettiin, ja käytimme tästä paikasta ainoastaan nimitystä pieni paikkakunta.

4.3 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi

Pro gradu –tutkielmamme on laadullinen tutkimus, sillä kartoitamme siinä maahanmuuttajaaitien subjektiivisia kokemuksia. Laadullista tutkimusta ehkä parhaiten kuvaa sen jatkuva eläminen ja prosessinomaisuus. Koska aineistonkeruu tapahtuu laadullisessa tutkimuksessa usein ihmisten välisen inhimillisen vuorovaikutuksen kautta, jolloin tutkija itse toimii keskeisenä aineistonkeruun välineenä, näkökulman ja tulkintojen hahmottuminen tapahtuu usein vähitellen tutkimuksen edetessä. Tutkimusprosessin eri vaiheet eivät myöskään useinkaan ole ennalta jäsennettävissä selkeään järjestykseen, vaan monet tutkimukseen liittyvät ratkaisut, kuten tutkimustehtävän määrittäminen ja tarkentuminen sekä tutkimusmenetelmälliset ratkaisut, elävät, muotoutuvat ja lopulta täsmentyvät vähitellen tutkimuksen edetessä. Laadullinen tutkimus vaatiikin tutkijalta kykyä tiedostaa ja ennen kaikkea hyväksyä omassa tietoisuudessa tapahtuva jatkuva kehittyminen tutkimusprosessin aikana, sekä valmiutta tehdä tarvittaessa tutkimukseen muutoksia ja uusia linjauksia. (Kiviniemi 2010, 70.)

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että tutkimusaineistosta nousee esiin monia mielenkiintoisia asioita. Keskeistä tutkimuksen yhtenäisyyden ja selkeyden kannalta onkin löytää tutkimusprosessin edetessä ne avaintekijät, joiden perusteella tutkimukseen liittyvät ratkaisut tehdään. Rajaaminen ei pelkisty vain tutkimusasetelman rajaamiseen, vaan se koskee myös aineiston keruuta ja myöhempää tulkintaa. Aineiston tulkinta onkin laadullisessa tutkimuksessa keskeisessä roolissa, sillä tutkittavien ilmiöiden luonne ja todellisuus välittyvät tutkimuksesta pelkän tutkimustulosten kuvailun sijaan nimenomaan tulkintojen ja niiden kautta rakentuvien merkityssuhteiden kautta. (Mt., 73; Moilanen & Rähä 2010, 57.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ajatellaan joskus olevan vaikeampaa todentaa kuin määrällisen tutkimuksen (Eskola & Suoranta 1998, 209). Yhtenä laadullisen tutkimuksen luotettavuutta määrittävistä tekijöistä voidaan pitää tutkimuksen suhdetta muihin tutkimuksiin. Pelkkä omien tulkintojen argumentointi ilman niiden suhteuttamista itse ilmiöön tai muihin tieteellisiin tutkimustuloksiin ei sellaisenaan riitä takaamaan tutkimuksen uskottavuutta. Tämän takia onkin tärkeää, että analysoimisessa, tulkinnoissa sekä johdopäätösten tekemisessä tutkija käy vuoropuhelua muiden samaan aiheeseen kytkeytyvien tutkimusten kanssa. (Moilanen & Rähä 2010, 61–63.) Myös avoimuutta

tutkimusprosessin eri vaiheiden ja tehtyjen ratkaisujen raportoinnissa pidetään yhtenä laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisäävistä seikoista (Kiviniemi 2010, 82).

Teoria ohjaa tutkimustehtävän ja keskeisten käsitteiden valikoitumista, sekä myös aineiston tarkastelua ja siitä tehtävää tulkintaa. Sitä voidaan kuvailla eräänlaisena ajatuspohjana, joka ohjaa tutkimusta koko tutkimusprosessin ajan. (Eskola & Suoranta 1998, 80–81.) Osallisuuden käsite oli tutkimustulostemme analysointia keskeisimmin ohjanneista teoreettisista viitekehyksistä. Myös pieni paikkakunta ja kotoutuminen olivat tutkielmamme keskeisiä käsitteitä.

Haastatteluaineiston analysoimisessa käytimme analyysimenetelmänä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on tekstimuotoisen aineiston analysoimista, jonka tarkoituksena on etsiä tekstistä joko yhtäläisyyksiä tai eroavaisuuksia sekä erilaisia merkityksiä. Sen tarkoituksena on luoda tutkittavasta asiasta mahdollisimman tiivistetty ja selkeä kuvaus. Sisällönanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen sekä teoriaohjaavaan analysointimenetelmään. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–109, 117.) Teorialähtöisen sisällönanalyysin lähtökohtana on jokin tietty jo aiemman tiedon perusteella luotu teoria, käsitteistö tai malli, joka ohjaa aineistonanalyysiä. Näin ollen ilmiö määritellään jonkun jo valmiiksi tiedetyn mukaisesti. (mt., 110.) Koska lähestymme tutkimuksemme aihetta ja kohderyhmää jo valmiiden käsitteiden ja teoriataustan kautta, on perusteltua analysoida kerättyä aineistoa teorialähtöisesti.

Ennen aineiston varsinaista analysoimista kerätty ja tekstiksi purettu aineisto on tärkeää järjestää ja jäsentää (Eskola & Suoranta 1998, 151). Käytimme haastatteluaineiston jäsentämiseen ja järjestelyyn teemoittelua. Tällöin tekstimassasta pyritään löytämään ja erottelamaan tutkimusongelman kannalta oleelliset aiheet ja teemat. Teemoittelun kautta aineistosta voi nousta esiin tutkimusongelman ratkaisemisen kannalta merkittäviä teemoja, jolloin näiden teemojen esiintyvyyden ja ilmenemisen vertailu mahdollistuu. (mt., 175–176.) Teemoittelua voidaankin pitää yhtenä sisällönanalyysin vaiheista, joka pilkkoo ja ryhmittelee kerätyn tiedon ennen aineiston varsinaista analysoimista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105–107). Oman tutkimusaineiston perinpohjainen tunteminen on edessä olevien tutkimusprosessin vaiheiden kannalta erityisen tärkeää. Teemoittelussa lähdetäänkin liikkeelle siitä, että tutkija lukee aineistonsa läpi useaan otteeseen ja pyrkii löytämään myös rivien välistä tutkimusongelman kannalta keskeiset merkitykset. Teemojen etsimisen jälkeen tutkija alkaa täsmentämään löytyneiden teemojen merkityssisältöä

esimerkiksi etsimällä aineistosta kuhunkin teemaan kuuluvat asiat. Tämän jälkeen voidaan alkaa suhteuttamaan teemoja toisiinsa sekä tarkastelemaan niiden keskinäisiä merkityssuhteita. (Eskola & Suoranta 1998, 152; Moilanen & Rähä 2010, 55–56.)

Ennen teemoittelua luimme litteroidut haastatteluaineistot useaan kertaan läpi, jonka jälkeen teemoitimme aineiston osin haastattelurungon kysymysteemojen, osin haastatteluaineiston sisällön perusteella. Teemoittelun jälkeen koodasimme aineiston teemojen mukaisesti, jotta hahmottaisimme paremmin teemojen väliset suhteet sekä sen, mitkä teemat muodostuvat sisällöltään tutkimuksemme kannalta merkittäviksi yläteemoiksi ja mitkä taas vastaavasti näihin kytkeytyviksi alateemoiksi. Tämän jälkeen aloimme työstää analyysiä tekstimuotoon sekä suhteuttamaan sitä aiempaan aiheeseen liittyvään tutkimukseen ja osallisuuden viitekehykseen.

4.4 Eettiset kysymykset

Sosiaalityössä tutkittavat ilmiöt ovat usein sensitiivisiä, sillä tutkimuksen kohteena ovat ihmiset ja heidän kokemuksensa. Inhimillinen, tutkittavan ja tutkijan välinen vuorovaikutus sekä ihmisten henkilökohtaiset ja usein myös arkaluonteiset elämäntilanteet korostuvat sosiaalityön tutkimuksessa, jolloin eettisten valintojen pohtiminen on erityisen tärkeää. (Rauhala ja Virokannas 2011, 237, 251; Pohjola 2003, 54, 59.) Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2018, 147) mukaan laadullista tutkimusta tehdessä tutkimuseettiset kysymykset ja tutkijan moraali korostuvat entisestään. Oman ulottuvuutensa eettisten kysymysten pohtimiseen tuo myös se, että tutkija on samanaikaisesti vastuussa tutkimuksesta sekä tiedeyhteisölle ja tämän periaatteille, että myös tutkittaville henkilöille. Eettisyys paikantuu konkreettisella tasolla usein lähinnä tietosuojaan liittyvien asioiden sekä mahdollisten riskien ja vahinkojen välttämisen ennakoarviointiin, jolloin esimerkiksi kenttätöitä tai aineiston työstämisvaihetta koskevat ongelmatilanteet jäävät vähemmälle huomiolle. Tämän takia onkin tärkeää, että tutkimusetiikka ja sen jatkuva arviointi ulottuu tutkimusprosessin kaikkiin vaiheisiin sekä niissä tehtäviin valintoihin. (Pohjola 2003, 59; Kuula 2006, 36; Nikander 2008, 256.)

Ihmistieteitä koskevassa tutkimusetiikassa perimmäisenä lähtökohtana on aina tutkittavat henkilöt, joiden itsemääräämisoikeutta on kunnioitettava ja heidän vahingoittamistaan tietoisesti pyrittävä välttämään koko tutkimusprosessin ajan (Rauhala & Virokannas 2011, 251). Tutkimuseettisen neuvottelukunta (2009) on jakanut ohjeistuksessaan ihmistieteiden tutkimuseettiset peruseriaatteet kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat 1) itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, 2) vahingoittamisen välttäminen sekä 3) yksityisyys- ja tietosuojat. Erityisen haavoittuvien ryhmien kohdalla, johon myös tutkimuksemme maahanmuuttajaäidit voidaan luokitella, eettisten periaatteiden punnitseminen ja noudattaminen nousee vielä keskimääräistä korostetummin esiin. (Nikander & Zechner 2006, 515.) Sensitiivisiä aiheita tutkittaessa tutkijalla onkin tärkeää kiinnittää huomiota normiperustaisen etiikan lisäksi myös tilannekohtaiseen etiikkaan. Esimerkiksi haastattelutilanteessa eteen voi tulla eettisiä pulmia, joihin tutkija ei ole osannut varautua etukäteen, mutta jotka vaativat nopeaa, tilannekohtaista reagoitua. (Heath ym. 2009, 22–23; Notko ym. 2013, 403; Kallinen ym. 2015, 142.)

Tutkittavien itsemääräämisoikeus nähdään usein lähinnä tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuuden kautta, mutta siihen sisältyy myös muita tärkeitä ulottuvuuksia. Esimerkiksi ennen haastattelun aloittamista tutkittavalle tulee kertoa hänen oikeudestaan jättää halutessaan vastaamatta haastattelukysymyksiin tai keskeyttää osallistumisensa kokonaan missä vaiheessa tahansa. (Rauhala & Virokannas 2011, 241.) Ennen haastatteluiden aloittamista pyrimmekin tietoisesti korostamaan maahanmuuttajaäideille heidän osallistumisensa vapaaehtoisuutta sekä oikeuttaan olla halutessaan vastaamatta kysymyksiin, keskeyttää haastattelu tai perua tutkimukseen osallistuminen kokonaan. Tällä pyrimme siihen, että äideille välittyisi kokemus siitä, että haastattelu ja tutkimukseen osallistuminen tapahtuu täysin heidän ehdoillaan. Suostumuslomakkeessa, jonka pyysimme äitejä tutkimuksesta ja heidän oikeuksistaan informoimisen jälkeen allekirjoittamaan, oli meidän molempien yhteystiedot. Pyysimme äitejä olemaan yhteydessä, mikäli heillä heräisi kysymyksiä tutkimukseen tai siihen osallistumiseen liittyen.

Vaikka koemme, että onnistuimme maahanmuuttajaäitien itsemääräämisoikeuden takaisemisessa kohtalaisen hyvin, täytyy kuitenkin muistaa, että monet tutkijasta riippumattomat tekijät voivat myös vaikuttaa tutkimukseen osallistumiseen ja siihen liittyviin motiiveihin. Toisinaan tutkimushenkilöitä suositellaan tai valitaan esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden tai muiden viranomaisten toimesta tutkijalle valmiiksi. Tällöin tutkijan on mahdollonta arvioida tutkimushenkilöiden tutkimukseen osallistumisen motiiveja tai sitä, että

päätös perustuu kokonaisuudessaan vapaaehtoisuudelle. (Nikander & Zechner 2006, 520.) Arja Kuula (2006, 144–147) nostaakin esille kysymyksen portinvartijoista ja heidän mahdollisesta myötävaikutuksesta tutkimuksiin osallistumisessa. Jos tutkimukseen osallistuminen nousee esille oman sosiaalityöntekijän tai muun asiakkaan tärkeäksi kokeman viranomaisen toimesta, ihminen voi suostua tutkimukseen turvatakseen suhteensa kyseiseen viranomaistahoon, eikä niinkään todellisesta halusta osallistua itse tutkimukseen.

Myös me tavoitimme tutkimuksemme maahanmuuttajaäidit sosiaaliohjaajan kautta, jonka kanssa äidit sopivat myös tutkimukseen osallistumisesta. Tämän takia äitien motivoitunut tutkimukseen osallistumiselle sekä se, mitä sosiaaliohjaaja oli tutkimuksesta heille rekrytointivaiheessa kertonut, jäi meiltä pimentoon. Maahanmuuttajia haastatellessa on tärkeää varmistaa, että tutkimukseen osallistuva ymmärtää varmasti, mihin on suostuttava, eikä esimerkiksi kulttuurierojen takia ymmärrä haastattelun luonnetta väärin (Rastas 2005, 83). Osalla haastattelemistamme äideistä olikin aluksi selkeästi puutteellinen käsitys haastattelun ja koko tutkimuksen tarkoituksesta. Tämän takia haastateltavien oikeuksien lisäksi myös itse tutkimuksesta ja sen tavoitteista informoimisen merkitys korostui ennen suostumuslomakkeiden allekirjoittamista. Vaikka sosiaaliohjaaja olikin alustanut äideille etukäteen ainakin joiltain osin tutkimuksemme sisältöä, halusimme kuitenkin ennen varsinaisen haastattelun aloittamista käydä tutkimukseen osallistumisen kannalta oleelliset asiat läpi vielä tulkin kanssa, jotta varmasti välttyisimme tutkimukseen osallistumiseen liittyviltä väärinymmärryksiltä.

Eettisesti kestävässä tutkimuksessa ei ainoastaan pyritä välttämään vahingon tai haitan aiheuttamista, vaan tarkoituksena on tehdä mahdollisimman laadukas tutkimus, josta on tieteellisen arvon lisäksi hyötyä myös tutkimukseen osallistuneille (Rauhala & Virokanas 2011, 238). Tutkimuksemme tavoitteena olikin, että siitä olisi hyötyä sekä tutkimuksen kohteena olleelle kaupungille, maahanmuuttajaäideille itselleen, että myös yleisesti pienten paikkakuntien kotouttamis- ja maahanmuuttajatyölle. Korostimme kertoessamme tutkimuksestamme maahanmuuttajaäideille, että halusimme kuulla juuri heidän mielipiteitään sen takia, että esimerkiksi Mieli-hankkeen toimintaa voitaisiin kehittää heidän tarpeitaan paremmin vastaaviksi. Tällä tavoin pyrimme motivoimaan äitejä kertomaan rehellisesti omia mielipiteitään ja kehittämisehdotuksiaan. Naisia haastatellessa on kuitenkin tärkeää muistaa, että vielä nykyäänkin maahanmuuttajanaiset voivat ajatella omien ajatustensa olevan merkityksettömiä eikä heillä ole siksi haastattelulle mitään annettavaa. Tätä voi selittää esimerkiksi se, että useissa yhteiskunnissa tyttöjä kasvatetaan keskittyen

heidän ulkoisiin ominaisuuksiinsa vähätellen heidän ääntänsä. (Reinharz & Chase 2002, 224–225.) Eräs haastattelemistamme maahanmuuttajaäideistä kertoikin haastattelutilanteen olevan hänelle uusi ja osin myös hämmentävä, sillä hän ei ollut tottuneet olemaan haastateltavina tai tuomaan yleisesti ilmi mielipiteitään.

Tutkimusta tehdessä ja haastatteluaineistoa käsitellessä luottamuksellisuus ja anonymiteetin takaaminen ovat yksiä tärkeimmistä eettisistä periaatteista. Anonymiteetin takaamisessa tutkijan tehtävänä on pitää huoli siitä, ettei tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyys paljastu missään vaiheessa tutkimusta. (Eskola & Suoranta 1998, 57.) Tämä tarkoittaa käytännössä niin suorien kuin epäsuorienkin tunnisteiden muuttamista tai kokonaan poistamista aineistosta (Kuula 2006, 112). Pienillä paikkakunnilla pienempien ryhmien, kuten esimerkiksi maahanmuuttajaväestön määrä voi olla hyvin pieni, jolloin myös tietyn kansalaisuuden edustajia voi kyseisellä paikkakunnalla asua vain muutamia (Rastas 2008, 150). Koska teimme tutkimuksemme nimenomaan pienellä paikkakunnalla, anonymisointiin tulikin kiinnittää erityistä huomiota. Emme esimerkiksi mainitse tutkimuksessemme äitien kotimaita tai perheiden kokoja ja rakenteita ollenkaan. Myös paikkakunnan nimen, jolla tutkimus toteutettiin, jätimme mainitsematta.

Tutkittavan täytyy voida luottaa siihen, että häneen liittyvää tutkimusaineistoa säilytetään huolellisesti ja sitä käsitellään luottamuksellisesti. Luottamuksellisuudella tutkimuksen teon kontekstissa tarkoitetaan Kuulan (2006, 88) mukaan niitä aineistoa koskevia sopimuksia sekä lupauksia, joita tutkittavien kanssa on tehty. Tiettyyn tarkoitukseen kerättyä tutkimusaineistoa henkilötietoineen on siis lupa käsitellä vain niillä henkilöillä ja tahoilla, joista tutkittavan kanssa on sovittu. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että mikäli tutkija on nimenomaisesti luvannut käsitellä vain henkilökohtaisesti keräämäänsä aineistoa, hän ei saa luovuttaa tunnistetietoja sisältävää tutkimusaineistoa esimerkiksi kellekään tarkasteltavaksi. (mt., 89.)

Haastattellessamme maahanmuuttajaäitejä lupasimme äideille, että käsittelemme haastatteluaineistot henkilökohtaisesti, emmekä luovuta niitä kenenkään ulkopuolisen luettavaksi tai muihin tutkimuksestamme irrallisiin tarkoituksiin. Nauhoitimme haastattelut, mikä herätti osassa äitejä epäluuloja. Perustelimme nauhoittamisen tarpeellisuutta äideille sillä, että tällä tavoin pystymme keskittymään itse haastattelutilanteeseen muistiinpanojen tekemisen sijaan, ja että meidän on helpompaa palata tutkimuksen kannalta oleellisiin asioihin myös jälkepäin, kun kaikki aineisto on tallennettuna. Lupasimme äideille, että

nauhoitukset tuhotaan heti, kun olemme saaneet litteroitua aineiston. Myös litteroinnit hävitimme heti aineiston analysoinnin jälkeen.

Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on tuottaa tutkimushenkilön puhe analysointikel-poiseksi tutkimusaineistoksi. Tällöin lähtöoletuksena voidaan pitää sitä, että haastattelun on mahdollista onnistua tarkoituksenmukaisella tavalla silloin, kun sekä haastateltava että haastattelija ymmärtävät toisiaan. Maahanmuuttajia haastateltaessa kulttuurierot haastatelijan ja haastateltavan välillä voivat kuitenkin nousta keskinäisen ymmärryksen haasteeksi, sillä eri kulttuurien piiriin kuuluvien kokemukset ja näin ollen myös tulkinnat ja jäsenyykset ympäröivästä todellisuudesta voivat poiketa suurestikin toisistaan. Pahimassa tapauksessa nämä erot voivat olla niin hallitsevia, ettei haastattelulla onnistuta yrityksistä huolimatta saavuttamaan sille asetettuja tavoitteita. (Rastas 2005, 79–80, 83.) Koska haastattelimme tutkimuksessamme meidän kanssamme eri kulttuuriset taustat omaavia maahanmuuttajaäitejä, haastattelukysymysten suunnitteluun olikin kiinnitettävä erityistä huomiota. Haastattelukysymysten suunnittelussa on tärkeää huomioida erityisesti se, että ne ovat kyseiselle kohdejoukolle sopivia. On myös tärkeää pyrkiä muotoilemaan haastattelukysymykset niin, että ne olisivat mahdollisimman vähän johdattelevia. (Mäkinen 2006, 92–93.)

Vaikka kiinnitimmekin haastattelukysymysten suunnitteluun paljon aikaa ja erityistä huomiota, sekä pyrimme esimerkiksi muotoilemaan kysymyksen mahdollisimman yksiselitteiseen muotoon, itse haastattelutilanteet olivat silti haastavia erityisesti yhteisen kielen puuttumisen takia. Agnieszka Kosny kumppaneineen (2014, 838) toteaaakin artikkelissaan, että kun tutkija ja haastateltava eivät puhu äidinkielenään samaa kieltä, he eivät välttämättä ymmärrä toistensa käyttämiä ilmaisuja ja niiden sisältämiä merkityksiä samalla lailla. Myös tutkimuksen kannalta oleelliset käsitteet ja niiden sisällöt voidaan ymmärtää eri kielissä ja eri kulttuureissa eri tavoin. Joissakin kielissä suoraa käännoä jonkun toisen kielen tietylle sanalle ei välttämättä ole lainkaan olemassa (Smith, Chen, & Xiaoyun, 2008). Erityisen haitallisia kieleen liittyvät väärinymmärrykset ovat juuri laadullista tutkimusta tehdessä, sillä kieli ja sen kautta syntyvät merkityssisällöt ovat keskeisessä roolissa koko laadullisen tutkimusprosessin ajan aineiston keruusta lähtien aina analysointiin ja raportointiin saakka. Tutkimushenkilöiden kokemukset voivat jäädä pahimmillaan kokonaan saavuttamatta, mikäli keinoja niiden jakamiseen tai ymmärtämiseen ei haastattelutilanteessa löydy. (van Nes ym. 2010, 313–314.)

Myös me törmäsimme haastattelutilanteissa vastaavanlaisiin ongelmiin. Vaikka pyrimme tietoisesti välttämään esimerkiksi liian haasteellisia ja tieteellisiä käsitteitä haastattelukysymyksissämme, kohtasimme silti tilanteita, joissa äiti ei ymmärtänyt, mitä kysymyksellämme haimme takaa. Osallisuuden käsite oli yksi tutkimustamme keskeisimmin määrittävistä viitekehyksistä, mutta sen suoranainen käyttäminen haastattelukysymyksissä oli erittäin haasteellista, sillä monien käyttämiemme tulkkien mukaan kyseistä käsitettä ei sellaisenaan ollut olemassa äitien omassa äidinkielessä. Subjektiiivisesta kodin tunteesta kysyttäessä monet äideistä hämmentyivät ja käsittivät, että halusimme heidän kuvailevan kodin puitteita ulkoisesti. Myös esimerkiksi äitiys nähtiin luonnollisena asiana, jonka syvällisempää merkitystä äidit eivät juurikaan intoutuneet pohtimaan sen tarkemmin. Pohdimme haastatteluiden jälkeen, että kysymystemme aiheuttama hämmennys ja osin myös huvittuneisuus äitien keskuudessa saattoi johtua esimerkiksi siitä, etteivät äidit ole omassa kulttuurissaan tottuneet pohtimaan edellä mainitun kaltaisia asioita tai antamaan niille merkityksiä samalla tavalla, kuin länsimaalaisessa laadullisessa tutkimuskulttuurissa on tapana.

Koska monien maahanmuuttajaäitien suomen kielen taito oli puutteellista, käytimme haastatteluidemme apuna tulkkia. Tulkin käytössä on kuitenkin aina riskinsä, sillä välikäden käyttö voi vaikuttaa tiedon ja kommunikaation luonteeseen. Tulkki voi ymmärtää tai ilmaista kysymyksen väärin, ja vastaavasti maahanmuuttajaäidin näkemykset eivät välttämättä välity niin hyvin, kuin tulkittoman keskustelun kautta. Puheen kielestä toiseen kääntämiseen liittyykin aina tietynlainen tulkinnallisuus, joka voi johtaa tarkoitettujen merkitysten vääristymisiin tai pahimmillaan niiden katoamiseen tulkkauksen yhteydessä kokonaan (Smith, Chen, & Xiaoyun, 2008; van Nes ym. 2010). Tämän takia tulkin ammattitaito laadullisessa tutkimuksessa nouseekin korostetun tärkeään asemaan. Jotta haastattelu tulkin välityksellä olisi onnistunut, tulkin tulee osata ilmaista haastattelun molempia osapuolia tavalla, jossa vastaanottaja ymmärtää, mitä toinen osapuoli on sanomallaan oikeasti tarkoittanutkin. (van Nes ym. 2010, 314.)

Vaikka haastattelu tulkin välityksellä loikin tiettyjä haasteita haastattelutilanteeseen, koemme, että haastattelut onnistuivat kokonaisuudessaan suhteellisen hyvin. Tulkit olivat hyvin yhteistyöhaluisia ja kysyivät tarvittaessa tarkennusta haastattelukysymyksiimme. Toki on muistettava, että vaikka haastattelut sujuivat mielestämme hyvässä yhteisymmärryksessä tutkimuksen aiheesta ja tavoitteista, haastatteluaineistomme perustuu omalta

osaltaan kuitenkin tulkkien tekemiin tulkintoihin äitien vastauksista. Tutkimuksen eettisyyttä ja validiutta pohdittaessa tämä on tärkeä asia tiedostaa ja huomioida.

Toteutimme haastattelut äitien kodeissa ja osassa haastatteluista myös aviomies ja muita perheen jäseniä oli paikalla. Puolisoiden läsnäolo aiheutti muutamissa kodeissa hieman haasteita itse haastattelun toteuttamiselle, sillä myös miehet olisivat olleet innokkaita osallistumaan haastatteluun. Varsinaiseksi haasteeksi nousikin, miten ottaa vieraanvarainen aviomies huomioon pitäen kuitenkin haastattelun fokus äidissä ja tämän mielipiteissä olematta kuitenkaan tahditon. Päädyimme ratkaisemaan ongelman antamalla aika ajoin myös miehen esittää omia mielipiteitään. Tulkkausajan ollessa kuitenkin rajallinen, jouduimme pahoittelujen myötä toteamaan tutkimuksemme koskevan nimenomaan maahanmuuttajajäitejä ja heidän kokemuksiaan, ja tämän takia haluavamme kuulla nimenomaan äitien mielipiteitä, vaikka se hankalalta ja epäkohteliaalta tuntuikin. Onneksemme aviomiehet olivat ymmärtäväisiä asian suhteen ja jäimme usein seurustelemaan myös muun perheen kanssa tulkkauksen päätyttyä. Tällä tavalla koimme pystyvämme huomiomaan äidin lisäksi myös perheen isää ja paikkaamaan haastattelusta ulkopuolelle jättämisen mahdollisesti aiheuttamaa mielipahaa.

Se, vaikuttiko puolisoiden läsnäolo äitien vastauksiin, jäi mietityttämään meitä. Emme kuitenkaan kiinnittäneet itse haastattelutilanteissa moiseen huomiota, ja miesten osallistuesssa keskusteluun myös äidit kommentoivat aktiivisesti puolisoidensa puhetta. Tutkimusaiheemme ei ollut henkilökohtaisella tasolla erityisen arkaluontoinen, emmekä käsitelleet äitien kanssa asioita, joista he eivät välttämättä olisi halunneet puhua miestensä läsnä ollessa. Tämän takia emme kokeneetkaan puolisoiden läsnäoloa tutkimustulosten kannalta merkitykselliseksi asiaksi.

5 Tutkimustulokset

5.1 Osallisuus kodin ympäristöissä

Riitta Granfelt (1998, 104–106) kuvailee naisten kodittomuutta koskevassa tutkimuksessaan kotia elettyinä ja koettuna tilana, joka pitää sisällään erilaisia tasoja. Kodin tunteen rakentumisessa on kyse niin kokemuksellisesta kuulumisuuden tunteesta, kodin suhteesta yksilölle tärkeään toimintaan, identiteetin ja kodin välisestä vuorovaikutuksesta sekä sisäisen kodin kokemuksesta. Granfeltia mukaillen myös Heli Niemi (2011) määrittelee kotia kokonaisvaltaiseksi yksilön omiin kokemuksiin perustuvaksi kokonaisuudeksi, joka kytkeytyy niin fyysisiin tiloihin ja paikkoihin, paikkaan sitoviin sosiaalisiin suhteisiin, että myös yksilön identiteettiin ja sisäiseen kuulumisen tunteeseen. Myös Janine Wiles (2008) toteaa kodin tuntua käsittelevässä artikkelissaan kokemusten kodista syntyvän monien eri ulottuvuuksien, kuten konkreettisen paikan, tekemisen ja rutiinien, sosiaalisten suhteiden sekä emotionaalisen yhteyden tunteen kautta.

Laura Huttunen (2002, 63) korostaa tutkimuksessaan sosiaalisten suhteiden merkitystä paikan kodiksi muotoutumisessa ja toteaa maantieteellisten paikkojen muuttuvan lopullisesti kodeiksi vasta sosiaalisten suhteiden ja verkostojen myötä. Erityisen mielenkiintoista Huttusen tutkimuksessa on se, että jopa pakolaisleiri oli erään naisen kertomuksessa saanut siellä solmittujen läheisten ihmissuhteiden kautta jopa kodinomaisia piirteitä. (Huttunen 2002, 63.) Myös Pihla Siim (2006, 97) on Huttusen kanssa samaa mieltä sosiaalisten verkostojen merkityksestä paikan kodiksi kokemisessa ja toteaa esimerkiksi paikkakuntalaisten suhtautumisen vaikuttavat suuresti siihen, mieltääkö uusi tulokas paikan kodiksi.

Kysyttäessä, mitkä asiat tekevät jostakin paikasta kodin, äidit kuvailivat kotia pääasiassa perheensä kautta:

”Täällä on koko mun perhe.” (Ä4)

”Eli minun perhe.” (Ä6)

Kodin nähtiin olevan siellä missä perhekin on. Oma perhe toimiikin usein maahanmuuttajille voimavarana ja turvaa luovana sosiaalisena kiinnekohtana uudessa kotimaassa ja elinympäristössä (Huttunen 2002, 60; Säävälä 2007, 88). Yhteisen arjen, keskinäisen huolenpidon sekä yhteisen kielen ja kulttuurin kautta perhe-elämä rakentaa kotia ja kodin tuntua uudenaikaisessa ympäristössä. Perhe myös toimii eräänlaisena näköalapaikkana, josta suomalaista yhteiskuntaa tarkastellaan. Näin ollen perheen merkitys ja siihen kiinnittyminen koetaan usein tärkeämmäksi kuin johonkin tiettyyn maantieteelliseen paikkaan kiinnittyminen. (Huttunen 2002, 60–61, 88, 99.)

Myös pieni paikkakunta koettiin kodiksi. Vaikka jokainen haastattelemistamme äideistä kertoi kyseisen paikkakunnan tuntuvan kodilta, he eivät juurikaan eritelleet perheen läsnäoloa lukuun ottamatta, mistä syistä tämä johtui. Kaksi äideistä nosti kuitenkin perheen lisäksi myös turvallisuuden tunteen yhdeksi tärkeäksi tekijäksi kodin tunnun syntymisessä:

“Kaksi asiaa tärkeitä asioita minulle: minun perhe ja turvallisuus joka ei löydy siellä kotimaa.” (Ä6)

“Oon nähnyt sitä pahaa, huonoa. Täällä oon nähnyt vaan hyvää.” (Ä4)

Myös Wilesin (2008, 128–129) tutkimuksessa nousi esiin, että kotiin ja kodin tuntuun liittyy vahvasti yksilön subjektiivinen kokemus turvallisuudesta, joka syntyy muun muassa kuulumisen kokemuksista sekä yhteydentunteesta suhteessa muihin. Uusi asuinmaa voikin tarjota maahanmuuttajalle turvallisen ja vastaanottavan ympäristön kotimaassa koetun turvattomuuden jälkeen (Huttunen 2002, 341). Tutkimuksemme pienen paikkakunnan turvalliseksi kokeminen saattoikin liittyä nimenomaan sen pienuudesta johtuvaan rauhallisuuteen. Kysyttäessä mahdollisista muuttoaikeista kukaan äideistä ei tällä hetkellä suunnitellut muuttoa pois asuinpaikkakunnaltaan, vaikkakin muutamalla äidillä olikin toiveita suuremmassa kaupungissa asumisesta. Myös tämän voi tulkita kertovan siitä, että äidit kokivat pienen paikkakunnan kodikseen ja olivat ainakin jonkin asteisesti kiinnittyneet kyseiseen paikkaan.

Haastattelemiemme maahanmuuttajaäitien kohdalla kotiin ja perheeseen liittyi luonnollisena osana myös äitiys:

*”Elikkä kaikki tämmönen öö oleva naissukupuoli pitäisi tuntea äitiyttä.”
(Ä2)*

”Olla äiti on ensin synnyttää lapsi ja sitten osata hoitaa lapsista, silloin sinä olet äiti, se on mikä on hänen rooli ja mitä se merkitsee.” (Ä7)

Moni haastattelemistamme äideistä piti äitiyttä luonnollisena asiana ja liitti sen vahvasti osaksi naiseutta. Vastaavanlaisia tuloksia on löydettävissä Minna Säävälän (2007, 70) Kosovon albaaninaisia koskevasta tutkimuksesta. Naiset pitivät äitiyden merkitystä korostuneen tärkeänä ja arvostettavana asiana, ja perhe sekä äitiys miellettiin itsestään selväksi ja luonnolliseksi asiaksi naisten elämässä. Myös Tiilikaisen (2003, 90–91) somalinaisia koskeneessa tutkimuksessa kodin ja äitiyden merkitys korostuivat, ja äitiys nähtiin naisen roolin täydellistymisen kautta. Nainen paikantuu kodin ja perheen piiriin, jossa etenkin äititoimijuus korostuu. Äitiys voidaankin nähdä yhtenä tärkeimmistä uudessa kotimaassa naisen identiteettiä määrittävistä tekijöistä. Äitiysidentiteetti, niin kuin identiteetti yleensäkin, rakentuu suhteessa muihin sekä koko elinympäristöön, jolloin omaa identiteettiä ja elämäntapoja peilataan ja osin myös muokataan suhteessa valtaväestöön sekä sen odotuksiin, tapoihin ja toimintamalleihin. (Nousiainen 2004, 20, 77; Martikainen & Gola 2007, 89.) Äitiysidentiteetti paikantaa etenkin yksilötason osallisuutta vahvasti kodin ja äitiyden piiriin, joka ei välttämättä näyttäyty niinkään julkisissa toimintaympäristöissä.

Osa tutkimuksemme äideistä oli sitä mieltä, ettei äitiys Suomessa eroa juurikaan äitiydestä omassa kotimaassa, ja äidin todettiin olevan paikkakunnasta riippumatta aina äiti samoine vastuineen, velvollisuuksineen ja tunteineen. Osa äideistä sen sijaan koki, että äitiys on jollain tasolla helpompaa sekä arvostetumpaa Suomessa kuin kotimaassa:

*”Elikkä siellä kotimaassa ei paljon arvosteta äitiyttä kuten täällä Suomessa ja tuntuu että äidillä on arvoa ja on tärkeä asia ... elikkä kunnioitetaan.”
(Ä2)*

”Ei oo vaikeaa täällä se on helppoa.” (Ä4)

Heli Hyvösen (2008, 515) artikkelissa käy ilmi, että myös Virosta Suomeen muuttaneet naiset kokivat äitiyden Suomessa helpommaksi, ja että suomalaisen yhteiskunnan suhtautuminen äiteihin ja äitiyteen oli huomattavasti tukevampaa ja arvostavampaa kuin esimerkiksi Virossa. Nancy Foner (2009, 17–19) havaitsikin Iso-Britanniaan, Yhdysvaltoihin ja Kanadaan muuttaneiden maahanmuuttajien välisiä sukupuoleen liittyviä eroja

tutkiessaan, että tulomaan maahanmuuttopolitiikalla ja yhteiskunnan toimintaa sääntelevillä normeilla on suuri merkitys esimerkiksi siihen, minkälaista äitiyttä se arvoineen ja tuenmuotoineen kannustaa sekä tuottaa. Näin ollen yhteiskunta ja sen tarjoamat palvelut vaikuttavat keskeisesti maahanmuuttajien äitiyden muotoutumiseen uudessa kotimaassa (Hyvönen 2009, 33). Yhteiskunnan tuki ja arvostus äitiyttä kohtaan voivatkin vaikuttaa positiivisesti maahanmuuttajien äitiyden vahvasti sävyttämään identiteettiä, sekä omalta osaltaan myös lisätä äitien kokemusta itsestään arvokkaana yhteiskunnan jäsenenä, ja tätä kautta edistää kokemusta yhteiskunnallisesta osallisuudesta.

Äitiyden rakentaminen ja perheen arki uudessa, yksilökeskeisyyttä korostavassa yhteiskunnassa voi yhteiskunnan tuesta huolimatta tuntua raskaalta muutokselta, mikäli omassa kotimaassa esimerkiksi lasten hoitaminen ja kasvattaminen on perustunut koko suvun naisten osallistumiseen (Hyvönen 2009, 69; Rotkirch 2000, 116–117). Tutkimuksemme maahanmuuttajaäideistä kukaan ei kuitenkaan nostanut tätä seikkaa äitiydestä keskustellessamme juurikaan esille. Omalta osaltaan äitiyteen liittyvä yhteiskunnan tuki ja palvelut voivat ainakin osittain korvata sitä tukea, joita monet maahanmuuttajaäidit ovat saaneet kotimaassaan esimerkiksi lasten hoitoon ja kasvatukseen liittyen sosiaalisten verkostojensa, kuten laajan sukulaisverkoston sekä lähiyhteisöjen, kautta (Hyvönen 2007, 202). Omien maanmiehien vähyys pienellä paikkakunnalla voi entisestään korostaa oman kulttuurisen yhteisön kautta saadun avun puuttumista.

Koti on yksi äitien arjen tärkeimmistä näyttämöistä, jossa arki koostuu pitkälti lastenhoidosta, siivoamisesta, ruuanlaitosta sekä muista kodin askareista (Tiilikainen 2003, 124). Myös meidän tutkimuksemme äidit kertoivat vapaa-ajan kuluvan suurilta osin juuri lasten hoidon, kotitöiden sekä koulutehtävien merkeissä. Osa haastattelemistamme äideistä kertoi vapaa-ajallaan vierailevansa myös ystäviensä luona tai pitävänsä yhteyttä heidän kanssaan puhelimitse, mutta myös he totesivat kotiaskareitten ja äidin velvollisuuksien vievän suurimman osan ajasta. Totuttujen ja omalle kulttuurille ominaisten sukupuoliroolien noudattaminen myös uudessa kotimaassa voi olla yhteydessä tietynlaiseen jatkuvuuden tunteeseen, jolloin muutoksien keskellä perheellä on jotain pysyvää, josta pitää kiinni (Siim 2007, 229).

Vaikka haastattelemistamme äideistä kukaan ei kyseenalaistanut tai kritisoinut kotitöiden ja lasten hoidon selkeää sukupuolijakoa, voi naisten suurella työtaakalla olla ongelmallisia vaikutuksia osallisuutta ajatellen. Mikäli päävastuu kodin pyörittämisestä ja lasten

hoidosta jää äidin kontoilille, äidin voi olla haastavaa irrottautua kodinpiiristä esimerkiksi harrastuksiin tai muuhun kodin ulkopuoliseen toimintaan (Tiilikainen 2003, 125). Tällöin myös osallisuuden paikat kaventuvat, eikä kodin ulkopuoliselle yhteisö- tai yhteiskuntatason osallisuudelle synny otollisia edellytyksiä tai toimintaympäristöjä, jotka niitä edesauttaisivat ja mahdollistaisivat.

5.2 Paikalliset vuorovaikutussuhteet osallisuuden rakentajina

Kokemukset paikallisten suhtautumisesta

Paikalliset sosiaaliset suhteet vaikuttavat merkittävästi kuuluvuuden tunteen syntymiseen sekä kokemukseen uudesta paikasta kotina (Niemi 2011 31). Sosiaalista tukea uudessa kotimaassa saadaan usein oman perheen lisäksi muilta maahanmuuttajilta, mutta myös kantaväestön kanssa syntyneet sosiaaliset kontaktit ovat tärkeässä roolissa uuteen paikkaan kiinnittymisessä (Sigad & Eisikovits 2009, 68). Uudessa arjessa esimerkiksi naapureiden, mutta myös itselle täysin vieraiden ihmisten käyttäytymisen ja kommunikoinnin perusteella tehdään päätelmiä, jotka luovat aikaisempien kokemusten kanssa pohjaa sille, millaiseksi oma asema uudessa toimintaympäristössä tulkitaan (Kokkonen 2011, 109). Myös haastattelemamme äidit arvioivat naapureiden sekä kadulla vastaan tulleiden paikkakuntalaisten asennoitumista heitä kohtaan pienten eleiden ja ilmeiden kautta, ja tekivät niiden perusteella tulkintoja paikkakuntalaisten suhtautumisesta:

“Tähän saakka en huomannut mitään negatiivista kun he näkevät meitä, he tervehtivät ja terve... ottavat meitä tervetulleeksi, hymyilevät meille.” (Ä2)

“Mut on otettu hyvin vastaan. En ole huomannut edes, että toisten kasvoista en ole huomannut negatiivista. Kaikki hymyilee ja on ollut mieluisaa kohtaa heihin.” (Ä1)

Suuri osa tutkimuksemme maahanmuuttajaäideistä koki, että muut paikkakuntalaiset olivat ottaneet heidät hyvin vastaan ja suhtautuivat heihin myönteisesti ja ystävällisesti. Vaikka äidit määrittelivätkin selkeästi omaa asemaansa maahanmuuttajuuden ja siihen liittyvien seikkojen kautta, ja pitivät siinä mielessä itseään erillisinä paikallisiin ihmisiin verrattuna, he kuitenkin kertoivat kokevansa, että heitä pidettiin arvokkaina

paikkakuntalaisina siinä missä kansaväestöön kuuluviakin. Arjen kohtaamisten luonne ja niiden kautta välittyvät nyanssit kertovat yksilölle jo itsessään paljon niin kuulumisesta kuin ylipäättään mahdollisuuksista siihen (Huttunen 2002, 340). Positiiviset kohtaamiset muiden paikkakuntalaisten kanssa sekä itsensä tervetulleeksi tunteminen ovatkin tärkeitä tekijöitä osallisuuden subjektiivisen tunteen syntymisessä (Särkelä-Kukko 2014, 36). Pienten, yksilötason osallisuutta tukevien kokemusten voidaan nähdä toimivan ponnahduslautana myös yhteisötason osallisuuden rakentumiselle, jossa esimerkiksi juuri muiden yhteisön jäsenten arvostava suhtautuminen yksilöön on merkittävässä roolissa.

Vaikka maahanmuuttajaäitien kokemukset kantasuomalaisten suhtautumisesta heihin olivatkin pääosin myönteisiä, muutamalla haastattelemistamme maahanmuuttajaäideistä oli myös päinvastaisia kokemuksia ja he kertoivat, ettei heitä aina tervehditty kadulla ja että he kokivat, ettei heidän kanssaan haluttu jäädä esimerkiksi juttelemaan ja tutustumaan. Tämä käy ilmi erityisesti seuraavista aineisto-otteista:

“Suomalaiset eivät tervehdi välttämättä. Meidät on kasvatettu sillä tavalla, että vastaan tulevia ihmisiä tervehditään, mutta Suomessa jos tervehdit jotakin henkilöä, niin hän ei välttämättä vastaa mitään, hän menee ihan niinku ei ois kuullu eikä nähny yhtään mitää.” (Ä3)

“Joskus minun naapuri tervehtii minut ihan kaukaa, sama kuin hän ei halua enää puhua, hän vain tervehtii mua, minä vastaan tähän tai tervehdin myös häntä. Tuntuu että sama kun hän ei halua enää lähestyä.” (Ä6)

Kyseiset äidit kokivat suomalaisten paikkakuntalaisten vähäpuheisuuden ja etäisyyden hämmentävänä ja se herätti kummeksuntaa, ehkä jopa paheksuntaa. Myös Tiilikaisen (2003) tutkimuksessa somaliäideistä nousi esiin vastaavanlaisia tuloksia: Monet somaliäidit eivät tunteneet ketään naapureistaan, ja he kertoivat, etteivät naapurit välttämättä edes tervehtineet heitä vastaan tullessaan. Kotimaassaan kooltaan laajaan sekä monipuoliseen vuorovaikutussuhteiden verkostoon tottuneiden maahanmuuttajien voi olla vaikeaa suhtautua suomalaisten sosiaaliseen etäisyyteen ja siihen, että esimerkiksi suhde useimpiin naapureihin voi perustua vain satunnaiselle tervehtimiselle (Huttunen 2002, 87). Varsinkin vain lyhyen aikaa maassa ollut voikin tulkita tämän henkilökohtaisesti ja olettaa käytöksen johtuvan kulttuuristen käyttäytymisnormien sijaan haluttomuudesta tutustua nimenomaan häneen tai maahanmuuttajiin ylipäättensä. Tällöin myös kokemusta uuteen asuinpaikkaan kuulumisesta sekä siinä osallisena olemisesta ei välttämättä pääse syntymään.

Kantaväestön etäinen käyttäytyminen saattaa näyttäytyä maahanmuuttajille myös ulkopuolisuuden tunteena. Esimerkiksi koulussa tai työharjoittelupaikassa ulkopuoliseksi jääminen näyttäytyi erään äidin kertomuksessa puhumattomuutena ja tauoilla yksin jättämisenä. Osallisuuden mahdollistumiseen ja syntymiseen liittyy vahvasti yhteyden luominen toisiin ihmisiin (Pehkonen 2006, 74), ja mikäli tätä yhteyttä ei syystä tai toisesta pääse syntymään, työ- tai kouluyhteisöön osaksi pääseminen estyy. Osallisuuden kokemuksen syntymiseen vaikuttaa yhteyden luomisen lisäksi oleellisesti myös yksilön kokemus omana itsenään hyväksytyksi tulemisesta sosiaalisissa verkostoissaan sekä myös se, mikälaista arvostusta hän saa osakseen lähipiiriltään sekä niiltä yhteisöiltä, joissa hän on mukana. (Särkelä-Kukko 2014, 42–43.) Mikäli yksilö kokee jäävänsä kyläyhteisössä tai jossain ryhmässä ulkopuoliseksi, on tämä omiaan aiheuttamaan toiseuden tunnetta suhteessa muihin sekä vaikuttamaan negatiivisesti esimerkiksi koulussa, työharjoittelupaikassa tai ylipäätänsä koko paikkakunnalla viihtymiseen.

Suhteet muihin maahanmuuttajiin

Useimpien haastattelemiemme maahanmuuttajaäitien sosiaaliseen verkostoon kuului muita maahanmuuttajia:

“Joo-o ... Joo kyllä oon yhteydessä niihin muihin maahanmuuttajiin.” (Ä4)

“Ne kotoisia, me ollaan hyviä niinkun perheystäviä.” (Ä5)

“Kyllä. Melkein joka päivä näemme toisia tai soitamme toisille.” (Ä6)

“Me tavataan usein ja pitää yhteistä aikaa ja keskustella ja menee ne vierailulle ja ne tulee minun luokse, minusta se on tärkeintä. Ei tuntu olee yksinäinen.” (Ä7)

Monilla maahanmuuttajilla oma kulttuurinen yhteisö muodostaa uudessa kotimaassa tärkeän vertaisryhmän (Novitsky & Alitolppa-Niitamo 2012, 20). Suurin osa haastattelemistamme maahanmuuttajaäideistä kokikin omat maanmiehensä tärkeäksi sosiaalisen tuen lähteeksi, ja he kertoivat pitävänsä tiiviisti yhteyttä heihin ja vierailevansa toistensa luona säännöllisesti. Myös Aini Pehkonen (2006) toteaa tutkimuksessaan, että usein maahanmuuttajilla on suuri tarve etenkin aluksi olla kontaktissa muiden omasta kotimaasta tulleiden maahanmuuttajien kanssa. Omilta maanmiehiltä on mahdollista saada omaksi äidinkieleksi tietoa esimerkiksi uudesta asuinmaasta ja sen toimintatavoista, sekä käytännön apua ja vinkkejä alun haasteisiin. Käytännön avun ja sosiaalisen tuen lisäksi suhteet

muihin oman kulttuurin edustajiin edesauttavat oman kulttuurisen identiteetin säilyttämistä, mikä on monille maahanmuuttajille tärkeää (Liebkind 2004, 97–98).

Vaikka suurin osa haastattelemistamme maahanmuuttajaäideistä pitikin omien maanmiestensä tukea tärkeänä, joukosta löytyi myös äitejä, joille se ei ollut niin tärkeää:

”Niin koska jos olisin sitten vain oman yhteisön kanssa tekemisissä niin sitten se on vaikea omaksua uutta kulttuuria ja kieliä... Suomen kieli ja kulttuuri on minulle hyvin tärkeä, on paljon tärkeämpi kuin asuisin sitten yhteisön kansa naapureiden kansa ei sillon pääse tutustumaan.” (Ä1)

”Elikkä oikeasti minun ei paljo, en vietä paljon aikaa heidän kansa.” (Ä2)

Vähäistä tarvetta olla yhteyksissä muihin samasta maasta tulleisiin maahanmuuttajiin perusteltiin pitkälti suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisen tärkeyden kautta. Etenkin eräs äiti näki liiallisen kiinnittymisen oman kulttuuriyhteisönsä jäseniin haitallisena suomen kielen oppimisen, suomalaisiin tutustumisen sekä uuteen yhteiskuntaan sisälle pääsemisen kannalta.

Tarkasteltaessa maahanmuuttajaäitien suhtautumista muiden maahanmuuttajien tarjoamaan sosiaaliseen tukeen on tärkeää muistaa, etteivät maahanmuuttajat ole homogeeninen ryhmä, vaan siihen luokitellut henkilöt omaavat keskenään hyvin erilaisia kansallisia ja kulttuurisia taustoja. Näin ollen pelkkä maahanmuuttajatausta ei välttämättä sellaisenaan riitä toimimaan yhdistävänä tekijänä samalla paikkakunnalla asuvien maahanmuuttajien välillä (Pehkonen 2006, 68). Muiden maahanmuuttajien kanssa tekemisissä olemattomuus ei siis välttämättä aina ole tietoinen valinta, vaan siihen voivat vaikuttaa monet yksilön halusta riippumattomat tekijät. Varsinkin pienillä paikkakunnilla saman lähtömaan, äidinkielen tai kulttuurisen taustan omaavia maahanmuuttajia ei välttämättä juurikaan ole, jolloin myöskään heidän kauttaan saatavaa vertais- tai sosiaalista tukea ei ole saatavilla. Vertaistuen hakeminen muista maista tulleisiin maahanmuuttajiin tutustumisen kautta voi olla haastavaa, mikäli yhteistä äidinkieltä ei löydy eikä suomenkielellä kommunikointi ole vielä taitojen puitteissa mahdollista. Vaikka samasta maasta lähtöisin olevilla maahanmuuttajilla onkin usein paljon yhteistä, on silti tärkeää muistaa, ettei edes sama kotimaa, kulttuurinen tausta tai uskonto automaattisesti takaa ystävyys-suhteen syntymistä, vaan samasta maasta kotoisin olevilla voi olla keskenään hyvinkin erilaiset taustat (Alitolppa-Niitamo 2005, 38; Kokkonen 2011, 86–87).

Pienellä paikkakunnalla myös paikasta toiseen liikkumisen vaikeus ja sen vaikutukset muun muassa osallistumiseen tai sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen nousee esiin konkreettisemmin kuin esimerkiksi suuremmissa kaupungeissa asuttaessa. Autottomana eläminen paikassa, jossa paikallista julkista liikennettä ei ole ja välimatkat ovat pitkiä, voi vaikeuttaa arkipäiväistä elämää ja sen puitteissa toteutuvaa osallisuutta. (Okibo, Reiersen & Stowman 2009, 136–137.) Eräs äideistä kertoikin haastattelussa, ettei hänellä ole omia maanmiehiään naapurustossa, eikä hän pitkän välimatkan vuoksi ole päässyt tutustumaan esimerkiksi vastaanottokeskuksessa oleviin maanmiehiinsä. Tämän takia sosiaaliseen verkostoon ei perheen lisäksi kuulunut muita maahanmuuttajia.

Suhteet suomalaisiin

Oman perheen ja etnisen yhteisön ulkopuoliset tuttavat ja sosiaaliset suhteet luovat yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyden tunnetta muiden samassa toimintaympäristössä olevien kanssa (Pehkonen 2006, 74). Monien haastattelemiemme maahanmuuttajaäitien sosiaaliseen verkostoon ei kuitenkaan juurikaan kuulunut suomalaisia ystäviä tai tuttavuuksia. Osa kuitenkin kertoi sosiaaliseen verkostoonsa kuuluvan muiden maahanmuuttajien lisäksi myös suomalaisia:

”Okei elikkä kuuluu siihen naapurit, meidän opettajat, sosiaalityöntekijät, sosiaalihoitajat, perhetyöntekijät ja myös tämän asunnon työntekijä tai asumistryöntekijä... elikkä olemme tutustuneet heihin ja ovat nyt meille ihan kun kavereita ja ystäviä.” (Ä2)

”Mulla on ihan suomalaisia tuttavuuksia Ritva, ja Maija, Maija on lääkäri... tunnen sitten muutama suomalaista, Lotta on käynyt kun tultiin tähän taloon hän tuli käymään meille ja sitten hänen tehtävään kuuluu sitten lasten jalkapalloharjoitusta ja lisäksi sitten tähän asuntoasiaan. Helena ja Tuula on koulun opettajat.” (Ä1)

Kuten aineisto-otteista huomaa, maahanmuuttajaäidit mielsivät läheiset viranomaiskontaktit sekä heidän kanssaan enemmän tekemisissä olevat työntekijät ystävikseen, ja onkin toki mahdollista, että näiden äitien ja mainittujen työntekijöiden välille on syntynyt myös asiakassuhteen ulkopuolinen ystävyysuhde. Useissa tutkimuksissa on kuitenkin noussut esiin, että maahanmuuttajien kontaktit suomalaisiin ovat etenkin maahanmuuton alkuaikoina usein lähinnä viranomaiskontakteja, jotka monesti kuitenkin mielletään ainakin jonkinasteisiksi ystävyysuhteiksi (Forsander 2002, 207; Tiilikainen 2003, 163–164; ks. myös Huttunen 2002, 60).

Tiiviit suhteet eri työntekijöihin sekä viranomaisten mieltäminen ystäviksi voi olla omi-naista nimenomaan pienelle paikkakunnalle. Pienellä paikkakunnalla maahanmuuttajia ei ole suurempiin kaupunkeihin verrattuna niin paljoa, jolloin työntekijöillä on enemmän aikaa ja resursseja paneutua yksittäisen maahanmuuttajan tai maahanmuuttajaperheen ti-lanteeseen, ja tämän kautta mahdollista myös tutustua asiakkaisiinsa paremmin. Toki on myös ymmärrettävää, että uuteen maahan tullessa maahanmuuttajat voivat helposti kiin-tyä niihin ihmisiin, joilta he saavat erilaista tukea ja apua. Myös kulttuurierot voivat vai-kuttaa ystävyys-tunteen syntymiseen, sillä monet maahanmuuttajat eivät ole välttä-mättä saaneet kotimaassaan juurikaan apua virallisilta tahoilta, vaan sitä on saatu pitkälti oman sosiaalisen verkoston ja perheen kautta. Pentikäisen (2005, 234–237) tutkimuk-sessa osa haastateltavista toikin ilmi, ettei esimerkiksi omassa kotimaassa oltu totuttu yh-teiskunnan tukeen tai sen ylläpitämään sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Tämän takia ky-seiseen järjestelmään suhtauduttiin arvostaen ja kunnioittaen.

Osa maahanmuuttajaäideistä kertoi haastattelussa, että he olivat saaneet suomalaisia ys-täviä seurakunnan kautta. Seurakunta nähtiin hyvänä paikkana tavata ja tutustua suoma-laisiin, ja seurakunnan kautta saatuihin tuttaviiin ja ystäviin oltiin varsin tyytyväisiä. Yh-teiset arvot tai vakaumus voivatkin toimia yhdistävänä tekijänä eri kulttuurista tulevien ihmisten välillä, ja tätä kautta luoda edellytyksiä uusille sosiaalisille suhteille (Kokkonen 2011, 85). Osa seurakunnasta ystäviä saaneista äideistä jopa kertoivat, etteivät juurikaan edes kaivanneet seurakunnan ulkopuolisia ystävyys-suhteita, vaan seurakunnan tarjoama sosiaalinen tuki koettiin riittäväksi. Sosiaaliset suhteet ovat osallisuuden mahdollistumi-sen kannalta ensiarvoisen tärkeitä, sillä ihminen liittyy osaksi yhteisöjä nimenomaan so-siaalisten kytköstensä kautta (Pehkonen 2006, 43).

Erityisesti seurakunnan toimintaan kuulumattomat maahanmuuttajaäidit sen sijaan ker-toivat haluavansa suomalaisia tuttavii ja ystäviä elämäänsä, joiden kanssa voisi harjoi-tella esimerkiksi suomen kieltä. Myös Lotta Kokkosen (2011) tutkimuksessa pakolaisten vuorovaikutussuhteista ja kiinnittymisestä uuteen sosiaaliseen ympäristöönsä kävi ilmi, että useimmat pakolaiset olisivat halunneet olla enemmän tekemisissä suomalaisten kanssa ja luoda heidän kanssaan sosiaalisia suhteita. Tutustumishalukkuudesta huolimatta haastattelevalle maahanmuuttajaäidit eivät kuitenkaan kokeneet suomalaisiin tutustu-mista kovinkaan helpoksi, ja esimerkiksi juuri yhteisen kielen puuttuminen koettiin on-gelmana. Vieraskieli ja itselle uusi kulttuuri toimintatapoineen voivatkin nostaa kynnyistä

luoda tuttavuutta paikallisiin ihmisiin, jolloin ensiaskeleen ottaminen voi tuntua hyvinkin haastavalta (Niemi 2011, 26). Yhteisen kielen puuttumisen lisäksi tutustumisen haasteellisuutta lisäsi monien äitien mielestä myös suomalaisten kiireisyys sekä epäsosiaalisuus verrattuna oman kotimaan ihmisiin:

“Joo. Se on vaikea saada ystäviä suomalaisia ystäviä koska moni ovat töissä, heillä ei oo aikaa.” (Ä7)

“Yleensä ihmiset ovat tosi sosiaalisempia jos verrattuna täällä, täällä vain kaikki on niinkun omaa elämää elää ja sitten kello seitsemän-kahdeksan, ei kukkaa oo siellä kadulla.” (Ä5)

“On paljon rauhaa täällä. Mä tykkään tämä rauha, se on tosi hyvä mutta esimerkiksi kotimaassa jos joku meni kouluun ja hän tulee takaisin tai teki jotakin, hän on töissä, hänellä on aikaa mennä sinne kaverin kanssa tai jotain mutta täällä koulun jälkeen ei tapahdu mitään eli pitäisi jäädä kotiin. Ja me emme ole vielä tottunut että meillä on tämä elämä. Että jäät kotiin, me ollaan tosi aktiivisia, haluamme mennä, haluamme tavata ihmisiä, eli täällä ei onnistu.” (Ä6)

Myös muissa maahanmuuttajien kokemuksiin perustuneissa tutkimuksissa suomalaisia kuvattiin usein hiljaisiksi, etäisiksi sekä omaan elämäänsä keskittyviksi, ja heihin koettiin olevan vaikea luoda kontaktia (esim. Tiilikainen 2003; Mubarak ym. 2015). Erot omassa kotimaassa totutun ja suomalaiselle kulttuurille ominaisen sosiaalisuuden välillä hämmentivät maahanmuuttajaäitejä, ja moni kertoikin, että Suomen epäsosiaalisempaan ja yksilökeskeisempään elämäntyyliin sopeutuminen vaati totuttelua. Pienellä paikkakunnalla hiljaisuus ja iltaisin tyhjät kadut korostivat entistä enemmän sosiaalisessa elämässä tapahtuneen muutoksen konkreettisuutta, ja moni haastattelemistamme äideistä epäili, että suuremmissa kaupungeissa sosiaalinen elämä olisi luultavasti vilkkaampaa.

Suomalaisen epäsosiaalisuuden ja tutustumisen hankaluuden lisäksi myös Suomessa valitsevan erilaisen kyläilykulttuurin luomat haasteet nousivat esiin osassa haastatteluista:

“Sitten mennä vaan jos mä haluan tavata joku henkilö tai joku suku tai joku naapuri, eli mennään vaan ja siitä ei ole haitta, mutta täällä ei ole sama, eli pitäisi ilmoittaa ja pitäisi kertoa että olet tulossa. Se on vähän eri, se on uusi asia meille.” (Ä4)

Monissa yhteisöllisemmissä kulttuureissa sosiaalinen verkosto kattaa sukulaisten lisäksi koko naapuruston, ja suhteita pidetään yllä aktiivisella kyläilemisellä (Mubarak ym. 2015, 162–163). Suomen erilainen kyläilykulttuuri, jossa tulostaan täytyy ilmoittaa

hyvissä ajoin, poikkeaa totutuista käyttäytymisnormeista ja voi omalta osaltaan nostaa äitien kynnystä pyrkiä tutustumaan uusiin ihmisiin entisestään. Mielekäs tekeminen on yksi tärkeä paikkaan kiinnittymistä ja oman aktiivisen roolin uudessa ympäristössä löytämistä edistävästä asioista (Huttunen 2002, 61–61). Jos pienellä paikkakunnalla esimerkiksi juuri erilaisen kyläilykulttuurin takia kyläilemisen kaltaista tai sen korvaavaa mielekästä tekemistä ei löydy, vaarantuu yksilön sosiaalisten suhteiden rakentuminen ja ylläpitäminen, sekä tämän myötä mahdollisesti myös paikalliseen yhteisöön kiinnittyminen.

Vaikka pienellä paikkakunnalla elämä onkin monilta osin erilaista ja ehkä haasteellisempaa kuin suuremmissa kaupungeissa, Niemen (2011) Venäjältä Pohjois-Suomeen muuttaneita naisia koskevassa tutkimuksessa nousi esiin, ettei itsessään paikkakunnan pienenä välttämättä ole sosiaalisen elämän vilkkauteen ratkaisevasti vaikuttava tekijä. Kyseisessä tutkimuksessa naisten uuteen ympäristöön sopeutumisen haasteellisuuden nähtiin johtuvan ennemminkin yleisestä suomalaisen sosiaalisen ilmapiirin erilaisuudesta, kuin paikkakunnan koosta. Jos maahanmuuttaja on kotimaassaan totunut yhteisöllisyyteen ja arjen kohtaamisten kautta rakentuvaan vilkkaampaan sosiaaliseen elämään, suomalaiselle kulttuurille ominainen erilainen ja pitkälti yksilökeskeinen elämäntyyli vaatii totuttelua.

Antti Saartenojan ynnä muiden (2009) maaseudulla asuvia maahanmuuttajia koskevassa tutkimuksessa käy ilmi, että pieni paikkakunta voi toimia jopa sosiaalisesti vastaanottavampana paikkana maahanmuuttajille kuin isommat kaupungit. Pienellä paikkakunnalla maahanmuuttajiin on helpompi suhtautua yksilöinä, sillä yhteisöjen pienyydestä johtuen uudet tulokkaat on mahdollista oppia tunnistamaan, eikä yksilöllisyys huku suureen maahanmuuttajamassaan. Myös Mubarakin ynnä muiden (2015) tutkimuksessa osa tutkimukseen osallistuneista koki, että pienellä paikkakunnalla valtaväestön jäseniin oli helpompi tutustua nimenomaan sosiaalisten piirien pienyyden ansiosta. Jos maahanmuuttaja kohdataan yksilönä, lisää se kokemusta omana itsenään hyväksytyksi tulemisesta sekä yhteisöllisyyttä ja osallisuutta suhteessa paikallisyhteisöön.

Kaiken kaikkiaan maahanmuuttajaäitien sosiaaliset suhteet vaihtelivat yksilöittäin. Voidaan kuitenkin todeta, että sosiaaliset suhteet suomalaisiin paikkakuntalaisiin vaikuttivat olevan suurimmalla osalla äideistä varsin vähäisiä. Young Yun Kim (2001, 142) toteaa monikulttuurista sopeutumista käsittelevässä teoksessaan, että ajan saatossa

maahanmuuttajien vuorovaikutus- ja sosiaaliset verkostot alkavat vähitellen pitää sisälleen yhä enemmän myös valtaväestöön kuuluvia ihmisiä. Kokkonen (2011, 134) kritisoi Kimin päätelmää maassaoloajan ja kantasuomalaisiin sosiaalistumisen korreloimisesta ja huomauttaa, ettei edes pitempiaikainen uudessa kotimaassa asuminen ja hyvä kielitaito välttämättä johda uusiin ihmissuhteisiin kantaväestön kanssa. Tätä hän perustelee sillä, että monet hänen tutkimukseensa osallistuneista olivat vielä vuosien Suomessa olon jälkeenkin sitä mieltä, että läheisiä suhteita oli kielitaidon hallitsemisesta huolimatta vaikea solmia suomalaisten kanssa.

Tutkimamme maahanmuuttajaäidit olivat asuneet Suomessa vajaasta vuodesta kolmeen vuoteen, ja pitempään paikkakunnalla asuneet äidit olivat löytäneet suomalaisia ystäviä etenkin seurakunnan kautta. Seurakuntayhteisö näyttäytyikin näille äideille merkittävänä sosiaalisten suhteiden muodostajana. Lyhyemmän aikaa Suomessa asuneiden äitien sosiaaliset suhteet valtaväestöön perustuivat sen sijaan lähinnä ystäviksi koettuihin viranomaisiin. Täytyy kuitenkin muistaa, että kolme vuotta on kotoutumisen kannalta suhteellisen lyhyt aika, jonka takia johtopäätöksiä ajan vaikutuksesta suomalaisten ystävyys-suhteiden syntymiselle on aineistomme pohjalta vaikea arvioida. Yleisemmällä tasolla voidaan kuitenkin todeta, että ympäristön myönteisellä suhtautumisella sekä sosiaalisilla suhteilla on tärkeä rooli maahanmuuttajien osallisuuden mahdollistamisessa ja tukemisessa (Pehkonen 2006, 38).

5.3 Osallisuus kotoutumisen kokemuksissa

Kielitaito kotoutumisessa

Äitien haastatteluissa korostui kielitaidon merkitys useissa haastattelun teemoissa. Suomen kielen oppimisen nähtiin olevan hyvin tärkeässä asemassa kaikenlaisessa suomalaisen yhteiskuntaan ja sen toimintaan osallistumisessa ja sopeutumisessa. Kaikki haastattelumme äidit olivat opiskelleet suomen kieltä Suomessa asumisajastaan riippuen puolesta vuodesta kolmeen vuoteen. Osalla äideistä opiskeluajan pituutta oli lyhentänyt kotiin jääminen vastasyntyneen vauvan kanssa. Luonnollisesti kielitaidon tarve yleensä lisääntyy maahanmuuton jälkeen, koska lähtö- ja tulomassa puhutut kielet ovat erit. Uudessa kotimaassa maahanmuuttaja pystyy käyttämään omaa äidinkieltään vastavuoroisesti toisten ihmisten kanssa vain epävirallisissa yhteyksissä, kuten kotona ja muiden samasta maasta muuttaneiden kanssa. (Liebkind 2004, 79–80.)

Uudella kotipaikkakunnalla suomalaisten tuttavien ja ystävien saaminen koettiin haastavana nimenomaan kielitaidon puutteen vuoksi:

”Kyllä, se on kyllä se on tosi mutta pitäisi myös ensin puhua kieli, koska tämä yhteys tapahtuu kieli kautta ja kun ei ole vielä onnistu hyvin sitten ehkä on hankala, eli kun opin kieltä.” (Ä6)

”Tässä lähistöllä mulla ei ole ketään naapuria, johon olen tutustunut, koska kun mulla ei ole kielitaitoa niin en pysty sitten. Opettajan kanssa ja käyn opiskelemassa siellä, mutta sitten en en ei ole ketään keiden kanssa olisin puhunut harjoitellut Suomen taitoa, puhumista en pysty harjoittelemaan.” (Ä1)

Äidit kokivat kielitaidon olevan avainasemassa siinä, miksi ystäviä ei ollut tai niiden saaminen oli vaikeaa. Vuorovaikutus ihmisten kanssa ilman yhteistä kieltä koettiin haastavaksi. Toisaalta myös itse kielitaidon harjoittelu koettiin vaikeaksi suomalaisten kontaktien vähyyden vuoksi. Kieltä opiskeltiin kyllä koulussa, mutta vapaa-ajalla sen harjoittamista oli vaikeaa jatkaa, koska suomalaisia kontakteja oli niin vähän. Karmela Liebkindin ja kumppaneiden (2004, 93) mukaan kielitaito on ainakin osittain sidoksissa sosiaalisiin verkostoihin ja niiden muodostumiseen. Huono valtakielen taitaminen voi pitää yllä maahanmuuttajan eristyneisyyttä valtaväestöstä. Suuri osa maahanmuuttajista asuu pääkaupunkiseudulla tai jossain muussa suuressa kaupungissa, jossa suomen kielen

taidottomuus ei ole yhtä ongelmallista kuin maaseudulla. Pienillä paikkakunnilla ei välttämättä asu kovinkaan paljon maahanmuuttajan omia maanmiehiä, jolloin tämä voi puutteellisen kielitaidon takia eristäytyä valtaväestöstä sekä joutua yhteiskunnallisesti marginaaliseen asemaan ja syrjäytymisvaaraan. Toisaalta pienemmällä paikkakunnilla kielen oppiminen ja kielellinen sopeutuminen uuteen yhteiskuntaan voi myös olla nopeampaa, koska etnisiä yhteisöjä ei juuri ole ja mahdollisuudet käyttää omaa äidinkieltä kodin ulkopuolella ovat pienemmät. (Liebkind ym. 2004, 93, 168.)

Hyvä kielitaito vaatii sanaston ja kieliopin lisäksi enemmistön kulttuurille ominaiseen ilmaisuun tutustumista, koska kieli, puhe ja nonverbaalinen viestintä ovat vahvasti sidoksissa kulttuuriseen ympäristöön. Kieli on yksi väylä toteuttaa kulttuurille ominaista käyttäytymistä. Kieli on läsnä kaikilla ihmisen elämän osa-alueilla ja erityisesti sosiaalisten suhteiden luomisessa ja kulttuurisen identiteetin vahvistamisessa sen merkitys korostuu. (Castaneda ym. 2018, 72.) Useampi äideistä mainitsi suomen kielen oppimisen tärkeyden juurikin päästäkseen sisään suomalaiseen kulttuuriin:

”No olisin halunnut, mutta tällä hetkellä minulle on tärkeempi, että opiskelisin suomea ja pääsisin sitten suomen kieleen ja kulttuuriin sisään.” (Ä1)

”Ja mä toivon, että kohta puhun samalla tavalla kuin te puhutte, nyt en vielä uskalla ... ja pääsenkin silloin sosiaalisesti toimintaan ja yhteiskuntaan.” (Ä2)

Äidit pitivät tärkeänä uuden kulttuurin ja sen ihmisten tapojen sekä normien ymmärtämistä ja hallitsemista, joita kielitaidon kehittyminen osaltaan edisti. Ymmärryksen kautta myös hallinnan tunne omasta elämästä mahdollistui. Osallisuus on muun muassa kykyä vaikuttaa oman elämänsä kulkuaan ja sen mahdollisuuksiin, palveluihin ja yhteisiin asioihin. Uuden kotimaan kielen osaamisella on suuri vaikutus siihen, kuinka hyvin itsenäinen selviytyminen jokapäiväisestä elämästä onnistuu. Lisäksi uuden kielen hallitseminen mahdollistaa tien uusiin yhteisöihin, koulutukseen ja työelämään. (Castaneda ym. 2018, 73, 78.) Myös haastattelemamme äidit kokivat kielitaidon lisääntymisen lisäävän itsenäistymistä ja suomalaiseen yhteiskunnan elämään osallistumisen mahdollisuuksia. Kielitaidon lisääntymisen avulla esimerkiksi kaupassa käyminen ja omien asioiden hoitaminen oli helpottunut. Kielen oppimisen myötä äitien kokemukset omista vaikuttamisesta mahdollisuuksista lisääntyivät ja tätä kautta myös kokemukset osallisuudesta vahvistuivat:

”Ensin ja tärkein asia on suomen kieli. Se on tärkein. Jos osaat kieltä, osaat tehdä kaikki.” (Ä6)

”Niin se jos kotoutuu yhteiskuntaan ja oppii kieltä niin se tulee pärjäämään ... itsenäistymistä merkitsee ... silloin ei ole riippuvainen toisista, vain hän itse pärjää itsensä, pystyy sitte niin kehittämään itseä, hakemaan työpaikkaa ja elättää itsensä ja lastensa ... niin ja pääsee sitten tutustumaan yhteiskuntaan ... niin kieli on hyvin tärkeässä asemassa tuossa.” (Ä1)

Äidit näkivät Suomen kielen oppimisen kotoutumista huomattavasti edistävänä asiana. Kielen oppiminen nähtiin mahdollistavan pääsyn sisään suomalaiseen yhteiskuntaan ja lisäävän tätä kautta äitien kotoutumista. Ilman kielitaitoa osaksi yhteiskuntaan pääsemistä pidettiin lähes mahdottomana. Myös Särkelä-Kukon (2014, 41) mukaan kieli on suuressa roolissa kuulumisen tunteen syntymisessä. Osallisuuden kokemusten syntymiseen merkittävänä tekijänä on se, miten yksilö pystyy ilmaisemaan tunteitaan eri yhteisöissä ja miten ne otetaan vastaan. Ilman yhteistä kieltä omien tunteiden ilmaiseminen ja yhteisöihin pääseminen on vaikeaa. Kommunikoimisen vaikeus yhteisön jäsenten kanssa aiheuttaa sen, että on vaikeaa tuntee yhteenkuuluvuutta yhteisön kanssa.

Äitiys kotoutumisessa

Kielen lisäksi haastattelemamme äidit katsoivat lasten saamisen ja heidän hoitamisensa sekä edistävän, että hidastavan uuteen kotimaahan kotoutumista. Seuraava aineisto-ote kuvaa yhden äidin kokemuksta lapsista kotoutumista hidastavana tekijänä:

”Elikkä juuri noin kaks viikkoa aloitin koulua suomenkielen koulua ja ennen minä hoidin lapsia kotona. Totta, lapsen hoitaminen kotona esti että lähdän heti ... tämä kotouttamiseen.” (Ä2)

Aineisto-otteen äiti oli vasta hieman ennen haastattelun toteuttamista aloittanut kielen opiskelun Suomessa. Sitä ennen äiti oli ollut pienen vauvan ja muiden lasten kanssa kotona Suomeen saapumisesta saakka. Lapsen saaminen ja kotiin jääminen pienen vauvan kanssa luonnollisesti estivät koulun pääsemisen. Kotiin jäämisen vuoksi kielen opiskelu loppui tai ainakin hidastui, mikä kahden äidin mielestä hidastutti kielen oppimista ja tätä kautta myös kotoutumista. Myös Minna Säävälän (2007, 78) tutkimuksessa äidit kokivat lapsien saamisen hidastavan kielen oppimista ja integroitumista työelämään. Pienet lapset pakottivat äidit jäämään kotiin useaksi vuodeksi ennen kouluun paluuta.

Lasten lisäksi huoli kaukana olevista lähisukulaisista ja heidän epävarmasta tilanteestaan ja hyvinvoinnistaan hidasti yhden äidin mielipiteen mukaan uuteen ympäristöön kotoutumista. Äiti epäili sitä, kuinka hän voisi keskittyä uuteen ympäristöön kotoutumiseen, kun huoli läheisten tilanteesta on niin suuri. Oma lähtö tai pääseminen kotimaasta osan perheestä tai sukulaisten jäädessä sinne, voi aiheuttaa yksilölle syyllisyyttä ja tätä kautta vaikeuttaa uuteen maahan sopeutumista. Välimatka kotimaahan voi lisätä entisestään huolta ja syyllisyyden tunteita siitä, että on itse päässyt pakoon toisten läheisten jäädessä vaarallisille alueille. (Pentikäinen 2005, 99; Kokkonen 2011, 169.)

Vaikka lasten hoitaminen saattoi joissakin perheissä hidastaa suomen kielen oppimista, oli äitien mielestä lapsista myös apua uuteen kotimaahan kotoutumisessa. Äidit eivät läheneet avaamaan asiaa sen kummemmin, mutta useampi äiti myönsi lasten helpottaneen kotoutumista. Myös tutkimuksissa on havaittu lasten ja perheen läsnäolo kotoutumista edistävänä tekijänä. Lasten ja äitiyden kautta äidit voivat esimerkiksi saada sosiaalista hyväksyntää ja tukea, mikä osaltaan lisää uuteen yhteiskuntaan kotoutumista. Laura Sigadin & Rivka Eisikovitsin (2009, 83–85) tutkimuksessa äidit kokivat lastensa mahdollistavan sellaisia mahdollisuuksia yhteisöihin kiinnittymiseen ja sosiaalisiin suhteisiin, joita ei muuten välttämättä tapahtuisi. Äidit tapasivat muita ihmisiä muun muassa lapsia päivähoidosta tai koulusta hakiessa ja tutustuivat tätä kautta esimerkiksi toisten lasten vanhempiin. Lapset olivat äitien mukaan väylä sosiaaliseen elämään ja eräänlaiseen sosiaaliseen hyväksyntään. Muihin paikkakunnan vanhempiin lasten kautta tutustuminen voikin vahvistaa äitien kontaktoitumista paikalliseen väestöön, sekä tätä kautta lisätä kokemusta kuulumisesta ja paikallisesta osallisuudesta.

Perhe voi toimia myös uudessa haastavassa elämäntilanteessa tärkeänä tukiverkkona: Jos maahanmuuttajan perhe kykenee maahanmuuton aiheuttamista muutoksista ja haasteista huolimatta pysymään eheänä ja hyvinvoivana, voi se olla perheenjäsenilleen tärkein kotoutumisen väline. Perheeltä on mahdollista saada tukea nopeaankin muutokseen ja sen emotionaalisiin haasteisiin. (Alitolppa-Niitamo 2005, 44–45.) Pienellä paikkakunnalla, jossa omaa etnistä ryhmää edustavia tai samaa kieltä puhuvia ihmisiä ei juuri ole, voi perheen tuki toimia erityisen tärkeänä yksilön hyvinvoinnin ja kotoutumisen tukijana. Perhe voi tarjota maahanmuuttajalle sellaisia osallisuuden kokemuksia, joita vaille tämä ilman omaa kulttuuria edustavaa yhteisöä jäisi.

Sosiaaliset kontaktit ja avunsaaminen kotoutumisessa

Äidit kokivat myös ystävien ja muiden sosiaalisten suhteiden helpottavan uuteen maahan kotoutumista. Kuten jo aiemmassa luvussa mainittiin, paikkakunnalta saadut ystävät ja ystävällinen vastaanotto myös koulun ja muiden palveluiden ulkopuolella koettiin helpottavaksi tekijäksi. Jo ystävälliset katseet sekä naapureiden ja vastaantulevien ihmisten tervehtiminen nähtiin kotoutumista helpottavana asiana. Ystävien kautta syntyneet ihmisuhteet antoivat äideille vertaistukea ja apua erilaisissa ongelmissa. Vuorovaikutussuhteet voidaankin nähdä tärkeänä osana sopeutumisprosessia. Monipuolisten vuorovaikutussuhteiden tavoittelemisen kautta yksilö pyrkii tukemaan omaa psyykkistä hyvinvointiaan ja kykyä toimia uudessa ympäristössä. (Kokkonen 2006, 58–59.)

Samanlaiset kokemukset sosiaalisten suhteiden vaikutuksista näkyivät Kokkonen (2011, 170) tutkimuksessa: Ystävyys- ja muista sosiaalisista suhteista saatu sosiaalinen tuki voivat antaa kokemuksen hyväksytyksi tulemisesta ja tätä kautta lisätä uuteen ympäristöön kiinnittymistä. Tuen vastaanottamisen lisäksi olennaista on vuorovaikutussuhteen vastavuoroinen luonne: tärkeää on vastaavasti itse voida osoittaa hyväksyntää ja vertaisuutta suhteessa. Sosiaalisten suhteiden muuttumista sekä verkostojen pienenemistä voidaan aluksi pitää hyväksyttynä seurauksena maahanmuuton aiheuttamasta uudesta tilanteesta, mutta voi pitkään jatkuessaan aiheuttaa epävarmuutta ja ahdistusta yksilön elämään. (mt., 152, 170–172.) Vastavuoroiset ja yksilölle merkitykselliset sosiaaliset suhteet ovatkin kiinteästi yhteydessä paikallisiin osallisuuden kokemuksiin.

Toinen tärkeä kotoutumista edistävä tekijä äitien kokemuksissa oli avun saaminen:

”Niin minä ajattelen näin että öö ... että tärkeitä tärkeitä olisi se että ... öö että autatte niinkun autatte minua ja autatte lapsia ja öö minun toiveeni on se että minua autetaan myös että minä opin suomea ja minun haaveena on että pääsen töihin Suomessa.” (Ä3)

Äidit kokivat riittävän avun saamisen mahdollistavan myöhemmin omien asioiden hoitamisen itsenäisesti ja esimerkiksi työpaikan saamisen. Avunsaaminen nähtiin omaa toimijuutta vahvistavana tekijänä. Maahanmuuttoprosessin alussa yksilö voi tarvita paljon monessakin muodossa annettavaa apu. Tämä olisi tärkeää ymmärtää, koska vain riittävän tuen kautta maahanmuuttaja voi saada riittävän hallinnan tunteen omasta elämästään ja tätä kautta myös aktiivinen toiminta yhteiskunnassa mahdollistuu. (Alitolppa-Niitamo 2005, 37; Huttunen 2002, 64.) Ympäristön hallittavuuden ja ymmärrettävyyden kautta

yksilön omaehtoinen toiminta ja ja kyky päättää itseään koskevista asioista lisääntyvät ja vähitellen myös mahdollistavat kokonaisvaltaisen osallisuuden omaan elämään.

Haastattelemalle maahanmuuttajaäidit kertoivat, että he olivat erittäin tyytyväisiä yhteiskunnalta saamaansa apuun ja tukeen, kuten terveys- ja sosiaalipalveluihin:

”Ää elikkää totta, pitää paikkansa, että kaikki mitä olemme tarvinneet kun otamme heihin yhteyttä, he heti välittömästi auttavat. Elikkä kyllä, sosiaalitoimi ja myös öö perhetyöntekijä. He auttavat. Kaikessa mitä he öö pyydämme... He kuuntelevat jaa hee ottavat vastaan minun reaktioni ja mitä minä kerron ja haluan.” (Ä2)

”Joo okei kyllä apua saa ja paljon apua tarvitaan esimerkiksi lomakkeen täyttämiseen ja postin lukeminen ja eka postin vieminen nämä tässä sosiaalitoiminta auttavat joka kuukausi on kotikäynti ja tulevat kotona katsomaan mitä puuttuu, mitä tehdään, mitä tehty ja mitä on epäselvää ja... joka kuussa ja hän tarkkailee tarvinko apua. Sitten he kysyvät ihmiseltä mielipiteen ja sitä kunnioitetaan he tekevät mitä toisen pyytää ja he kyllä kysyvät aina mielipiteitä ihmiseltä.” (Ä7)

Viranomaisten tavoittaminen koettiin helpoksi ja etenkin sosiaaliviranomaisilta apua sai tarvittaessa hyvinkin nopeasti arjen asioiden, kuten postin lukemisen, hoitamisessa. Kaikki haastattelemistamme maahanmuuttajaäideistä myös kertoivat, että he kokivat tulevansa kuulluiksi ja että heidän mielipidettensä kysyttiin ja se otettiin myös huomioon esimerkiksi palveluita suunniteltaessa. Lisäksi moni äideistä koki saavansa sosiaali- ja terveystalvueluita käyttäessään osakseen samanvertaista kohtelua kantasuomalaisien kanssa, ja he kokivatkin olevansa tässä suhteessa samanarvoisia muiden paikkakuntalaisten kanssa.

Avun saamiseen tai sen puuttumiseen liittyvät kokemukset yhdessä koettujen ympäristön asenteiden kanssa voivat vaikuttaa joko myönteisesti tai kielteisesti maahanmuuttajien kokemuksiin omasta kuulumisesta sekä hyväksytyksi tulemisesta uudessa asuinpaikassaan (Kokkonen 2011, 109). Kuten viranomaisten mieltäminen ystäviksi, myös työntekijöiden helppo tavoittaminen sekä avun tarvittaessa nopeakin saaminen voidaan nähdä yhtenä pienen paikkakunnan ominaisista ja mahdollisesti myös kotoutumista ja osallisuutta edistävästä piirteistä. Osallisuuden tunne rakentuu muun muassa juuri positiivisten ja onnistuneiden kohtaamisten kautta, jolloin lyhytaikaisillakin asiakassuhteilla voi olla parhaimmillaan vahvistava vaikutus yksilön osallisuuden kokemuksen syntymisessä (Meriluoto & Marila-Penttinen 2015, 17).

Tulevaisuuden toiveet

Myös äitien tulevaisuuden toiveet kertoivat osaltaan jo tapahtuneesta kotoutumisesta tai ainakin sen lisääntymisen toiveista. Kysyttäessä tulevaisuuden toiveista lähes kaikki äidit mainitsivat lasten hyvinvoinnin ja heidän Suomeen sopeutumisen tärkeimmäksi asiaksi. Äidit toivoivat, että lapset saisivat elää hyvää ja onnellista elämää Suomessa ja että he pärjäisivät koulussa hyvin:

”Elikkä minun tärkein huoli että turvata lapsille heidän elämän. Elikkä toivon että onnellinen tulevai... onnellista tulevaisuutta ja näen myös minun lapset ovat tyytyväisiä ja onnellisia.” (Ä2)

”Joo-o, tulevaisuudelta sitten odotetaan sitten tietysti, että lapset menestyvät koulussa ja tulevat pärjäämään tässä maassa ja minäkin pääsen kehittämään itseäni, saada työpaikkaa, pärjätä yksin.” (Ä1)

Naisten vahva äitiyden identiteetti näkyi myös tulevaisuuden toiveissa. Äitiys ja sen tehtävät sanelivat tätä hetkeä ja tulevaisuutta. Myös Kokkosen (2011, 57) tutkimuksessa vanhemmat pohtivat omia toiveitaan lastensa tilanteen ja elämän kautta. Lasten menestymisen ja hyvinvointi määrittivät vanhempien tyytyväisyyttä ja hyvinvointia. Vanhemmat kokivat, että lasten hyvä tilanne vaikutti positiivisesti heidänkin Suomeen sopeutumisensa. Samanlaisia kokemuksia oli Jaeyoung Choin ynnä muiden (2014, 285–286) tutkimukseen osallistuneilla korealaisilla maahanmuuton kokeneilla äideillä. Lapset ja heidän hyvinvointinsa turvaaminen oli tärkein asia heidän toiveissaan ja sen eteen oltiin valmiita uhrautumaan vaikkapa jäämällä pois työelämästä lapsista huolehtiakseen, tai vastaavasti hakeutumalla töihin turvatakseen heidän elämänsä. Usein turvapaikan hakemisen kautta maahan muuttaneet maahanmuuttajat ovat tehneet päätöksen lähteä kotimaastaan nimenomaan lastensa hyvinvoinnin ja turvallisuuden takia. (Kokkonen 2011, 192.)

Muita useammalla äidillä esiin tulleita toiveita tulevaisuutta kohtaan oli suomen kielen oppiminen ja työn saaminen, joita pidettiin vahvasti itsenäisyyttä ja omaa toimijuutta uudessa kotimaassa lisäävinä tekijöinä. Työn saaminen ja työn tekeminen voi monella tapaa edistää maahanmuuttajan kokemusta uuteen maahan kotoutumisesta: Se parantaa taloudellista tilannetta, mahdollistaa kodin ulkopuolisten sosiaalisten suhteiden luomisen ja valottaa maahanmuuttajalle suomalaista elämäntapaa, normeja ja arvomaailmaa. Työ voi myös lisätä yksilön omanarvon tunnetta, elämän hallintaa ja arvostuksen tunnetta yksilön saadessa olla osa työyhteisöä. Vastakohtaisesti työn ulkopuolella oleminen tai sinne joutuminen voi usein kaventaa elämänpiiriä ja aiheuttaa riippuvuuden yhteiskunnan tukia

kohtaan. (Alitolppa-Niitamo 2005, 39.) Myös äitien toiveet tulevaisuudessa töihin pääsemisestä kertovat osaltaan halusta päästä osalliseksi suomalaiseen yhteiskuntaan ja kokea yhdenvertaisuutta muiden suomalaisten rinnalla. Työn tekemisen kautta saadaan kokemus oman elämän hallitsemisesta ja johonkin kuulumisesta, jotka ovat merkittäviä tekijöitä myös osallisuuden lisäämisessä.

Kulttuurit kotoutumisessa

Kahden kulttuurin välillä tasapainotteleminen voi haastaa maahanmuuttajanaisten sopeutumista ja osallistumista uuteen kulttuuriin ja sen tapoihin. Charles Okibon ja kumppaneiden (2009, 137–138) tutkimuksessa Afrikasta Yhdysvaltoihin muuttaneet maahanmuuttajanaiset kokivat haasteellisena integroitumisen uuteen kulttuuriin ja yhteiskuntaan säilyttäen samalla itselleen tärkeitä osia omasta kulttuuristaan. Naiset kokivat, että aktiivinen osallistuminen uuteen kulttuuriin ja uusien ihmissuhteiden luominen lisäisivät heidän kotoutumistaan uudessa maassa. Samaan aikaan he kuitenkin toivoivat yhteiskunnalta enemmän arvostusta ja ymmärrystä heidän omia afrikkalaisia arvojaan ja kulttuuriaan kohtaan. Myös tutkimukseemme osallistuneet äidit kokivat uuteen yhteiskuntaan sopeutumisen tärkeänä, mutta joiltain osin haastavana. Monet suomalaiselle kulttuurille tyypilliset tavat ja tottumukset, kuten ruokatottumukset tai aiemmin mainittu kyläilykulttuuri ja suomalaisten ihmisten etäisyys olivat äideille vieraita ja aiheuttivat hieman ihmetystäkin. Erilaiset tavat toimia haastoivat äitien mahdollisuuksia kiinnittyä uuteen paikkakuntaan. Yksi äideistä toi esille naisena olemisen kulttuuriset erot kotimaan ja Suomen välillä ja haasteet sopeutua uudenaikaiseen naisen rooliin. Seuraava aineisto-ote kuvaa tämän äidin havaitsemia eroja naisena olemisesta kahdessa toisistaan poikkeavassa kulttuurissa:

”Minä menen naimisiin 15 vuotias. En tiennyt miten ulkona tapahtu. Mä olin kotona, hoidan lapsi ja olen kotona eli äiti koti, kotiäiti. Ja kun tulin suomeen mulla tapahtu muutos. Täällä pitäisi opiskella, täällä pitäisi tehdä töitä, täällä pitäisi mennä ja olla eli kaikki on pakko. Se on vähän iso muutos minun mielipiteessä.” (Ä6)

Äiti koki, että Suomessa naisen tulisi hallita useita rooleja ja tehtäviä yhtä aikaa. Täällä naisen tulisi samanaikaisesti opiskella, tehdä töitä ja hoitaa perhe sopiakseen kulttuurisesti hyväksytyyn naisen rooliin. Omassa kotimaassa naisen rooliin kuului perinteisesti kotiäitinä olo. Vaikka usein länsimaalaista, itsenäisempää naisen asemaa saatetaan ihailla ja pitää tavoiteltavana, haastattelumme äiti ei kokenut asiaa näin. Maahanmuuttajaäidit

heijastavat omaa asemaansa ja naisiin kohdistuvia odotuksia suomalaisen naisen asemaan ja odotuksiin. Suomalaisen naisen itsenäistä asemaa ei aina kadehdita, vaan monitahoiset odotukset voivat aiheuttaa maahanmuuttajanaisisissa myös ahdistusta ja väsymystä. Maahanmuuttajanaistenkin voidaan odottaa osallistuvan opiskelemiseen, kodin ulkopuolisiin aktiviteetteihin ja ottavan aktiivisesti kantaa omissa asioissaan eri viranomaisten keskusteluissa. Kaiken tämän lisäksi naisen tulisi hoitaa äidin rooliin kuuluvat tehtävät, joita ei useinkaan perheenjäsenten kesken jaeta. (Tiilikainen 2003, 176; Martikainen & Gola 2007, 100.)

Uuteen yhteiskuntaan siirtyminen voi tarjota naiselle uusia mahdollisuuksia muun muassa koulutuksen, työn ja itsenäisemmän elämän muodossa. Tällöin keskeiseksi kysymykseksi nousee maahanmuuttajanaisen kyky tai halu käyttää uuden yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia hyväkseen. Toisaalta oleellista on myös se, miten lähiyhteisö sekä yhteiskunta ovat valmiita tukemaan näitä pyrkimyksiä. Esimerkiksi naisen ja miehen erilaiset roolit perheessä ja yhteiskunnassa voivat vaikuttaa naisen mahdollisuuksiin ja halun tarttua uudenlaisiin mahdollisuuksiin. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 27.) Yksi äideistä esimerkiksi koki miehen kotoutumisen olevan omaa kotiutumista ensisijaisempaa. Äidin mielestä tärkeämpää oli se, että hänen miehensä oppisi ensin suomen kielen ja pystyisi myöhemmin työskentelemään kotimaassa hankitussa ammatissa myös Suomessa. Äidin kokemus oli, että hänen roolinsa tällä hetkellä oli auttaa näiden tavoitteiden mahdollistamisessa keskittymällä kodin- ja perheen hoitoon. Erilaisten kulttuurien sekä niiden odotusten välillä tasapainotteleminen voi osaltaan myös haastaa äidin osallisuutta. Erilaisten kulttuuriodotusten välillä tasapainotteleminen voi haastaa äidin identiteetin eheyttä, sillä äiti ei välttämättä koe tulevansa odotusten ristipaineessa ymmärrettäväksi.

Kotoutumisen tärkeys

Kulttuurisiin odotuksiin sopeutumisen haasteista huolimatta moni äiti koki uuteen kulttuuriin ja ihmisiin sopeutumisen tärkeänä kotoutumisen kannalta. Omaakin kulttuuria arvostettiin ja pidettiin tärkeänä, mutta jotkut äidit kokivat, että päästäkseen sisään suomalaiseen kulttuuriin, heidän täytyy opetella toimimaan myös uuden maan tapojen mukaan. Seuraava aineisto-ote kertoo yhden äidin ajatuksia uuden maan tapojen omaksumisen tärkeydestä:

”Okei hänen ei tarvitse tehdä mitään omaa kulttuuria täällä koska ihminen ei kotoudu mutta se on vielä vaikea. Se voi tulla öö sinun maasta ja minä tulen sinne ja otan kaikki mitä kulttuurista sinne ei, hänen pitää opetella täällä suomen kulttuuri ja siitä toimia mukaan. Se on mitä itse tehdä mutta ei vaan tämä juttu minun kulttuurista minä haluan taas tietää. en voi sanoa että tämä asia ja kuuluu minun kulttuuriin ja minä haluan tehdä sen täällä. Mä yritän niinku toimia suomen kulttuurin mukaan. Yrittää ja opi.” (Ä7)

Äidin ajatukset kertovat tarpeesta ja halusta kotoutua uuteen kotimaahan. Useat äidit kokivat hyvän kotoutumisen mahdollistavan itsenäisen kansalaisen roolin yhteiskunnassa. Sopeutuminen voidaan kokea tärkeäksi ja myönteiseksi asiaksi sen takia, koska Suomi nähdään nyt uutena kotimaana, jossa eläminen on rauhallista ja turvallista. Myös suomalainen kulttuuri hyväksytään ja sitä kunnioitetaan sekä yleisiä arjen ja työelämän tapoja halutaan noudattaa. (Mammon 2010, 88.) Omaan tilanteeseen ollaan tyytyväisiä ja uudet kulttuurin tavat ollaan valmiita hyväksymään osaksi omaa elämää. Tämä kertoo äidin halusta tulla osalliseksi suomalaisessa yhteiskunnassa.

Toisaalta äidin ajatukset voivat kertoa myös kotoutumisen ymmärtämisestä yksipuolisena prosessina niin, että vain maahanmuuttajan tulisi kotoutua uuteen kotimaahan ja sen tapoihin oman kulttuurin vähitellen hiipuesssa näkymättömiin. Äiti totesi, että ihminen ei kotoudu uuteen kotimaahan, jos hän toimii vain oman kulttuurin ja sen tapojen ja normien mukaan. Äidin ajatusten kaltaiset mietteet voivat osaltaan kertoa vallitsevan yhteiskunnan ihmisten ja maahanmuuttopolitiikan suhtautumisesta maahanmuuttoon ja kotoutumiseen. Valtaväestö voi odottaa maahanmuuttajan sulautuvan suomalaiseen kulttuuriin kotoutumisen seurauksena. Odotukset voivat näyttäytyä yksilön elämässä pakkona mukautua uuteen kulttuuriin valtaväestön odotusten mukaisesti. Jos tarve kotoutua uuteen yhteiskuntaan tulee pelkästään ulkopuolisista odotuksista, voi se aiheuttaa ulkopuolisuuden ja kiinnittymättömyyden kokemuksia. (Häkkinen & Mattila 2011, 142–143.) Tällöin myöskään kokemusta minkään tasoisesta osallisuudesta ei pääse syntymään.

Suomessa on pyritty suosimaan maahanmuuttajan oman taustan ylläpitämiseen tähtäävää politiikkaa: Jo kotoutumislain (30.12.2010/1386) 3§:ssa maahanmuuttajan kotoutumista kuvaillaan vallitsevaan yhteiskuntaan ja sen tapoihin sopeutumisena samalla omaa kieltä ja kulttuuria ylläpitäen. Kuitenkin yksisuuntaisen kotoutumisen suosiminen omien kulttuuristen taustojen ylläpitämisen sijasta näkyy kotouttamispolitiikan käytännön toteuttamisen tasolla. Resurssit kotouttamiseen ovat niin pienet, että panostaminen maahanmuuttajien kaksisuuntaiseen kotoutumiseen on hankalaa. Vastuu oman kulttuuritaustan

säilyttämisestä kotoutumisprosessissa jää siksi helposti maahanmuuttajan oman aktiivisuuden varaan. (Saukkonen 2010, 36.)

Useassa haastattelussa tuli esille se, että äidit toivoivat erityisesti aikaa uuteen maahan sopeutumiseen. Kotoutuminen nähtiin aikaa vievänä prosessina, ei hetkessä tapahtuvana asiana:

”Esimerkiksi taas tämä kotoutuminen tarvitsee aikaa että ihminen kotoutuu teihin... pystyy... elikkä se on aika ja se on myös... tärkein asia on aika” (Ä6)

”Kyllä ja minä ajattelen että me tulemme sopeutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan.” (Ä3)

Äitien puheesta oli ymmärrettävissä se, että he kokivat kotoutumisen itsestään selvänä asiana, mutta sen saavuttamisen nähtiin vievän aikaa. Suomessa maahanmuuttajan kotoutumista pyritään tukemaan kotoutumislain (30.12.2010/1386) 11§:n mukaisella yksilöllisellä kotoutumissuunnitelmalla, johon on kirjattu maahanmuuttajalle suunnitellut kielitaitoa sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja tukevat palvelut. Tavoitteena on edistää maahanmuuttajan mahdollisuuksia ottaa osaa yhteiskunnan toimintaan yhdenvertaisena jäsenenä. Kuitenkin kotoutumissuunnitelman kesto on rajattu lain (30.12.2010/1386) 12§:ssa kolmeen vuoteen, ellei maahanmuuttajan katsota tarvitsevan erityisiä toimenpiteitä kotoutumisen toteutumiseksi. Tällöin aikaa voi jatkaa kahdella vuodella. Laissa siis ikään kuin asetetaan aika, jonka aikana maahanmuuttajan tulisi olla kotoutunut uuteen yhteiskuntaan halliten sen tavat ja säännöt. Laissa asetettujen kotoutumisen aikamääreiden lisäksi yhteiskunnassa vallitsevassa puheessa vaaditaan maahanmuuttajalta usein aktiivista roolia yhteiskuntaan osallistumisessa ja omassa kotoutumisprosessissa. Maahanmuuttajan tulisi kotoutuakseen aktiivisesti ottaa osaa kaikkiin hänelle tarjottuihin kotoutumista edistäviin palveluihin, toisenlaista toimintaa paheksutaan. (Sotkasiira 2018, 45.) Tämänkaltaisissa linjauksissa korostuu yhteiskunnan odotukset yksilön nopeasta osallistamisesta osaksi yhteiskuntaa, joka voikin aiheuttaa paineita äideille ja pahimmassa tapauksessa jopa estää osallisuuden kehittymisen.

Voidaankin kysyä, istuvatko tällaiset yhteiskunnan taholta tulevat vaatimukset nopeasta kotoutumisesta perheenäitien tilanteisiin? Kuten aiemmin on mainittu, haastateltavat äidit pitivät tärkeänä lapsista ja heidän hyvinvoinnistaan huolehtimisesta. Vaikka kotoutumisenkin nähtiin tärkeänä, ensimmäisenä tärkeysjärjestyksessä olivat lapset, ja heistä

huolehtimisen ajan nähtiin olevan nyt. Maahanmuutto ei ole yksilölle missään nimessä yksinkertainen matka, vaan se on vuosia kestävä prosessi, joka sisältää erilaisia vaiheita suhteessa uuteen kotimaahan. Samaan aikaan suhde lähtömaahan ja sen kulttuuriin käy läpi suurta muutosprosessia. Tasapainon löytäminen kahden kulttuurin välille on kotoutumista ajatellen tärkeää. Prosessi on kaikilla erilainen ja lopputulokset voivat vaihdella paljonkin (Huttunen 2002, 345–347; Schubert 2013, 64.) Esimerkiksi ensimmäisinä vuosina uudessa kotimaassa maahanmuuttaja voi kokea suurtakin voimattomuutta oman elämänsä ohjaamisessa ja hallitsemisessa, mikä saattaa hidastaa kotoutumista (Alitolppa-Niitamo & Leinonen 2013, 101).

Pidempi maassaoloaika voi puolestaan vaikuttaa kotoutumiseen niin, että uudessa maassa vuosia asuneelle maahanmuuttotilalla ei enää olekaan kovin suurta merkitystä yksilön ja perheen arjessa. Maahanmuuttajan identiteettiä ei enää tunnisteta itsestä, kun uusi kieli on opittu ja uuden yhteiskunnan tavoista toimia on saatu riittävästi tietoa. Maahanmuuttajan tausta voi näkyä esimerkiksi perheen kaksikielisyydessä, erilaisena ruokana tai tiiviinä yhteydenpitona muualla asuviin sukulaisiin, mutta arjen hallintaan sillä ei enää juuri ole vaikutusta. (Alitolppa-Niitamo & Söderling 2005, 11.) Aika saattaakin olla merkittävä tekijä kulttuurisen murroksen mahdollisesti horjuttaman identiteetin uudelleen eheytymisessä ja tätä kautta yksilötason osallisuuden rakentumisessa. Ajan merkitys myös kuulumisen tunteen synnyssä voi olla osallisuuden rakentumisessa avainasemassa.

5.4 Äitien toiveet toiminnan sisällöstä

Tutkimuksemme tavoitteena oli myös selvittää sitä, millaisiin kotoutumista ja yleistä hyvinvointia edistäviin toimintoihin äidit olisivat kiinnostuneita osallistumaan ja miten äitejä voitaisiin paremmin saada mukaan toimintaan. Hankkeella, jonka osana tutkimuksen toteutimme, oli aikaisemmin ollut jonkin verran haasteita saada maahanmuuttajia mukaan osallistumaan heille järjestettyihin ryhmiin tai muuhun toimintaan. Tästä syystä syntyi mielenkiinto ja halu selvittää äitien omia toiveita ja tarpeita heille järjestetystä toiminnasta.

Kotouttamiseen pyrkiviä toimintoja järjestetään kuntien, seurakuntien, järjestöjen ja yhdistyksien toimesta. Kotouttamiseen, osallisuuden tukemiseen ja vahvistamiseen tähtääviä toimintoja voi kuntien ja muiden järjestäjien toimesta tuottaa myös erilaiset rahoitetut hankkeet, kuten Mieli-hanke, jota varten olemme osaksi tutkimusta toteuttaneet. Toimintoja voidaan kaikille maahanmuuttajille tarkoitettujen palveluiden lisäksi pyrkiä kohdistamaan tietynlaisisille kohderyhmille, esimerkiksi etnisen ryhmän, iän tai sukupuolen mukaan. Kotouttamistoimintaa voidaan jaotella sosiaalisen, tiedollisen kotouttamisen tasoihin. Sosiaalisen tason palveluissa pyritään maahanmuuttajan psykososiaalisen tilanteen vahvistamiseen, sosiaalisten verkostojen luomiseen ja vertaisryhmien muodostamiseen. Tiedollisessa tasossa pyritään kasvattamaan esimerkiksi kielitaitoa ja työllistymisedellytyksiä. Toiminnallisella tasolla voidaan puolestaan järjestää kaikkea muuta toimintaa, kuten kerhoja tai retkiä. (Mikkonen 2005, 57–59.)

Haastattelumallemme maahanmuuttajaäitien kohderyhmälle oli paikkakunnalla suunniteltu ja järjestetty erilaisia kielitaitoa, sosiaalisia verkostoja ja vertaisuuden kokemuksia lisääviä yhteisiä kokoontumisia, mutta osanotto näissä oli ollut pientä. Myös yksi äideistä kertoi erään ryhmän harmillisen pienestä osallistujamäärästä:

“Joo. Kyllä on järjestetty joku naistenryhmä ja tarkoitus on kerran viikossa koulun jälkeen olla yhdessä ja opettele tekemään jotakin yhdessä esimerkiksi tehdä ruokaa, kutoa, sellaista mutta ei tullut paljon äitejä, joskus tuli kaksi joskus kolme joskus yksi ja sitten se on lopetettu. Ei ollut paljon aktiivisia äitejä.” (Ä7)

Haastatteluidemme äideistä vain muutama oli osallistunut maahanmuuttajille suunnattuun toimintaan. Jotkut äidit olivat jopa hieman ihmeissään, koska eivät olleet kuulleet tällaista olevan tarjolla. Kyseltäessä halukkuudesta osallistua jonkinlaiseen yhteiseen toimintaan, vastaukset olivat moninaisia. Osa äideistä koki olevansa niin kiireisiä koulun sekä lasten- ja kodinhoidon kanssa, ettei vapaata aikaa ylimääräiselle toimintaan osallistumiselle enää oikein löytynyt. Myös kielitaidon puutteen vuoksi kaikenlaiseen ryhmätoimintaan osallistumista arkailtiin. Asiaa pidettiin ajankohtaisempana kielitaidon karttumisen jälkeen:

”Joo se olisi hyvä, mutta minä vielä sitten arkailen silleen että kun koen, että minä en vielä pysty pääsemään yhteiskuntaan ilman kielitaitoa ja tällä hetkellä mä olen oikeassa paikassa missä voin hankkia sitten sitä kielitaitoa

mitä tarvitsen ... mutta sitten myöhemmin, myöhemmin kun minä uskallan ja pärjään.” (Ä1)

Useampi äiti koki muun kuin koulussa tapahtuvan toimintaan osallistumisen kielitaidon puutteen vuoksi hankalana. Äideillä oli sellainen olo, etteivät he pysty olemaan vielä vuorovaikutuksessa muiden kanssa, koska valmiudet kielelliseen kanssakäymiseen eivät ole vielä tarpeeksi hyvät. Yhteisen toiminnan ajan nähtiin olevan otollinen vasta sitten, kun kieltä on koulussa opittu riittävästi. Äidit eivät vielä nähneet järjestettyjä toimintoja paikoina, joissa kielen opiskelua voisi laajentaa ulottumaan myös koulun ulkopuolelle. Halua osallistumiseen hidastutti monen äidin kohdalla erityisesti kokemus siitä, että juuri tässä hetkessä ja elämäntilanteissa he eivät kokeneet olevansa tällaiseen valmiita. Toiminnasta oltiin kyllä kiinnostuneita, mutta sen ajan nähtiin olevan tuonnempana, varsinkin sitten, kun kielitaito on nykyisestä kehittynyt.

Kuten jo aiemmassa tulosluvussa on mainittu, maahanmuuttajien kotoutumisen prosessi on pitkäkestoinen ja monivaiheinen tila. Useat haastattemistamme maahanmuuttajaäideistä olivat asuneet Suomessa vasta niin vähän aikaa, että myös se saattoi vaikuttaa äitien kokemukseen heille järjestetyn toiminnan tarpeesta. Maahanmuuttajat ovat kaikki erilaisia keskenään, joten kaikkien toiveisiin ja tarpeisiin on vaikeaa järjestetyissä toiminnoissa vastata. Yksilön kokemuksiin vaikuttavat muun muassa uudessa maassa asuttu aika, ikä ja haastatteluissakin esiin tullut kielitaito. Maahanmuuttajien keskuudessa voi joskus näkyä myös haluttomuutta osallistua tarjottuihin tuen muotoihin koska ulkopuolinen apu voidaan kokea häpeällisenä tai leimaavana. Asioita hoidetaan mieluummin esimerkiksi oman etnisen ryhmän sisällä, jos tukiverkot ovat olemassa. (Mikkonen 2005, 58.) Kiinnostamattomuutta maahanmuuttajien kotoutumista edistäviä palveluita kohtaan voi osaltaan lisätä myös uusi ja haastava elämäntilanne maahanmuuttoprosessin vuoksi. Tällöin uusien ihmisten kanssa toimiminen ja heihin tutustuminen voidaan kokea vaikeana (Kokkonen 2011, 135).

Osa haastatelluista äideistä oli kuitenkin kiinnostuneempia toimintaan osallistumiseen. Yhteisestä ryhmätoiminnan sisällöstä kyseltäessä äidit pitivät tärkeänä sitä, että toiminta sisältäisi tarkoituksellista toimintaa, kuten ruoanlaittoa, ompelua tai keskusteluryhmiä kielen oppimiseksi. Toiminnan toivottiin olevan hyödyllistä ja tarkoituksenmukaista. Myös muissa tutkimuksissa on tullut esille naisten toivovan hyödyllistä toimintaa, joiden lomassa voi tutustua uusiin ihmisiin ja harjoitella kieltä. Esimerkiksi Tiilikaisen (2003,

146) väitöskirjatutkimuksessa somalinaiset ovat olleet innokkaita osallistumaan erilaisille ruoanvalmistuksen kursseille, joissa on opeteltu tekemään perinteisiä suomalaisia ruokia ja lapsille sopivia ruokia. Ystäväperhetoiminta, juhlat ja muut järjestetyt tapahtumat ovat olleet mieluisia toimintoja, jotka ovat luoneet mahdollisuuksia vuorovaikutussuhteiden luomiselle myös suomalaisten ja maahanmuuttajien välille (Kokkonen 2011, 135). Myös erilaisten monikulttuuristen kohtaamispaikkojen ja kahviloiden kautta on voitu tavata niin omaan etniseen ryhmään kuin muihinkin ryhmiin kuuluvia ihmisiä. Lisäksi tietyille kohderyhmille, kuten esimerkiksi maahanmuuttajanaيسille suunnattuja informatiivisia keskusteluryhmiä tai urheiluryhmiä ja perheille suunniteltuja retkiä on pidetty tärkeinä ja hyödyllisinä toimintoina. (Mikkonen 2005, 61–62.)

Myös erilaiset maahanmuuttajayhdistykset ja niiden toiminta on havaittu toimiviksi tavoiksi edistää maahanmuuttajien osallisuuden kokemuksia ja kotoutumista uudessa kotimaassa (Mikkonen 2005, 59; Pyykkönen 2007; Saartenoja 2009, 30; Sotkasiira 2018, 45). Yhdistykset voivat toimia sekä apuna maahanmuuttajien liittämässä suomalaisen yhteiskuntaan, että olla luomassa yksilölle siteitä maahanmuuttajien yhteisöihin (Pyykkönen 2007, 120–121). Yhdistysten ja myös maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden hyödyntäminen kotouttamisen edistämiseen pyrkivissä palveluissa voi olla yksi tapa ymmärtää enemmän maahanmuuttajien toiveita ja tarpeita heille kohdistettuja palveluita ja toimintoja kohtaan. Maahanmuuttajataustaisilla työntekijöillä sekä yhdistysten jäsenillä voi olla kielitaitoa ja sellaista tietoa erilaisista kulttuureista, jota kantasuomalaisilla ei välttämättä ole. Tätä kautta voidaan myös lisätä maahanmuuttajien osallisuutta kuuntelemalla ja vastaamalla paremmin heidän tarpeisiinsa. Yhdistysten ja järjestöjen kautta voidaan myös vaikuttaa asioihin viranomaiselimissä saakka, minkä kautta maahanmuuttajien ääni voidaan saada kuulumiin paikkakuntien rakenteellisella tasolla saakka. (Sotkasiira 2018, 45–46.)

Tarkoituksenmukaisen toiminnan lisäksi äidit toivoivat, että toimintaan osallistuisi myös kantasuomalaisia:

”Mikä voi, sekä suomalaisia että että niinkun ulkomaalaisia ja sitte niinkun olla yhdessä ja kun yhdessä tekemisessä ja ja oppii vähän niinkun molempien kulttuuria ja olemaan niinku yhdessä että saa niinkun enemmän niinkun tietoa niinkun toisista” (Ä5)

”Elikkä päinvastoin, pitäisi olla suomalaisia myös suomalaisia äitejä myös että ja pitäis olla monipuolista sekä maahanmuuttaja että suomalaisia että tulee tämmönen integrointi ja sopeuttaminen prosessi. Ja minä tarkoitan,

että vaihdamme osaamista ja taitoja että minä voin oppia toiselta jotain uutta ja samaa aikaan he oppivat minulta jotakin.” (Ä2)

Äidit kokivat, että erilaisten kulttuurien edustajien osallistuminen toimintaan mahdollistaisi kielen opiskelun ja uusiin ihmisiin tutustumisen lisäksi erilaisen tiedon ja taidon jakamisen ryhmäläisten välillä. Äidit pitivät tärkeänä sitä, että yksi toiminnan hyödyistä olisi saada ystäviä paikkakunnan muista asukkaista. Toisilta oppimisen ja uusien taitavuuksien saamisen nähtiin lisäävän myös sopeutumista uuteen maahan ja paikkakuntaan. Yksi äiti toi tärkeänä asiana esille myös sen, että hänkin voisi toimintaan osallistuessaan antaa jotakin muille ryhmän jäsenille. Äiti ei halunnut olla vain jonkin palvelun tai avun vastaanottajan roolissa, vaan tärkeää oli myös kyetä antamaan muille jotakin itsestään. Hille Janhonen-Abruquah ja Päivi Palojoki (2005, 366) toteavat, että usein kotouttamiseen pyrkivät projektit voivat huomaamattaan keskittyä yksipuolisesti maahanmuuttajien sulauttamiseen vallitsevaan yhteiskuntaan unohtaen yksilön oman kulttuuritaustan sekä tämän arvostamisen ja hyödyntämisen. Maahanmuuttajat nähdään pikemminkin muutoksen ja opetuksen kohteena, ei vastavuoroisena oppimisen kokemuksena. Äitien toiveet kotouttamista tukevasta toiminnasta kertoivat kaipuusta olla vuorovaikutuksessa ja saada vertaisuuden kokemuksia. Kuten jo aiemmassa luvussa on mainittu, vertaisuuden tunne lisää osallisuuden kokemusta. Vertaisuuden kautta yksilöllä on mahdollista jakaa omat kokemuksensa ja samalla liittää niitä muiden ihmisten kokemuksiin (Meriluoto & Marila-Penttinen 2015, 15).

Hille Janhonen-Abruquah ja Päivi Palojoki (2005, 364–366) tutkivat useampia Suomessa toteutettuja maahanmuuttajien hyvinvoinnin ja kotoutumisen lisäämiseen tähtääviä hankkeita ja havaitsivat niissä sellaisia haasteita ja positiivisia huomioita, joita myös meidän haastattelemat äidit huomioivat keskustellessa heille järjestettävän toiminnan sisällöstä. Usein hankkeiden järjestetyissä toiminnoissa haasteiksi nousevat suomalaisten saaminen mukaan toimintaan, osanottajien vähäinen määrä, kulttuurien välisen vuorovaikutuksen vähäisyys ja ymmärryksen puutteet erilaisia kulttuureita kohtaan. Samoin yhteisten kiinnostustenkohteiden löytäminen yhteiskunnan enemmistön ja vähemmistöjen väliltä osoitautui haastavaksi. Haasteista selviytyessään on hankkeiden ja projektien toimesta järjestetyn toiminnan avulla kuitenkin sekä maahanmuuttajilla, että suomalaisilla mahdollisuus saada sellaisia kokemuksia, jossa kulttuurit katoavat ja ihmiset pääsevät kohtaamaan toisensa tasavertaisina yksilöinä.

Kysyimme äideiltä myös sitä, miten heitä kannattaisi yrittää tavoitella mukaan erilaisiin kerhoihin ja muihin tapaamisiin. Kyseltäessä erilaisia tapoja tavoittaa äitejä mukaan yhteiseen toimintaan, toiveena oli, että asiasta voitaisiin tiedottaa myös heidän omalla äidinkielellään. Lähes kaikki äidit kokivat oman suomen kielen taitonsa vielä niin huonoksi, että he eivät välttämättä ymmärtäisi esimerkiksi suomeksi tehtyjä esitteitä järjestetyistä toiminnoista. Kielitaidon merkitys siis korostui sekä halukkuudessa osallistua toimintaan, että mahdollisuudessa saada tietoa järjestetyistä ryhmistä ja tapahtumista. Osa äideistä koki myös hyvänä keinona sen, että heille jo entuudestaan tutut viranomaiset esittelisivät ja houkuttelisivat osallistumaan uuteen toimintaan. Tuttujen ihmisten kautta saatu informaatio koettiin turvallisena ja ehkäpä helpompanakin tapana kuulla uusista asioista, koska heidän kanssaan oli jo opittu kommunikoidaan hieman paremmin.

6 Johtopäätökset

Tutkimustuloksemme tukivat pääosin aiempaa tutkimusta maahanmuuttajien kotoutumisesta. Koska aiempaa tutkimusta nimenomaan maahanmuuttajien osallisuudesta ei juuri-kaan ole tehty, maahanmuuttajaäitien osallisuuden kokemusten suhteuttaminen aiempaan tutkimustietoon perustui pitkälti kotoutumiseen keskittyneiden tutkimusten yhteydessä nousseisiin havaintoihin. Pienen paikkakunnan osalta tutkielmamme tulokset olivat samansuuntaisia aiempien maahanmuuttajien sijoittumista maaseudulle käsittelevien tutkimusten kanssa, vaikkakin naisnäkökulman kautta lähestyimme ilmiötä erilaisesta tulo- kulmasta kuin moni aiempi tutkimus.

Uusi paikkakunta muodostuu kodiksi yksilön henkilökohtaisten kokemusten kautta, johon kytkeytyvät fyysiset tilat, sosiaaliset suhteet sekä sisäinen kuulumisen tunne. Äidit kokivat pienen paikkakunnan kodikseen, johon vaikutti ratkaisevasti perheen läsnäolo. Perhe toimi heille ensisijaisena sosiaalisten suhteiden lähteenä, jonka vuoksi sen merkitystä kodin tunteen syntymisessä korostettiin. Kodin nähdään olevan siellä missä perhekin on. Osa äideistä liitti myös turvallisuuden tunteen tärkeäksi tekijäksi kodin tunnun syntymisessä. Pienen paikkakunnan kodin tunnusta kertoo osakseen myös se, että sieltä poismuuttoa ei ainakaan tällä hetkellä suunniteltu.

Tutkielmamme maahanmuuttajaäidit näkivät äitiyden luonnollisena, naiseuteen kuuluvana asiana. Yksilötason osallisuuden rakentumisessa on merkityksellistä yksilön identiteetin eheys, ja äitiysidentiteetti näyttäytyi äitien kohdalla vahvana. Osa äideistä koki, että äitiys on Suomessa helpompaa kuin kotimaassa, ja että sitä arvostetaan Suomessa myös yhteiskunnallisella tasolla. Yhteiskunnan arvostavan suhtautumisen äitiyteen voidaankin nähdä vaikuttavan myönteisesti osallisuuden kokemuksiin yhteiskunnallisella tasolla. Arvostetuksi tulemisen kokemus luo pohjaa myös yksilötason osallisuudelle tukemalla yksilön identiteettiä, jota tutkielmamme maahanmuuttajaäitien kohdalla määrittä vahvasti äidin rooli.

Äitiys näkyi vahvasti myös maahanmuuttajaäitien arjessa, joka kiinnittyi etenkin kodin piiriin ja koostui pitkälti kotitöistä, lasten hoitamisesta sekä muista äitiyteen liittyvistä velvollisuuksista. Vaikka äitien suurta vastuuta kodin arjen pyörittämisessä ei aineistossa kyseenalaistettu, arjen kiinnittyminen kotiin voidaan nähdä osallisuuden kannalta myös

haasteena. Elämänpiirin keskittyminen kotioloihin rajaa väistämättä osallisuuden syntymiselle otollisia toimintaympäristöjä sekä sosiaalisia suhteita, jolloin osallisuuden paikat saattavat kaveta oleellisesti. Tällöin edellytyksiä paikallisen tason sekä yhteiskunnallisen tason osallisuudelle ei välttämättä pääse syntymään, ja äidin osallisuus rajautuu vain kodin ja oman perheen piiriin.

Kokemukset paikkakuntalaisten suhtautumisesta maahanmuuttajaäiteihin olivat pääosin positiivisia, ja suuri osa äideistä koki, että heidät oli otettu pienellä paikkakunnalla hyvin vastaan ja että heitä arvostettiin paikkakuntalaisina. Muutamalla äidillä oli kuitenkin myös kielteisempiä kokemuksia paikkakuntalaisten kohtaamisista, ja erityisesti epäsosiaalisuus ja vähäpuheisuus aiheuttivat kummeksuntaa. Kohtaamiset muiden paikkakuntalaisten kanssa vaikuttavatkin merkittävästi siihen, muodostuvatko kokemukset osallisuuden tunnetta rakentaviksi. Positiiviset kohtaamiset muiden paikkakuntalaisten kanssa ovatkin tärkeitä tekijöitä paikallisen osallisuuden tunteen syntymisessä, kun taas negatiivissävytteiset kohtaamiset vaikuttavat luonnollisesti yksilön kuuluvuuden tunteeseen ja saattavat aiheuttaa toiseuden tunnetta suhteessa muihin.

Suurelle osalle äideistä saman kulttuurin omaavat maanmiehet muodostivat tärkeän sosiaalisen tuen verkoston, vaikka toisaalta muutama äiti koki liiallinen kiinnittyminen oman kulttuuriyhteisön jäseniin yhteiskuntaan sisälle pääsemistä hidastavana tekijänä. Oman kulttuurisen yhteisön kautta maahanmuuttajilla on mahdollista tuntee pienellä paikkakunnalla yhteenkuuluvuutta ja vertaisuutta, vaikka suhteita valtaväestöön kuuluviin paikkakuntalaisiin ei vielä olisikaan päässyt kehittymään.

Monilla maahanmuuttajaäideillä sosiaaliseen verkostoon ei kuulunut suomalaisia. Osa äideistä sen sijaan kertoi suomalaisista ystävistään, jotka olivat kuitenkin pääasiassa viranomaiskontakteja tai työntekijöitä. Viranomaisten mieltäminen ystäviksi voidaankin nähdä ominaisena pienelle paikkakunnalle. Muutama maahanmuuttajaäiti osallistui aktiivisesti seurakunnan toimintaan, jonka kautta he olivat luoneet sosiaalisia suhteita muiden samanhenkisten paikkakuntalaisten kanssa. Vaikka jonkinasteisia sosiaalisia suhteita oliakin syntynyt valtaväestön kanssa, moni äideistä kaipasi kuitenkin lisää suomalaisia kontakteja. Tutustuminen koettiin kuitenkin vaikeaksi esimerkiksi kielen puuttumisen ja kulttuurierojen takia. Pieni paikkakunta asuinalueena voi omalta osaltaan kuitenkin helpottaa sosiaalisten suhteiden luomista, sillä vähäisen maahanmuuttajamäärän takia maahanmuuttajat on mahdollista kohdata yksilöinä. Omana itsenään nähdyksi tuleminen tukee

yksilötason osallisuutta sekä vastavuoroisten sosiaalisten suhteiden kautta edistää myös paikkallistason yhteisöllisyyttä.

Yksi merkittävimmistä äitien kotoutumiseen vaikuttavista asioista oli kielitaito. Kielen hallitsemisen kautta mahdollistui omien tunteiden ilmaiseminen, vuorovaikutus muiden kanssa sekä oman elämän autonomia, mitkä osaltaan lisäsivät äitien osallisuuden kokemuksia. Pienellä paikkakunnalla kielen osaamisen tärkeys voi korostua, koska muita omaa etnistä yhteisöä edustavia ihmisiä ei paikkakunnalta välttämättä löydy. Sosiaaliset suhteet ja avunsaaminen puolestaan edistivät äitien kiinnittymistä uuteen paikkakuntaan. Kaikenlaiset vuorovaikutussuhteet ystävien tuesta vastaanotulijoiden ystävällisiin tervehdyksiin saakka lisäsivät äitien osallisuuden kokemuksia suhteessa uuteen ympäristöön. Myös avunsaaminen nähtiin kotoutumista edistävänä asiana. Yhteiskunnalta saadun avun kautta äidit kokivat saavansa lisää hallittavuuden tunnetta suhteessa omaan elämäänsä, mikä lisäsi sekä kotoutumista, että yksilötason osallisuuden kokemuksia.

Äitiys voi sekä hidastaa, että edistää naisen kotoutumista ja osallisuuden mahdollisuuksia. Se saattaa pakottaa äidit jäämään kotiin pienten lasten kanssa, mikä ainakin hetkellisesti voi hidastaa kotoutumista ja osalliseksi pääsyä uuteen yhteiskuntaan. Toisaalta perheen tuki voi korvata mahdollisten pienellä paikkakunnalla ilmenevien sosiaalisten kontaktien puutteen, ja tällä tavoin lisätä äidin yhteisöön kuulumisen kokemuksia. Myös äitiyteen ja naiseuteen liittyvät uudet odotukset ja vaatimukset haastoivat äitien sopeutumista uuteen kotimaahan. Tasapainotteleminen vallitsevan kulttuurin odotusten ja oman etnisen taustan sekä äitiys- ja sukupuolikäsitysten välillä voi haastaa äidin kokemusta ymmärretyksi tulemisesta yksilönä. Myös paikkaan kiinnittyminen voi tätä myötä vaikeutua.

Äidit kokivat uuteen maahan kotoutumisen tärkeänä ja ajattelivat sen mahdollistavan autonomian tunteen lisääntymisen suhteessa omaan elämään. Haluun ja motivaatioon kotoutua vaikuttavat sekä yksilön omat, että yhteiskunnan tasolta tulevat odotukset. Äidit korostivatkin ajan merkitystä kotoutumisprosessissa. Äidit uskoivat kotoutuvansa uuteen yhteiskuntaan, mutta sen nähtiin vaativan aikaa. Lasten hyvinvoinnista huolehtimisen ensisijaisuus korostui äitien elämässä. Myös tulevaisuuden toiveiden keskiössä olivat ensisijaisesti lapset ja heidän pärjäämisensä elämässään. Äitien tulevaisuuden toiveet lasten hyvinvoinnista ja mahdollisesta omasta työelämään pääsemisestä kertovat halusta kotoutua uuteen kotimaahan sekä uskosta siihen, että se myös tapahtuu ajan kanssa. Etenkin

töihin pääseminen kertoi halusta saada autonomiaa suhteessa omaan elämään ja kokea yhdenvertaisuutta muiden suomalaisten kautta. Tätä kautta myös osallisuuden kokemukset omassa elämässä lisääntyvät.

Äitien toiveet heille kohdistetuista hyvinvointia ja kotoutumista edistävästä toiminnoista kertoivat halusta olla vuorovaikutuksessa niin valtaväestön, kuin muidenkin maahanmuuttajien kanssa. Äidit kaipasivat käytännönläheistä, tarkoituksenmukaista toimintaa, jonka lomassa voisi opetella myös esimerkiksi kieltä. Tärkeimpinä asioina pidettiin kielen lisäksi molemminpuolisen tiedon ja taidon jakamista osallistujien välillä, sekä uuden oppimista. Äidit eivät halunneet olla pelkästään toiminnan kohteena, vaan tarve myös itse päästä antamaan jotain itsestään, oli suuri. Toiveet toiminnan sisällöstä kertoivat kaipuusta saada ja antaa vertaisuuden kokemuksia taustaltaan erilaisten ihmisten välillä, mikä osaltaan kertoo myös osallisuuden kokemusten kaipuusta.

Kaikki äidit eivät kuitenkaan kokeneet olevansa valmiita osallistumaan heille järjestettyyn toimintaan vedoten pääasiassa kielitaidon puutteeseen tai kiireiseen perhearkeen. Suomessa asumista oli usealla haastattelumme osallistuneella äidillä niin vähän aikaa takana, että totutteleminen uuteen arkeen ja elämään uudessa kotimaassa oli vasta alkanut, ja kotoutumiselle kaivattiin aikaa. Toiminnasta oltiin kyllä kiinnostuneita, mutta toimintaan osallistumisen nähtiin olevan ajankohtaista vasta myöhemmin. Haastattelellemme naisille omat lapset ja heidän hyvinvointinsa turvaaminen oli ensisijainen tehtävä ja oma kotoutuminen näyttäytyi toissijaisena, ajan kanssa tapahtuvana asiana. Vaikka äitejä olisikin erityisen tärkeää pyrkiä saamaan mukaan heidän osallisuuttaan lisäävään toimintaan, on tärkeää myös antaa aikaa yksilölliselle kotoutumisprosessille, sillä äidit elävät suurten elämänmuutosten keskellä, joiden haltuunotto vaatii aikaa.

Olemme tarkastelleet tutkielmassamme osallisuutta yksilöllisen, paikallisen sekä yhteiskunnallisen tason kautta. Vaikka jokaista tasoa voidaankin pitää itsenäisenä osallisuuden ulottuvuutena, tutkimustuloksista on selvästi huomattavissa, että osallisuuden tasot ovat kiinteässä vuorovaikutuksessa keskenään ja toteutuessaan mahdollistavat ja edesauttavat myös muiden tasojen täyttymistä. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että jos yksilö kokee olevansa osallinen omassa elämässään, vaikuttaa tämä positiivisesti myös paikalliseen osallisuuteen, ja tätä kautta myös yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Vastavuoroisesti esimerkiksi yhteiskunnan tuki ja sen tarjoamat osallisuuden edellytykset voivat toimia syyksinä yksilötason tai paikallisen tason osallisuuden rakentumiselle.

Maahanmuuttajien osallisuus ei perustu pelkästään heidän omalle aktiivisuudelle, vaan sitä määrittää myös paikallisyhteisöjen omat asenteet sekä kyky ottaa uudet tulokkaat mukaan osaksi yhteisöä ja sen arkea (Saartenoja ym. 2009, 14). Mikäli maahanmuuttaja kokee tulevansa nähdyksi sosiaalisissa suhteissaan omana itsenään eikä vain muualta tulleena, ulkopuolisena vieraana, uusi asuinpaikka alkaa muodostua sosiaalisten suhteiden ja paikkaan kiinnittymisen myötä kodiksi (Huttunen 2002, 332). Tätä kautta paikallisyhteisö voi tukea maahanmuuttajien kotoutumista uuteen asuinpaikkaan sekä edistää heidän kokonaisvaltaista osallisuuttaan sekä omaan elämäänsä, kyläyhteisön arkeen, että myös yhteiskunnan toimintaan.

7 Pohdinta

Tutkielmamme aineisto koostui määrältään vain seitsemän äidin haastatteluista, joten tutkielmamme tulokset ovat toki suuntaa-antavia, muttei niitä voi sellaisenaan yleistää koskemaan maahanmuuttajaäitien kokemuksia laajemmassa mittakaavassa. Täytyy myös huomioida, että kaikki tutkielmaamme osallistuneet äidit olivat kotouttamispalveluiden piirissä ainakin koulun osalta, ja tulokset olisivat voineet olla hyvinkin erilaisia, mikäli tutkimukseen osallistuneet äidit olisivat olleet täysin kotoutumispalveluiden ulkopuolella. On myös tärkeää pohtia sitä, kertoivatko äidit meille haastatteluissa todenmukaisesti kokemuksistaan, vai toivatko he kokemuksistaan esille vain sen, mitä he ajattelivat meidän haluavan kuulla tai hakevan takaa. Haastatteluun käytetty aika oli ennalta sovitun tulkkausajan takia varsin rajallinen, joka omalta osaltaan saattoi myös vaikuttaa äitien vastauksiin. Jos haastattelut olisi ollut mahdollista toteuttaa ajan kanssa ja esimerkiksi useammassa osassa, olisimme tulleet äideille tutuiksi ja äidit olisivat saattaneet avata meille ajatuksiaan ja kokemuksiaan laajemmin. Tulosten yleistettävyyden lisäksi on tärkeä tiedostaa, että tulkin läsnäolo voi myös vaikuttaa tutkimuksemme luotettavuuteen, sillä tulkin käännökset haastateltavan sanomisista perustuvat aina tietynlaiselle tulkinnallisuudelle.

Tutkielmassamme tuli esiin vallitsevan yhteiskunnan ja äitien väliset, osin ristiriitaiset ajatukset ja odotukset etenkin maahanmuuttajanaisten kotoutumiseen ja sukupuolirooleihin liittyen. Yhteiskunnassamme saatetaan helposti odottaa naisten sulautuvan länsimäälaiseen naisen rooliin, jossa pitäisi hallita yhtä aikaa niin äidin, työssäkävijän kuin itseenäisen omia asioita hoitavan naisen roolit. Näiden odotusten ohella kotoutumista kohtaan voidaan asettaa sellaisia aikavaatimuksia, joihin kaikki maahanmuuttajat eivät välttämättä kykene, johtuen esimerkiksi äitien halusta keskittyä ensisijaisesti lapsista huolehtimiseen kotoutumisen tavoitteiden jäädessä hetkellisesti taka-alalle. Niin kotoutumisen yksilöllinen prosessinomaisuus, kuin kulttuurien väliset erot ja niiden vaikutukset maahanmuuttajien elämään, vaativatkin vallitsevalta yhteiskunnalta monikulttuurista ymmärrystä yksilöiden erilaisuutta kohtaan.

Useissa tutkimuksissa on nostettu esiin erilaisten maahanmuuttajayhdistysten merkitys maahanmuuttajien kotoutumisen ja osallisuuden edistäjänä. Yhdistysten avulla on voitu

tuoda maahanmuuttajien mielipiteitä esille niin palveluiden sisällön kuin niitä ohjaavien lakienkin osalta. Voidaankin pohtia sitä, voisiko tällaisten yhdistysten kautta maahanmuuttajien osallisuutta lisätä myös tutkimuksemme paikkakunnalla. Yhdistyksillä voi olla ymmärrystä sekä yksilöiden edustamasta kulttuurisesta taustasta, että yhteiskunnassa vallitsevasta kulttuurista ja sen tavoista, mikä luo mahdollisuuden toimia erilaisten kulttuurien välisenä tulkkina. Tällä tavoin yhdistysten tai esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden kautta voitaisiin lisätä maahanmuuttajien osallisuuden kokemuksia niin yksilö- kuin paikallisellakin tasolla.

Osallisuuden kokemukset ovat olennaisessa asemassa uuteen paikkaan sekä yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Maahanmuuttajanaisten ja etenkin maahanmuuttajaäitien sekä heidän osallisuutensa tutkimiseen tulisikin kiinnittää tulevaisuudessa entistä enemmän huomiota, jotta saataisiin lisää tietoa siitä, miten äidit osallisuutensa uudessa kotimaassa kokevat, ja miten sitä voitaisiin yhä enemmän tukea ja edistää. Maahanmuuttajia asuu paljon myös pienillä paikkakunnilla, jonka takia maahanmuuttajien kotoutumista ja osallisuutta olisi tärkeä tutkia lisää myös pienen paikkakunnan kontekstissa.

Tutkielmamme pieni paikkakunta on jo vuosien ajan pyrkinyt panostamaan maahanmuuttajuuteen ja tällä tavoin kehittämään omaa elinvoimaisuuttaan. Elinvoimaisuutta ajatellen maahanmuuttajaperheet ja heidän pysymisensä paikkakunnalla voidaankin nähdä erityisen tärkeänä, koska ne nuorentavat paikkakunnan ikärakennetta ja luovat työpaikkoja esimerkiksi päivähoitoon ja perusopetukseen. Olisikin tärkeää kiinnittää huomiota niihin keinoihin, joilla paikkakunnalla asuvien maahanmuuttajien osallisuutta voitaisiin entistä enemmän edistää ja ehkä mahdollisesti tällä tavoin saada heistä pysyviä kuntalaisia.

Lähteet

- Alitolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo 2005: Johdanto. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo & Fågel, Stina (toim.): Olemme muuttaneet – Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöliitto. Helsinki, 7–12. <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/289cc2409be4a99208d2d2220aa02aee/1556197408/application/pdf/490819/Olemmemuuttaneet.pdf>. Viitattu 22.4.2019.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 2005: Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo & Fågel, Stina (toim.): Olemme muuttaneet – Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöliitto. Helsinki, 37–52. <http://vaestoliitto-fibin.directo.fi/@Bin/289cc2409be4a99208d2d2220aa02aee/1556197408/application/pdf/490819/Olemmemuuttaneet.pdf>. Viitattu 22.4.2019
- Alitolppa-Niitamo, Anne & Leinonen, Elina 2013: Perhe, nuoret ja maahanmuutto. Teoksessa Alitolppa-Niitamo & Fågel, Stina & Säävälä, Minna (toim.): Olemme muuttaneet ja kotoudumme – Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Väestöliitto. Helsinki, 96–116. https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/baa33ece9d1d12befd968d3e5d54cc82/1556395766/application/pdf/4715338/Olemme%20muuttaneet%20-%20ja%20kotoudumme_final%202608%20%283%29.pdf. Viitattu 18.4.2019
- Allardt, Erik 1976: Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY Juva. Porvoo
- Castaneda, Anu E & Mäki-Opas, Johanna & Jokela, Satu & Kivi, Nina & Lähteenmäki, Minna & Miettinen, Tanja & Nieminen, Satu & Santalahti, Päivi & PALOMA-asiantuntijaryhmä 2018. Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa – PALOMA-käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Choi, Jaeyoung & Kushner, Kaysi & Mill, Judy 2014: The experience of Korean Immigrant Women Adjusting to Canadian Society. *J Cross Cult Gerontol* 29, 277–297.
- Foner, Nancy 2009: Gender and migration: West Indians in Comparative Perspective. *International Migration* 47 (1), 3–29.
- Gil, Eleanor F & Bob, Sheila 1990: Culturally competent research: An ethical perspective. *Clinical Psychology Review* 19 (1), 45–55.
- Granfelt, Riitta 1998: Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Eronen, Antti & Härmälä, Valtteri & Jauhiainen, Signe & Karikallio, Hanna & Karinen, Risto & Kosunen, Antti & Laamanen, Jani-Petri & Lahtinen, Markus 2014: Maahanmuuttajien työllistyminen – Taustatekijät, työnhaku ja työvoimapalvelut. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 6/2014.

- <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Maahanmuuttajien+ty%C3%B6listyminen+10022014.pdf>. Viitattu 29.4.2019
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010: Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uudistettu ja täydennetty painos. 1. painos 2001. PS-kustannus. Juva.
- Foner, Nancy 2008: Gender and Migration: West Indians in Comparative Perspective. *International Migration* 47 (1), 3–29.
- Forsander, Annika 2002: Luottamuksen ehdot – mahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D39/22. Väestötutkimuslaitos. Helsinki.
- Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna 2017: Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Suomen yliopistopaino oy. Helsinki. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 21.9.2018
- Heath, Sue & Brooks, Rachel & Cleaver, Elizabeth & Ireland, Eleanor 2009: *Researching young people's lives*. Sage. London.
- Helminen, Ville & Nurmio, Kimmo & Rehunen, Antti & Ristimäki, Mika & Oinonen, Kari & Tiitu, Maija & Kotavaara, Ossi & Antikainen, Harri & Rusanen, Jarmo 2014. Kaupunki-maaseutu-alueuokitus – Paikkatietoihin perustuvan alueuokituksen muodostamisperiaatteet. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 25. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/135861>. Viitattu 11.3.2019.
- Huttunen, Laura 2002. *Kotona, maanpaossa, matkalla – Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Hynynen, Ari 2003. *Kotoutumisen paikat: kaupunkitilan merkitys maahanmuuttajien integraatiossa*. *Monitori* 2003 (1), 26–29.
- Hyväri, Susanna 2008. *Paikkasidos elämäntavassa ja elämänkulussa – maaseutu ja kaupunki yhden ikäryhmän kokemana*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Juvenes Print Oy. Tampere
- Hyvönen, Heli 2007: ”Koti on Suomessa mutta kotimaa on Viro”: Suomessa asuvien virolaisäitien transnationaaliset sosiaaliset tilat. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.): *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestöliitto. Helsinki, 190–217. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/b55c6b850fc04fc921486dfcca66e747/1556197604/application/pdf/386433/Maahanmuuttajanaiset_e.pdf. Viitattu 11.4.2019.
- Hyvönen, Heli 2008: *Maa muuttuu, muuttuuko äitiys? Suomalaisten ja virolaisten kokemuksia äitiydestä maahanmuuton jälkeen*. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (5), 508–523. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100720/hyvonen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 13.4.2019.

- Hyvönen, Heli 2009: Lähellä mutta niin kaukana – Tutkimus naisten muuttoliikkeestä Suomen ja uudelleen itsenäistyneen Viron välillä. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 51/2009. Helsinki
- Häkkinen, Anne & Mattila, Markku 2011. Etelä-Pohjanmaan maahanmuuttajat. Siirtolaisinstituutti, Pohjanmaan aluekeskus. Seinäjoki.
- Jaakkola, Magdalena & Reuter, Anni 2007: Maahanmuuttajanaiset entisen Neuvostoliiton alueelta. Resurssit ja sijoittuminen työmarkkinoille. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.): Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöliitto. Helsinki, 335–358. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/b55c6b850fc04fc921486dfcca66e747/1556197604/application/pdf/386433/Maahanmuuttajanaiset_e.pdf. Viitattu 28.4.2019.
- Janhonen-Aburuah, Hille & Palojoki, Päivi 2005: Good practice in multicultural integration work in Finland: collaborative learning in culturally sensitive projects. *International Journal of Consumer Studies* 29 (4), 359–370.
- Juhila, Kirsi 2011: Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina - sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. 1. painos 2006. Vastapaino. Tampere.
- Jämsén, Arja & Pyykkönen, Anne 2014: Osallisuudesta on kyse. Teoksessa Jämsén, Arja & Pyykkönen, Anne (toim.): Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Saarijärvi, 7–32. <https://www.pksotu.fi/pksotu/wp-content/uploads/2018/02/osallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>. Viitattu 10.10.2018.
- Kallinen, Kati & Pirskanen, Henna & Rautio, Susanna 2015: Sensitiivinen tutkimuksessa - Menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet. United Press Global. Tallinna.
- Karjalainen, Pauli 1997: Maailman paikoista paikan maailmoin – kokemuksen geografiaa. *Tiedepolitiikka* 4/97.
- Keskinen, Suvi & Vuori, Jaana 2012: Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Keskinen, Suvi & Vuori, Jaana & Hirsiaho, Anu (toim.): Monikulttuurisuuden sukupuoli – Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere University Press. Tampere, 7–38.
- Kim, Young Yun 2001: *Becoming Intercultural - An Integrative Theory of Communication and Cross-Cultural Adaptation*. Sage publications. Thousand Oaks.
- Kiviniemi, Kari 2010: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II - Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Juva.
- Kivistö, Mari 2014: Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen: Monimenetelmällinen tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäyttönä. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Kohti aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan raportti. 2005. Oikeusministeriön julkaisu 2005:1. Oikeusministeriö. Helsinki.

- Kokkonen, Lotta 2006. Maahanmuuttajien vuorovaikutussuhteet. Vuorovaikutuksen näkökulma sopeutumisprosessiin. Prologi: Puheviestinnän vuosikirja 2006, 42–71.
- Kokkonen, Lotta 2011: Pakolaisten vuorovaikutussuhteet – Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestään uuteen sosiaaliseen ympäristöön. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/25577/9789513940683.pdf?sequence=1>. Viitattu 21.4.2019.
- Kosny, Agnieszka & MacEachen, Ellen & Lifshen, Marni & Smith, Peter 2014: Another Person in the Room: Using Interpreters During Interviews With Immigrant Workers. *Qualitative Health Research* 24 (6), 837–845.
- Kostamo-Pääkkö, Kaisa 2006: Hyvinvointia hankkeilla? Teoksessa Kilpeläinen, Arja & Nikunlassi, Yrjö (toim.): Kylät muutoksessa – Hankkeet kylien hyvinvoinnin edistäjinä? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu, 7–22. http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_23. Viitattu 28.4.2019.
- Kotoutumislaki 30.12.2010/1386: Laki kotoutumisen edistämisestä.
- Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka – aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Jyväskylä.
- Laitila, Minna 2010: asiakkaan osallisuus mielenterveys ja päihdetyössä. Kopijyvä Oy. Kuopio.
- Liebkind, Karmela & Mannila, Simo & Jasinskaja-Lahti, Inga & Jaakkola, Magdalena & Kytäjä, Eve & Reuter, Anni 2004: Venäläinen, virolainen, suomalainen – Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Gaudeamus Kirja. Helsinki.
- Leemann, Lars & Hämäläinen, Riitta-Maija 2016: Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. *Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. Yhteiskuntapolitiikka YP*, 81(5), 586–594.
- Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli & Ruuska, Petri 2004. *Suomi toisin sanoen*. Vastapaino. Tampere.
- Mammon, Reet 2010: Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Martikainen, Tuomas & Gola, Lalita 2007: Intian niemimaalta muuttaneiden naisten käsityksiä perheestä ja sukupuolirooleista. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.): Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007, 88–104. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/c1f91c2bddb0d2ca1fcabaffb595687b/1556597228/application/pdf/386433/Maahanmuuttajanaiset_e.pdf. Viitattu 21.4.2019
- Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja 2007: Maahanmuuttajanaiset: Käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.): Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007, 15–37. <http://vaestoliitto-fi>

bin.directo.fi/@Bin/c1f91c2bddb0d2ca1fcabaffb595687b/1556597228/application/pdf/386433/Maahanmuuttajanaiset_e.pdf. Viitattu 21.4.2019.

- Martikainen, Tuomas 2011: *Suomi Remix*. Like kustannus Oy. Helsinki.
- Mattila, Markku & Björklund, Krister 2013: *Tomaatteja, teollisuutta ja monikulttuurisuutta – Närpiön malli maahanmuuttajien kotouttamisessa*. Siirtolaisinstituutin Pohjanmaan aluekeskuksen tutkimuksia nro 5. Turku. <http://www.migrationinstitute.fi/files/painetutpohjanmaan-aluekeskuksen-julkaisuja-ja-tutkimuksia/sipa-5-narpion-malli-siirtolaisuusinstituutti2013.pdf>. Viitattu 22.4.2019.
- Meriluoto, Taina & Marila-Penttinen Leena 2015a: *Mikä osallisuus, mikä kokemusasiantuntijuus?* Teoksessa Meriluoto, Taina & Marila-Penttinen, Leena & Lehtinen, Essi (toim.): *Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja*. Ensi- ja turvakotien liitto, 6–37. http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/osallisuus_kasikirja/pdf/Osallisuus_k__sikirja.pdf. Viitattu 30.10.2018
- Mikkonen, Anna 2005: *Työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat: kokemuksia kotouttamistoiminnasta*. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Söderling, Ismo & Fågel, Stina (toim.): *Olemme muuttaneet – Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin*. Väestöliitto. Helsinki, 53–71. <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/289cc2409be4a99208d2d2220aa02ace/1556197408/application/pdf/490819/Olemmemuuttaneet.pdf>. Viitattu 22.4.2019
- Moilanen, Pentti & Rähä, Pekka 2010: *Merkitys rakenteiden tulkinta*. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II - Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus. Juva.
- Mubarak, Yusuf M. & Nilsson, Eva & Saxén, Niklas 2015: *Suomen somalit*. Into kustannus oy. Helsinki.
- Mäkinen, Olli 2006: *Tutkimusetiikan ABC*. Tammi. Helsinki.
- Niemi, Heli 2011: *Pohjoisen pysäkillä – venäläistaustaisten nuorten naisten kotiutumiskokemuksia*. Nuoristotutkimus 1/2011, 18–33.
- Nikander, Pirjo & Zechner, Minna 2006: *Ikäetiikka – elämänkulun ääripäät, haavoittuvuus ja eettiset kysymykset*. *Yhteiskuntapolitiikka* 71(5), 515–526.
- Nikander, Pirjo 2008: *Ennakkosäätelyä vai tutkimusetiikan koulutusta?* *Sosiologia* 3/2008, 256–258.
- Nousiainen, Kirsi 2004: *Lapsistaan erillään asuvat äidit - Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja*. Minerva Kustannus Oy. Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44895/lapsistaan-erillaan-asuvat-aidit.pdf>. Viitattu 24.4.2019.
- Novitsky, Anita & Alitolppa-Niitamo, Anne 2012: *Kotoutujan roolipaletti – toimintamalli maahanmuuttajatyöhön*. Topnova. Helsinki.
- Notko, Marianne & Jokinen, Kimmo & Malinen, Kaisa & Harju-Veijola, Minna & Kuronen, Marjo 2013: *Encountering ethics in studying challenging family relations*. *Families, Relationships and Societies* 2 (3), 395–408.

- Nussbaum, Martha 2000: *Women and human development – The capabilities approach*. The university of Chicago. Chicago.
- Okibo, Sharles & Reiersen, Jennifer & Stowman, Shelly 2009: *Leveraging acculturation through action research – A case study of refugee and immigrant women in the United States*. *Action Research* 7 (2), 127–142.
- Osallisena Suomessa – kokeiluhankkeiden satoa 2013. Toimittanut Tarnanen, Mirja & Sari Pöyhönen & Lappalainen, Maija & Haavisto, Sari. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus; Suomen Kulttuurirahasto; Svenska kulturfonden. Jyväskylä; Helsinki.
- oSallisuushanke Salli 2011–2015 loppuraportti 2015. Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry.
- Pehkonen, Aini 2006: *Maahanmuuttajan kotikunta*. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut nro 52. Helsinki.
- Pentikäinen, Marja 2005: *Loputon matka – Vietnamilaiden ja somalialaisten kertomuksia pakolaisuudesta*. Työpoliittinen tutkimus 274. Työministeriö. Helsinki. <https://multikult.files.wordpress.com/2008/05/loputon-matka-vietnamilaiden-ja-somalialaisten-kertomuksia-pakolaisuudesta-tutkimus.pdf>. Viitattu 3.4.2019.
- Penttinen, Pekka 2016: *Viettäisinkö elämäni periferiassa? Nuorten muuttoalttius Itä-Suomessa*. Teoksessa Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja (toim.): *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä: Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*. Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja nro 105, 167-180. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131342/Nuorten%20elinolot%20-vuosikirja%202016_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 22.4.2019
- Pohjola, Anneli 2003: *Tutkijan eettiset sitoumukset*. Teoksessa Pohjola, Anneli (toim.): *Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus*. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi. 53–67.
- Pyykkönen, Miikka 2007: *Järjestäytyvät diasporat – Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Rasinkangas, Jarkko 2013: *Maahanmuuttajien asuminen ja alueellinen sijoittuminen*. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Saukkonen, Pasi & Säävälä, Minna (toim.): *Muuttajat – Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Gaudeamus Oy. Helsinki, 123–140.
- Rastas, Anna 2005: *Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa*. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Tiittula, Liisa & Aaltonen, Tarja (toim.): *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere, 78–102.
- Rastas, Anna 2008: *Antirasistinen tutkimusagenda – Etiikkaa vai politiikkaa?* *Sosiologia* 45 (2), 149–153.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina 2011: *Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo*. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. PS-kustannus. Jyväskylä. 235–255.

- Reinharz, Shulamit & Chase, Susan E. 2001: Interviewing women. Teoksessa Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (toim.): Handbook of interview research: Context & Method. Sage Publications. California. 221–238.
- Rotkirch, Anna 2000: The Man Question. Loves and Lives in late 20th Century Russia. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Rouvinen-Wilenius, Päivi & Aalto-Kallio, Mervi & Koskinen-Ollonqvist, Pirjo & Nikula, Tuuli 2001: Osallisuus osana tasa-arvoa. Teoksessa Rouvinen-Wilenius, Päivi & Koskinen-Ollonqvist Pirjo (toim.): Tasa-arvo ja osallisuus väylä terveyteen - Järjestöt suunnan näyttäjinä. Terveyden edistämisen keskus. Helsinki. 49–76.
- Rouvinen-Wilenius, Päivi 2014: Kohti osallisuutta - mikä estää, mikä mahdollistaa? Teoksessa Jämsén, Arja & Pyykkönen, Anne (toim.): Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Saarijärvi. 51–68. <https://www.pksotu.fi/pksotu/wp-content/uploads/2018/02/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>. Viitattu 12.10.2018.
- Saartenoja, Antti & Träsk, Maarit & Tantarimäki, Sami & Mattila, Markku 2009: Maa-seudun maahanmuuttajat - Kokemuksia työperäisestä maahanmuutosta Etelä-Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen maaseudulla. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Saukkonen, Pasi 2010: Kotouttamispolitiikka meillä ja muualla. Teoksessa Heikkinen, Timo & Mynttinen, Eeva (toim.): Kollaasikaupunki. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C78. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus. Espoo, 27–40. <http://lib.tkk.fi/Reports/2010/isbn9789526032528.pdf>. Viitattu 29.4.2019.
- Schubert, Carla 2013: Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne & Fågel, Stina & Säävälä, Minna (toim.): Olemme muuttaneet ja kotoudumme – Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Väestöliitto. Helsinki, 63–77. https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/817ec39c39d7603e32b2cbd415c732ff/1557135002/application/pdf/4715338/Olemme%20muuttaneet%20-%20ja%20kotoudumme_final%202608%20%283%29.pdf#page=63. Viitattu 21.4.2019.
- Sigad, Laura & Eisikovits, Rivka 2009: Migration, Motherhood, Marriage: Cross-Cultural Adaptation of North American Immigrant Mothers in Israel. *International Migration* 47 (1), 63–99.
- Siim, Pihla 2006: Paikkasuhteet maahanmuuttajien kertomuksissa. Teoksessa Knuuttila, Seppo & Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.): Paikka – Eletty, kuviteltu, kerrottu. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä, 93–109.
- Siim, Pihla 2007: Äidit ja heidän lapsensa: Perhesuhteista neuvottelua ylijäijäisissä perheissä. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.): Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007, 190–217. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/b55c6b850fc04fc921486dfcca66e747/1556197604/application/pdf/386433/Maahanmuuttajanaiset_e.pdf. Viitattu 11.1.2019.

- Smith, Helen J. & Chen, Jing & Xiaoyun, Liu 2008: Language and rigour in qualitative research: Problems and principles in analyzing data collected in Mandarin. *BMC Medical research Methodology* 8 (44), 1–8.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2016: Selvitys maahanmuuttajanaisten ja –miesten asemasta ja sukupuolten tasa-arvosta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:53. Helsinki. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75403/RAP%202016_53.pdf. Viitattu 29.4.2019.
- Sotkasiira, Tiina 2018: Kotoutumista vai hyvinvointia? Metafora-analyysi syrjäseutujen kotopalveluista. Teoksessa Hiitola, Johanna, Anis, Merja & Turtiainen, Kati (toim.): *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi: Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä*. Vastapaino Oy. Tampere, 30–52.
- Särkelä-Kukko, Mona 2014: Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Jämsén, Arja & Pyykkönen, Anne (toim.): *Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalassa Sosiaaliturvayhdistys ry. Saarijärvi.* 34–50. <https://www.pksotu.fi/pksotu/wp-content/uploads/2018/02/osallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>. Viitattu 10.10.2018
- Säävälä, Minna 2007: Sukupuoli etnisen itseymmärryksen keskiössä – Naiseus, avioliitto ja perhe Kosovon albaaninaisten puheessa. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.): *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007*, 68–87. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/b55c6b850fc04fc921486dfcca66e747/1556197604/application/pdf/386433/Maahanmuuttajanaiset_e.pdf. Viitattu 21.4.2019.
- Tiilikainen, Marja 2003: *Arjen Islam – Somalinaisten elämää Suomessa*. Vastapaino. Tampere.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi. Helsinki.
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mietintö 2009: Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Helsinki.
- van Nes, Fenna & Abma, Tineke & Jonsson, Hans & Deeg, Dorly 2010: Language differences in qualitative research: is meaning lost in translation? *Eur J Ageing* (7), 313–31.
- Väänänen, Ari & Toivanen, Minna & Aalto, Anna-Mari & Bergbom, Barbara & Härköpää, Kristiina & Jaakkola, Magdalena & Koponen, Päivikki & Koskinen, Seppo & Kuusio, Hannamaria & Lindström, Kari & Malin, Maili & Markkula, Heli & Mertaniemi, Ritva & Peltola, Ulla & Seppälä, Ullamaija & Tiitinen, Eveliina & Vartia-Väänänen, Maarit & Vuorenmaa, Maritta & Vuorento, Mirkka, Wahlbeck, Kristian 2009: *Maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla. Esiselvitysraportti. Työterveyslaitos, Kuntoutussäätiö, Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos*. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/686f292b-aeae-4e81-9f1b-adfed3fb26e1/261747fc-9145-4ccc-a9ab-b449e68dbb1a/JULKAISU_20110617115707.pdf. Viitattu 29.4.2019.

Wiles, Janine 2008: Sense of home in a transnational social space: New Zealanders in London. *Global Networks* 8 (1), 116–137.

Liitteet

Haastattelurunko

1) Peruskysymykset alkuun:

- Ikäsi?
- Mistä olet kotoisin?
- Keitä perheeseesi kuuluu?
- Kuinka kauan olet asunut Suomessa?

2) Pieni paikkakunta asumispaikkana

- Mikä tekee jostakin paikasta kodin, mitä koti sinulle merkitsee?
 - Tuntuuko paikkakunta kodilta?
- Millaista kyseisellä paikkakunnalla on asua?
 - Mitä hyvää, mitä huonoa?
 - Mikä ei ole tuntunut oikealta/hyvältä?
 - Mikä ihmetyttää?
- Miten muut paikkakuntalaiset ovat suhtautuneet sinuun?
 - Tunnetko olevasi täysivaltainen/arvokas paikkakunnan asukas?
 - Tunnetko yhteenkuuluvuutta muiden paikkakuntalaisten kanssa?
 - Koetko, että pystyt vaikuttamaan itseäsi koskeviin asioihin paikkakunnalla?
 - Koetko, että sinun mielipiteitäsi kuunnellaan?
 - Koetko jääneesi jostain ulkopuolelle?
 - Onko viranomaisten tavoittaminen helppoa paikkakunnalla?
- Saatko omasta mielestä tarpeeksi apua, jos tarvitset sitä?
 - Miltä tahoilta olet saanut tarpeeksi apua, keiltä olisit toivonut enemmän?
 - Onko apu ollut oikeanlaista, onko sitä annettu enemmän kuin olet tarvinnut/halunnut?
- Miten oma kulttuurisi näkyy paikkakunnalla asuessa?
 - Mitä kulttuuriisi liittyviä asioita pystyt tekemään, mitä et?

- Miten suomalainen kulttuuri näkyy arkielämässäsi?
- Miten suomen kielen oppiminen on vaikuttanut elämääsi paikkakunnalla?

3) Vapaa-aika ja suhteet

- Millainen sosiaalinen verkostosi on?
 - Keitä siihen kuuluu, onko se riittävä?
- Vietätkö paljon aikaa muiden maahanmuuttajien kanssa?
 - Ovatko he sinulle läheisiä?
 - Mitä samasta kulttuurista kotoisin olevien sosiaalinen tuki sinulle merkitsee?
- Kuuluuko sosiaaliseen verkostosi suomalaisia?
 - Keitä?
 - Haluaisitko olla enemmän tekemisissä suomalaisten kanssa?
- Mitä päiviä sisältyy koulun lisäksi?
 - Onko sinulla vapaa-aikana mielekästä tekemistä?
 - Osallistutko maahanmuuttajille suunnattuun toimintaan?
 - Miksi, miksi ei?
 - Mitä toivoisit lisää?
 - Minkälaiseen toimintaan sinusta olisi mielekästä osallistua?
- Haluaisitko muuttaa muualle?
 - Jos haluaisit, niin miksi?
 - Mikä sinut saa jäämään paikkakunnalle?
- Mitä äitiys merkitsee sinulle?
 - Minkälaista on olla äiti Suomessa?
 - Eroaako se äitiyteen omassa kotimaassa, jos eroaa niin miten?
 - Millä tavalla äitiys on vaikuttanut kotoutumiseesi/osallisuuteesi?
 - Pystytkö olemaan Suomessa sellainen äiti kuin haluat olla?

4) Mikä edistäisi kotoutumista/osallisuutta?

- Onko suomalaisen yhteiskuntaan integroituminen mielestäsi tärkeää?
 - Miksi, miksi ei?
- Miten sinun omaa kotoutumistasi ja osallisuuttasi voitaisiin edistää?

- Mikä on ollut tärkein asia kotoutumisesi kannalta?
 - Mitkä asiat ovat edistäneet kotoutumistasi/osallisuuttasi, mitkä estäneet?
 - Mitä kaipaisit pienelle paikkakunnalle?
 - Vastaako tämänhetkiset palvelut tarpeisiisi?
 - Mitä odotat tulevaisuudelta?
- Millä tavoin sinun mielestä maahanmuuttajien kotoutumista/osallisuutta voitaisiin pienellä paikkakunnalla edistää?